

Κωνσταντίνος Χαριλ. Καραγκούνης

Η Καταγραφή της Ψαλτικής Παράδοσης της επαρχίας Αλμυρού Μαγνησίας

ΑΝΑΤΥΠΟ
ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ Δ' ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΑΛΜΥΡΙΩΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΛΜΥΡΟΣ 2015

Κωνσταντίνος Χαρίλ. Καραγκούνης

Συμβολή στην Καταγραφή των Τοπικών Ψαλτικών Παραδόσεων

Η Καταγραφή της Ψαλτικής Παράδοσης της επαρχίας Αλμυρού Μαγνησίας.

Πανοσιολογιώτατε, σεβαστοί Πατέρες, αξιότιμε κ. Δήμαρχε, κ. κ. Μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου, κ. Πρόεδρε του Πολιτιστικού Οργανισμού, κ. κ. Μέλη του Δ.Σ. του Πολιτιστικού Οργανισμού, κ. Πρόεδρε της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού, κ. κ. Μέλη του Δ.Σ. της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού, κ. κ. καθηγητές και συνάδελφοι εισηγητές του παρόντος Συνεδρίου, αγαπητοί συνάδελφοι Ιεροψάλτες, κ. κ. λοιποί επίσημοι, αγαπητή φιλίτωρ και φιλόμουσος ομήγυρις.

Έχω την τιμή να συμμετέχω στο παρόν έγκριτο Συνέδριο με την παρούσα εισήγηση, με την οποία επιθυμώ να σας παρουσιάσω την προσπάθεια καταγραφής της Ψαλτικής Παραδόσεως της επαρχίας Αλμυρού και την σημασία αυτής της προσπάθειας για την γενικότερη σκιαγράφιση της τοπικής κοινωνικής και εκκλησιαστικής ιστορίας. Επειδή, όμως, η εισήγησή μου δεν απευθύνεται σε μουσικολόγους ερευνητές, επιτρέψτε μου, λακωνικώς, να διευκρινίσω δύο - τρία σημεία, άγνωστα εν πολλοίς.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η επιστήμη της Βυζαντινής Μουσικολογίας ή Μουσικολογία της Εκκλησιαστικής Ψαλτικής Τέχνης, ορθότερα, είναι μία νεαρά σχετικώς επιστήμη, η οποία στον τόπο ετούτο έχει διάρκεια ζωής μίας πεντηκονταετίας. Εδραιώθηκε στα ελληνικά πανεπιστήμια από τον διεθνώς εγνωσμένο καθηγητή Γρηγόριο Θ. Στάθη, ενώ, έναν αιώνα πριν, καλλιεργήθηκε ένα προεπιστημονικό στάδιο με κυρίαρχες προσωπικότητες τον Κωνσταντίνο Ψάχο και τον Σίμωνα Καρά, στις αρχές και τα μέσα του Κ' αιώνας, αντίστοιχα. Αντικείμενό της, όπως, άλλωστε, δηλώνεται και στον τίτλο της, έχει την έρευνα, καταγραφή, μελέτη και προαγωγή του βυζαντινού και μεταβυζαντινού εκκλησιαστικού μέλους, το οποίο εκπροσωπείται εντυπωσιακά από υπερχίλιους επώνυμους μελουργούς, διδασκάλους, κωδικογράφους, Μαϊστορες, Πρωτοψάλτες, Λαμπαδαρίους, Δομεστικούς Κανονάρχους, Βαστακτές, Αναγνώστες και άλλους. Το έργο αυτών αριθμεί ίσα με δέκα χιλιάδες (10.000) πολύτιμους χειρόγραφους μουσικούς κώδικες, ογκωδέστατους και καλαισθητους, και χιλιάδες χιλιάδων μελοποιήσεων των εκκλησιαστικών λατρευτικών ύμνων, έργα τεραστίων

διαστάσεων, εκτενέστατα ως προς την χρονική τους διάρκεια, απaráμιλλης δε αισθητικής και καλλιτεχνικής αξίας. Όλα αυτά καλύπτουν το φάσμα των τελευταίων δώδεκα (12) αιώνων.

Η καταγραφή της Ψαλτικής Παραδόσεως, όπως είναι ευνόητο, εμπίπτει στο πεδίο της Ιστορικής Μουσικολογίας, αλλά α) οφείλει να συνεργαστεί στενά με τους επιμέρους τομείς της Κωδικολογίας και της Μουσικής Παλαιογραφίας, β) ενδιαφέρει -ή τουλάχιστον, οφείλει να ενδιαφέρει- τις συγγενείς επιστήμες της Εκκλησιαστικής Ιστορίας και Ορθοδόξου Λατρείας, όμως γ) το κατ' εμέ σπουδαιότερο, αφορά τις επιστήμες της Λαογραφίας και της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Για να γίνει, πάλι, κατανοητό αυτό το τελευταίο, απαιτείται εδώ η εξής διευκρίνιση: Αφ' ενός μεν, η Ψαλτική Τέχνη είναι ενιαία και αδιάσπαστη στα δομικά της στοιχεία (ήχοι, γένη, κλίμακες, συστήματα, μουσικά διαστήματα, μελικές θέσεις, ρυθμικά σχήματα) από τους πρωτοχριστιανικούς αιώνες ως τις μέρες μας. Αφ' ετέρου δε, σε όλες τις εποχές διαμορφώνονται και υφίστανται κατά τόπους Ψαλτικές Παραδόσεις, οι οποίες διαφοροποιούνται στα επιμέρους και δευτερεύοντα χαρακτηριστικά της Εκκλησιαστικής Μουσικής, δηλαδή, στην εκφορά του μέλους, στην προφορά, στην χρονική αγωγή (ταχύτητα του μέλους), στις εκφραστικές ιδιαιτερότητες (λαρυγγισμούς, φωνητικά ποικίλματα κ.τ.ό.), αλλά και σε ορισμένα τοπικά μέλη (π.χ. κωνσταντινουπολίτικον μέλος, αγιορείτικον, θεσσαλονικαίον, θεσσαλικόν και λοιπά). Οι τοπικές Ψαλτικές Παραδόσεις καλούνται και Ύφος, μεταδίδονται δε προφορικώς από δάσκαλο σε μαθητή, από Πρωτοψάλτη σε Λαμπαδάριο κ.ο.κ.

Γίνεται, λοιπόν, σαφές, γιατί η καταγραφή των κατά τόπους Ψαλτικών Παραδόσεων (όπως, στην προκειμένη περίπτωση, η αλμυριωτική), μπορεί να αποτελεί πηγή μουσικολογικών, ανθρωπολογικών και ιστορικών μελετών. Έτσι, επί παραδείγματι, η μελέτη του ιεροψαλτικού Ύφους και του ρεπερτορίου ενός ψάλτου είναι σε μέγιστο βαθμό “καθρέφτης” του διδασκάλου του και της παράδοσης, που αυτός κουβαλά. Η επισήμανση κωνσταντινουπολιτικών, πατριαρχικών ή αγιορειτικών επιδράσεων κατά την χαρτογράφηση της Ψαλτικής Παραδόσεως μιας περιοχής, δεν αποτελεί μόνο ένδειξη της εμβέλειας π.χ. της Πόλης ή του Αγίου Όρους, αλλά, και αντιστρόφως, απόδειξη των σχέσεων μιας περιοχής με τα κατά περιόδους εκκλησιαστικά, μοναστικά ή και πολιτικά κέντρα. Από την άλλη πλευρά, η καταγραφή ενός εκάστου των ιεροψαλτών, ονομαστικώς και λεπτομερώς, ανεξαρτήτως εάν είναι “μουσικός” ή “πρακτικός”, σκιαγραφεί τις εκκλησιαστικές και κοινωνικές συνθήκες κάθε εποχής. Έτσι, γίνεται κατανοητή η συνεισφορά της Ιστορικής Μουσικολογίας της Εκκλησιαστικής Ψαλτικής Τέχνης στην επιστήμη της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

B. ΚΥΡΙΩΣ ΜΕΡΟΣ

α. Μεθοδολογία

Η καταγραφή της Ψαλτικής Παράδοσης της Επαρχίας Αλμυρού -όπως και κάθε άλλης περιοχής- δεν είναι έργο απλό. Η έρευνα οφείλει να απευθυνθεί και αναπτυχθεί σε πολλά επίπεδα, ώστε να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερη και σφαιρική. Πρώτο επίπεδο είναι η αναζήτηση και επισήμανση των πηγών, άμεσων και έμμεσων. Δεύτερο, η επισήμανση των προσώπων, παλαιών και νέων, που στοιχειοθετούν τη συγκεκριμένη ψαλτική παράδοση. Τρίτο, η συγκέντρωση των στοιχείων και κάθε είδους πληροφοριών σχετικά με τη ζωή και το έργο των προσώπων αυτών με τη βοήθεια των μέσων και μεθόδων της μουσικολογικής επιστήμης. Τέταρτο, η διασταύρωση και αξιολόγηση των πληροφοριών, η εξαγωγή συμπερασμάτων και πορισμάτων για το χαρακτήρα, την προέλευση και τις επιρροές της διερευνώμενης παράδοσης, βάσει ιστορικών και ανθρωπολογικών σταθερών. Πέμπτο, τέλος, η σύνθεσή όλων των ανωτέρω και η απόδοση - καταγραφή τους σε μία πλήρη μελέτη.

β. Άμεσες και Έμμεσες Πηγές

Κατά την αναζήτηση των πηγών ο ερευνητής θα βρεθεί μπροστά στο ερώτημα «από που πρέπει να ξεκινήσω». Βασικός κανόνας: Συλλέγουμε και καταγράφουμε οποιαδήποτε πληροφορία πέσει στην αντίληψή μας. Πόσο σημαντική ή ασήμαντη είναι αυτή, θα φανεί κατά το τέταρτο επίπεδο, αυτό της αξιολόγησης και διασταύρωσης του συγκεντρωθέντος υλικού. Οι πηγές, οι οποίες θα πρέπει να αναζητηθούν, είναι δύο ειδών, άμεσες και έμμεσες:

– Χειρόγραφοι Μουσικοί Κώδικες.

Ογκώδη, συνήθως, βιβλία μουσικού -ψαλτικού- περιεχομένου, τα οποία καλύπτουν χρονικό φάσμα δέκα (10) αιώνων (10ος - 19ος αι.), όπου ανθολογούνται τα έργα των περίφημων βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιαστικών μελουργών. Τα χειρόγραφα αυτά επισημαίνονται σε βιβλιοθήκες εκκλησιαστικές (Μητροπόλεων, Μονών, Ενοριακών Ναών), δημόσιες (Νομαρχιών, Δήμων, Κοινοτήτων, Κληροδοτημάτων, Οργανισμών), πανεπιστημιακές και ιδιωτικές (Συλλόγων και λοιπών φορέων ή ακόμη και φυσικών προσώπων), όπου, συνήθως, φυλάσσονται.

– Χειρόγραφα Μουσικά Τετράδια Ιεροσαλτών.

– Χειρόγραφα Θεωρητικά Εγχειρίδια ή Θεωρητικές Σημειώσεις Ιεροσαλτών.

Πρόκειται για πρόχειρα συνήθως τετράδια μουσικής ή θεωρητικής ύλης προς διδακτική ή λατρευτική χρήση. Και οι δύο αυτές κατηγορίες άμεσων πηγών επισημαίνονται συνήθως στις ιδιωτικές συλλογές απογόνων ή κληρονόμων Ιεροσαλτών, χωρίς, βεβαίως, να αποκλείονται όλες οι άλλες περιπτώσεις βιβλιοθηκών. Από αυτού του είδους τις πηγές διαπιστώνεται το μορφωτικό (θεωρητικό και πρακτικό) επίπεδο των Ιεροσαλτών, αλλά και το ρεπερτόριο, που αυτοί διδάχθηκαν και έψαλλαν, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, επομένως,

εξακριβώνεται και η προέλευση της παράδοσης της οποίας ήσαν φορείς.

- Μητρώα Αρρένων, Δημοτολόγια, Οικογενειακές Μερίδες.
- Εκκλησιαστικά Κατάστιχα Μητροπόλεων, Μονών και Ενοριακών Ναών.
- Μαθητικά ή Εκπαιδευτικά Μητρώα Σχολείων Γενικής Εκπαίδευσης.
- Μαθητικά ή Εκπαιδευτικά Μητρώα Σχολών Βυζαντινής Μουσικής, Ωδείων

κ.τ.ό.

Και στις τέσσερες ανωτέρω περιπτώσεις οι πληροφορίες που μπορεί να συλλεχθούν είναι προσωπικές και μπορεί να αφορούν ημερομηνίες γεννήσεων ή θανάτων, οικογενειακά δένδρα, έτη και επίπεδα φοίτησης εγκυκλίων σπουδών ή μουσικής παιδείας, ιεροψαλτικές θέσεις σε Ναούς, την έναρξη και τη διάρκεια αυτών, διδακτικό έργο και άλλα σχετικά.

- Κατάλοιπα Ιεροψαλτών.

Εδώ μπορούν να συμπεριληφθούν προσωπικά αρχεία Ιεροψαλτών, τα οποία, ως έμμεσες πηγές, μπορεί να είναι φωτογραφικό ή ηχητικό υλικό, σημειώσεις, προσωπικά ημερολόγια, βιογραφικά σημειώματα, ακόμη και η βιβλιοθήκη των προσώπων, απ' όπου είναι δυνατό να συναχθούν ιδιόγραφα σημειώματα, παρατηρήσεις, σκέψεις, ενθυμίσεις και λοιπά στοιχεία, τα οποία θα συνθέσουν και θα σκιαγραφήσουν πληρέστερες μονογραφίες των φορέων της Ψαλτικής Τέχνης.

- Λειτουργικά Βιβλία.

Η όχι πάντοτε επαινετή συνήθεια των Ιεροψαλτών και Κληρικών να σημειώνουν ενθυμίσεις και μαρτυρίες στα εν χρήση εκκλησιαστικά βιβλία (μουσικά και λειτουργικά) των Ναών, όπου υπηρετούν, καθιστά τα βιβλία αυτά απαραίτητες προς διερεύνηση πηγές, αρκετά συχνά πολύ πρόσφορες. Ευρίσκονται σ' αυτές ενθυμίες για Ιεροψάλτες, χρονολογίες ανάληψης ή ολοκλήρωσης της υπηρεσίας τους και άλλα.

- Προφορικές Μαρτυρίες.

Στις περιπτώσεις καταγραφής πρόσφατων χρονικώς ψαλτικών παραδόσεων, άμεσες πηγές είναι και οι προερχόμενες από συνεντεύξεις Ιεροψαλτών, Κληρικών, μαθητών της Ψαλτικής Τέχνης, προσώπων του στενού ή ευρύτερου οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος αυτών).

- Γραπτές Μαρτυρίες (αρθρογραφία, βιβλιογραφία).

Αν και μάλλον είναι οι πλέον σπάνιες πηγές, οι γραπτές μαρτυρίες είναι πιθανό να συλλεχθούν από την τρέχουσα βιβλιογραφία (πολλές φορές άσχετη με την Ψαλτική Τέχνη) και -στις περιπτώσεις νεώτερων παραδόσεων- από έμμεσες συνηθέστατα ειδήσεις στην αρθρογραφία τοπικών ή πανελλήνιων εφημερίδων, περιοδικών και παρόμοιων έντυπων εκδόσεων.

γ. Μουσικολογική έρευνα για την Ψαλτική Παράδοση του Αλμυρού - Η μέχρι τώρα πρόοδος.

Όπως είναι ευνόητο, η καταγραφή της Ψαλτικής Παράδοσης του Αλμυρού δεν είναι έργο που μπορεί να ολοκληρωθεί στα πλαίσια μιας εισήγησης Συνεδρίου, όσο

φιλόξενα και αν είναι τα Πρακτικά αυτού. Καθώς εξακριβώνεται από τη μεθοδολογία και τις πηγές, που περιγράφηκαν παραπάνω, πρόκειται για έρευνα μεγάλη, πολύπλευρη και επίπονη, η οποία θα μπορούσε επάξια να προταθεί ως θέμα διδακτορικής διατριβής. Δε φιλοδοξούμε, λοιπόν, να εξαντλήσουμε εδώ το ζητούμενο, ούτε καν θα προσπαθήσουμε να συνθέσουμε όσα στοιχεία έχουμε συγκεντρώσει ως τώρα. Προς το παρόν, μας αρκεί που δώσαμε το πλαίσιο της οφειλόμενης έρευνας, ενώ στα επόμενα θα προβούμε σε κάποιες υποδείξεις για τη συγκέντρωση του υλικού, θα παραθέσουμε την έως τώρα γνωστή -σχετική, βεβαίως- βιβλιογραφία και, τέλος, θα προσφέρουμε στον μελλοντικό ερευνητή το υλικό που μέχρι τώρα, έπειτα από προσωπική έρευνα, συγκεντρώσαμε και καταγράψαμε.

– Χειρόγραφες Μουσικές Πηγές στον Αλμυρό.

Ο Αλμυρός έχει σήμερα το ευτυχές προνόμιο να διασώζει και να φυλάσσει κάποιους πολύ σπουδαίους μουσικούς κώδικες. Πρόκειται για οκτώ (8) κώδικες της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού “Η Όθρυς” και έναν (1) της κάτω Ιεράς Μονής Παναγίας Ξενιάς, οι οποίοι είναι σημαντικότετοι για πολλούς λόγους: Λόγω των επωνύμων κωδικογράφων τους (π.χ. Παναγιώτης νέος Χρυσάφης Πρωτοψάλτης της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας κατά τον 17ο αιώνα - Πέτρος Βυζάντιος Πρωτοψάλτης του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, τέλη του 18ου - αρχές του 19ου αιώνα). Λόγω της χρονικής προέλευσης αυτών, που καλύπτουν το εντυπωσιακό φάσμα οκτώ (8) αιώνων χειρόγραφης παράδοσης (12ος - 19ος αιώνας). Λόγω του περιεχομένου τους, δεδομένου ότι περιλαμβάνονται σε αυτά όλα τα είδη βυζαντινών μουσικών κωδίκων (Αναστασιματάριον, Ειρμολόγιον, Στιχηράριον, Παπαδική, Μαθηματάριον) και όλα τα Είδη και Γένη της Βυζαντινής Μελοποιίας (Παπαδικόν, Στιχηραρικόν, Ειρμολογικόν). Λόγω της αισθητικής τους ως προς την καταγραμμένη μουσική σημειογραφία της Ψαλτικής Τέχνης και τα πολύ πλούσια από καλλιτεχνικής απόψεως διακοσμητικά στοιχεία, κεφαλαιογράμματα, μικρογραφίες, εικόνες κ.τ.ό.). Τέλος, λόγω των πλούσιων ιστορικών πληροφοριών, που αντλούνται από τα ποικίλα κωδικογραφικά και κτητορικά σημειώματα, τους κολοφώνες και τις διάφορες ενθυμήσεις, όχι πάντοτε μουσικού ενδιαφέροντος. Αυτά είναι άμεσες πηγές, στις οποίες καταγράφονται ονόματα, επίθετα, καταγωγή, ο/οι δάσκαλος/οι και λοιπές ιδιότητες των κωδικογράφων και άλλων εντοπίων, συνήθως, Ιεροψαλτών, μελουργών, διδασκάλων Ψαλτικής, ακόμη και άλλων ιστορικών γεγονότων ή τυχαίων συμβάντων (π.χ. πυρκαγιές), φυσικών φαινομένων (π.χ. σεισμοί) και ανθρωπολογικών δεδομένων (π.χ. δρώμενα, έθιμα, αγοραπωλησίες, γάμοι, βαπτίσεις, θάνατοι κ.λπ.).

Αν και στους χειρόγραφους μουσικούς κώδικες της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου δεν αναφέρονται αλμυριώτες μελουργοί, η ύπαρξη τέτοιων μουσικών πηγών στον Αλμυρό μαρτυρεί την παρουσία εγκρατών, μουσικώς κατηρτισμένων Ιεροψαλτών με επαφές και διασυνδέσεις με τα μεγάλα μουσικά κέντρα της

τουρκοκρατίας (Άγιον Όρος, Κωνσταντινούπολη), αποκαλύπτει δε το βάθος και τη σπουδαιότητα της εδώ ψαλτικής παράδοσης.

– Σχετική Βιβλιογραφία.

Η επισημανθείσα βιβλιογραφία και αρθρογραφία που αφορά την εκκλησιαστική μουσική στον Αλμυρό παρατίθεται ακολούθως.

A. Για τη Χειρόγραφο Παράδοση Μουσικών Κωδίκων:

• Έκφραση Ιεράς Μονής Κάτω Ξενιάς, Αλμυρός 1994, αυτόνομη έκδοση της Ιεράς Μονής, σελ. 66 κ. εξ.

• Βελέντζας, Χερουβείμ, αρχιμανδρίτης, Κατάλογος Χειρογράφων της Μονής Ξενιάς, άρθρο στο Δελτίο της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού - Όθρυς, Αλμυρός 2000, περίοδος Β', τεύχος 4, σελ. 78 - 83.

• Καραγκούνης, Κων/νος, Χαριλ., Ένα Μουσικό Στιχηράρι του ΙΗ' αι. από την Ιερά Μονή Παναγίας Ξενιάς Αλμυρού, Βόλος 2007, Ανάτυπο από τα Πρακτικά του Γ' Συνεδρίου Αλμυριωτικών Σπουδών (15/10/2000), σελ. 313-327.

• Του ιδίου, Οκτώ Μουσικά Χειρόγραφα από την Περιοχή Αλμυρού της Μαγνησίας, Παιανία 2007, ηλεκτρονική έκδοση της ομότιτλης εισήγησης στο 1ο Παγκόσμιο Συνέδριο "Βυζαντινός Μουσικός Πολιτισμός", που διοργάνωσε στην Παιανία η American Society of Byzantine Music and Hymnography (A.S.B.M.H.) του Προγράμματος Βυζαντινών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Pittsburgh Η. Π.Α. σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Τέχνης (EU.AR.CE.) (10-15/09/2007), σελ. 599-667. Η εισήγηση εκδόθηκε ηλεκτρονικά στην Ιστοσελίδα του A.S.B.M.H. μέσα στο έτος 2008, όπου και το σχετικό video (<http://www.asbmh.pitt.edu>).

• Του ιδίου, Οκτώ Μουσικά Χειρόγραφα με την Ιστορία της Περιοχής Αλμυρού στην Τουρκοκρατία - Η Ψαλτική Παράδοση της Μαγνησίας από την Συλλογή της Φιλαρχαίου Εταιρείας και την Ιερά Μονή Ξενιάς Αλμυρού, Βόλος 2007, Άρθρο στην εφημερίδα "ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΤΟΥ ΒΟΛΟΥ" (07/10/2007). Εκλαϊκευμένη περίληψη της εισήγησης στο 1ο Παγκόσμιο Συνέδριο "Βυζαντινός Μουσικός Πολιτισμός" και του κειμένου της παρουσίασης των μουσικών χειρογράφων της συλλογής της Φ.Ε.Α., σε εκδήλωση της 18ης Νοεμβρίου 2007 στον Αλμυρό.

B. Για την Ιστορία και τα Πρόσωπα της Ψαλτικής Τέχνης του Αλμυρού:

• Παπαδημητρίου, Στέφανος, διδάσκαλος των Θρησκευτικών, Έργα και Ημέραι Δημητριάδος Γερμανού, Αθήναι 1941. Στο βιβλίο αυτό καταγράφεται και περιγράφεται το περιβόητο Ιεροψαλτικό ζήτημα, που συντάραξε και δίχασε βαθιά τον Αλμυρό στις αρχές του 20ου αιώνα. Πρόκειται για το πρόβλημα επιλογής και διορισμού των Ιεροψαλτών του Ναού, δικαίωμα που διεκδικούσαν τόσο η Μητρόπολη Δημητριάδος, στο πρόσωπο του Μητροπολίτου Γερμανού, όσο και το Κοινοτικό Συμβούλιο Αλμυρού, το οποίο πλήρωνε την εποχή εκείνη τους μισθούς των Ιεροψαλτών. Το ζήτημα έλαβε έντονες πολιτικές προεκτάσεις στον αγώνα μεταξύ Πολιτείας και Εκκλησίας για τη διεκδίκηση του πρώτου λόγου και

της «εξουσίας».

- Οικονόμου, Φίλιππος, Βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική και ψαλμωδία - Ιστοριομουσικολογική Μελέτη, τόμοι Α' - Γ', Αίγιο 1992 - 1997.

- Καλογερόπουλος, Τάκης, Το Λεξικό της Ελληνικής Μουσικής από τον Ορφέα έως σήμερα, τόμοι Α' - Ε', Αθήνα 1998, εκδόσεις Γιαλλελής.

- Τολικά, Ολυμπία, Επίτομο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής, Αθήνα 1993, Ευρωπαϊκό Κέντρο Τέχνης.

- Κοντονάτσιος, Βίκτωρ, Κων., Το Χρονικό του Ιερού Ναού του Αγίου Νικολάου του Αλμυρού, Αλμυρός 2005. Εξαιρετική έρευνα στην οποία παρατίθεται πλήθος στοιχείων για τους διατελέσαντες Ιεροψάλτες και φιλόμους κληρικούς του συγκεκριμένου Ι. Ναού, των οποίων τα στοιχεία δε θα μεταφέρουμε στην παρούσα εργασία, με λεπτομέρειες για το χρόνο πρόσληψης και αποχώρησης αυτών, τις αμοιβές τους, τη διαδοχή τους και τα όμοια. Επιπλέον, όμως, στο βιβλίο αυτό αφιερώνεται ένα ολόκληρο κεφάλαιο (σελ. 168 - 184) στο Ιεροψαλτικό ζήτημα (βλ. παραπάνω). Το χρονικό και όλες οι παρατιθέμενες πηγές από τον τύπο της εποχής και τα σχετικά εκκλησιαστικά ή πολιτικά έγγραφα τα οποία ανθολογεί η έκδοση από το προμημονευθέν βιβλίο του Στέφανου Παπαδημητρίου, δε θα μεταφερθούν, φυσικά, εδώ.

- Παππός Ιωάννης, πρωτοπρεσβύτερος, Κατάλογος Παλαιών Βιβλίων και Ιερών Εικόνων Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών - Αλμυρού, εισήγηση στο Δ' Συνέδριο Αλμυριωτικών Σπουδών, Ιστορία - Αρχαιολογία - Λαογραφία Αχαΐας Φλιώτιδας, Αλμυρός 17 - 19 Οκτωβρίου 2008, ανέκδοτη, υπό δημοσίευση στα Πρακτικά του Συνεδρίου.

- Καραγκούνης, Κων/νος, Χαριλ., Η Ψαλτική Τέχνη στη Μαγνησία (Αφιέρωμα), Βόλος 2009, Αφιέρωμα στο 34ο / 35ο τεύχος της Τριμηνιαίας Περιοδικής Εκδόσεως του Δημοτικού Κέντρου Ιστορίας και Τεκμηρίωσης Βόλου "Εν Βόλω", (Δεκέμβριος 2009).

- Του ιδίου, Εν Βόλω - Η Ψαλτική Τέχνη στη Μαγνησία, Βόλος 2009, Διπλός δίσκος ακτίνας (CD), συνοδευτικός του 34ου / 35ου τεύχους του "Εν Βόλω".

Γ. Για τη Διδασκαλία της Εκκλησιαστικής Μουσικής στον Αλμυρό:

- Κοντογεωργάκη - Τσαμανή, Χρυσούλα Δ., Διδακτικά Βιβλία και Διδασκόμενα Μαθήματα στο Τετρατάξιο Γυμνάσιο Αλμυρού (1922 - 1929), άρθρο στο Δελτίο της Φιλαρχαίου Εταιρείας Αλμυρού - Όθρυς, Αλμυρός 2007, περίοδος Β', τεύχος 11, σελ. 123 - 149. Πολύ σημαντική εργασία, βάσει της οποίας αποδεικνύεται η διδασκαλία εκκλησιαστικών ασμάτων, προφανώς και της μουσικής απόδοσης αυτών, στο εν λόγω Γυμνάσιο με τα εξής διδακτικά εγχειρίδια: Κου(γ)ιουμτζόπουλου, Δ., Κοντάκια και Καθίσματα (στην Α' Τάξη, διδάχθηκε τα έτη 1923 - 1929), Σωτηρίου, Γ., Λειτουργικά Άσματα (στην Β' Τάξη, τα έτη 1924 - 1929), Παντελάκη, Εμ., Κοντάκια και Κανόνες (στην Γ' Τάξη, τα έτη 1924 - 1929).

- Φορείς της Ψαλτικής Παράδοσης στην επαρχία Αλμυρού.

Η έρευνα για την καταγραφή των φορέων και εκφραστών της εκκλησιαστικής μουσικής του Αλμυρού εύκολα επεσήμανε δύο γενικές κατηγορίες με τις εξής επιμέρους ομάδες - στόχους:

Φυσικά πρόσωπα του παρόντος ή του παρελθόντος α) με καταγωγή από την επαρχία Αλμυρού, που υπηρέτησαν ή υπηρετούν στην περιοχή ή και εκτός αυτής σε άλλες πόλεις της Ελλάδας ή του εξωτερικού και β) αντίστροφα, πρόσωπα χωρίς καταγωγή από τον Αλμυρό που υπηρέτησαν ή υπηρετούν στην περιοχή, όπως:

- Ιεροψάλτες με επίσημη θέση σε Ναό.
- Μουσικοδιδάσκαλοι και καθηγητές Βυζαντινής Μουσικής.
- Κληρικοί με ψαλτική προϋπηρεσία και με γνώσεις Βυζαντινής Μουσικής.
- Μοναχοί στις τοπικές Μονές με διακόνημα ιεροψαλτικό.
- Βοηθοί Ψάλτες / Ισοκράτες / Αναγνώστες χωρίς επίσημη θέση.
- Γυναίκες Ψάλτριες.
- Μοναχές με ιεροψαλτικό διακόνημα και λοιποί.

Φορείς και Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού ή Δημοσίου Δικαίου, σχετικά με τη Βυζαντινή Μουσική, όπως:

- Εκκλησιαστικές Σχολές Βυζαντινής Μουσικής.
- Ωδεία.
- Ιδιωτικές Σχολές Βυζαντινής Μουσικής.
- Χορωδίες.
- Μουσικά Σωματεία και τα όμοια.

– Καταγραφή των Ιεροψαλτών της Επαρχίας Αλμυρού.

Η πρώτη μας ουσιαστική επαφή με τους Ιεροψάλτες της περιφέρειας Αλμυρού πραγματοποιήθηκε με αφορμή το παρόν συνέδριο και στα πλαίσια της παρουσίασης της ανά χειράς εισήγησης. Τότε, θεωρήθηκε καλό, εκτός από τη σχετική έρευνα, να υπάρξει και μια διά ζώσης παρουσίαση των σύγχρονων Ιεροψαλτών της περιοχής, η οποία θα πραγματοποιούταν στα πλαίσια του Συνεδρίου με τη μορφή Χορού Ψαλτών. Έτσι, συγκεντρώθηκαν όλοι σχεδόν οι Ιεροψάλτες, δημιουργήθηκε μια βυζαντινή χορωδία αποτελούμενη -για πρώτη φορά- μόνο από αλμυριώτες μουσικούς, επελέγησαν τα μέλη που θα ψέλνονταν (ώστε να είναι εφικτή η εκτέλεσή τους όχι μόνο από τους μουσικούς, αλλά και από τους πρακτικούς ψάλτες) και πραγματοποιήθηκαν αρκετές πρόβες. Μοιράστηκαν, μάλιστα, και «μονοφωνάρικα» μέλη (solo, κατά την ευρωπαϊκή μουσική ορολογία), προκειμένου να ακουστεί και μόνος του ο κάθε Ιεροψάλτης. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο καθένας έψαλε κάτι ανάλογο με τις δυνατότητές του, εύκολο ή δύσκολο (ερμηνεύτηκαν Απολυτίκια, Πασαπνοάρια, Κεκραγάρια, Αναστάσιμα Στιχηρά Ιδιόμελα και ο Πολυέλεος «Εξομολογείσθαι τω Κυρίω... Ότι εις τον αιώνα το έλεος αυτού, Αλληλουία» με ένα μέρος της εισαγωγής του Δοξαστικού του Πολυελέου και ομόηχο Κράτημα, μελοποίηση του μελουργού του 19ου αιώνα Θεοδώρου Φωκαέως σε Ήχο Τέταρτο

Λέγετο). Επιπλέον, επειδή αρκετοί από τους μουσικούς των εκκλησιαστικών αναλογιών του Αλμυρού είναι και δεινότετοι παραδοσιακοί μουσικοί, ορίστηκαν και μερικά δημοτικά τραγούδια και όλα αυτά μαζί παρουσιάστηκαν κατά την τελευταία ημέρα εργασιών του Συνεδρίου, στην επίσημη λήξη του. Με την ευκαιρία, λοιπόν, αυτών των συναντήσεων, πραγματοποιήθηκε και ένας σημαντικός αριθμός συνεντεύξεων, στις οποίες καταγράφηκαν τα στοιχεία, οι εμπειρίες και οι ενθυμίσεις των εν λόγω Ψαλτών, τα στοιχεία των οποίων παρατίθενται στη συνέχεια ως πρώτη μικρή συμβολή στην καταγραφή της ιεροψαλτικής παράδοσης του Αλμυρού. Οι συνεντεύξεις έγιναν με τα εξής πρόσωπα στους ακόλουθους τόπους και ημερομηνίες:

Παπαδόπουλος Σάββας, 7 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Πρασσάς Βασίλειος, 7 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Καρατάσιος Γεώργιος, 9 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Μπουκώρος Παναγιώτης, 9 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Τουρλιανίδης Χαρίλαος, 9 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Χρόνης Δημήτριος, 9 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Αποστολόπουλος Ιωάννης, 10 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Καζής Αθανάσιος, 10 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Μαντζώρας Σταμούλης, 10 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Πέτρογλου Στέργιος, 14 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Σιαμούρης Γεώργιος, 14 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός
 Χατζής Κωνσταντίνος, 14 Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός

Είναι ευχαρίστησή μας, να σημειώσουμε εδώ ότι κατά την παραπάνω συνεργασία μας οι Ιεροψάλτες του Αλμυρού επέδειξαν σπουδαίο ζήλο, ομόνοια, αγάπη, ανοικτή καρδιά, περισσό μεράκι, πλούσια φωνητικά χαρίσματα και, κυρίως, βαθιά εμπειρία βασισμένη στη μεταβυζαντινή ψαλτική παράδοση. Θεωρούμε υποχρέωσή μας να τους ευχαριστήσουμε άλλη μια φορά από το σημείο αυτό, για την τιμή που μας έκαμαν να συνεργαστούν υπό τις υποδείξεις και τη Χοραρχία μας.

Επιπλέον, εκτός από τις παραπάνω συνεντεύξεις του 2008, χρησιμοποιήθηκαν εδώ και οι εξής, οι οποίες ελήφθησαν σε άλλες χρονικές ευκαιρίες:

Μανώλης Δημήτριος, 8 Φεβρουαρίου 1996, Βόλος
 Γκουράρος Αναστάσιος, 9 Μαρτίου 2011, Αλμυρός
 Παπαδόπουλος Σπύρος, 11 Μαρτίου 2011, Αλμυρός
 Σπανός Νικόλαος, 15 Μαρτίου 2011, Αλμυρός
 Χρυσόπουλος Κωνσταντίνος, 15 Μαρτίου 2011, Αλμυρός
 Μαντζώρας Σταμούλης, 19 Μαρτίου 2011, Αλμυρός
 Μπουκώρος Παναγιώτης, 19 Μαρτίου 2011, Αλμυρός

Επίσης, ορισμένα από τα περιληφθέντα πρόσωπα μάς παραχώρησαν ιδιόγραφα Βιογραφικά Σημειώματα, τα ακόλουθα:

Λαζάρου Γεώργιος, 27 Απριλίου 1998, Αλμυρός

Μαργαρίτης Δημήτριος, 13 Μαρτίου 2011, Βόλος

Μαυρατζάς Απόστολος, 2006, Αλμυρός

Μελέτης Μιχάλης, Φθινόπωρο 2009, Βόλος

Νικολέρης Κυριαζής, 19 Αυγούστου 2007, Βόλος

Παυλίδης Ευάγγελος, 16 Μαρτίου 2011, Βόλος

Πουριανός Στέφανος, 12 Μαρτίου 2011, Βόλος

Σπανός Νικόλαος, 13 Μαρτίου 2011, Πτελεός

Χρυσόπουλος Κωνσταντίνος, 13 Μαρτίου 2011, Αλμυρός

Τέλος, κάποιες βιογραφίες ελήφθησαν αυτούσιες από το Περιοδικό «Εν Βόλω», όπου παραπέμπεται ο ενδιαφερόμενος, προκειμένου να δει τη σχετική έρευνα για τη συγκέντρωση του υλικού (Αργυρόπουλος Κυριάκος, Γερόπουλος Τρύφων, Κατσώλας Ελευθέριος, Νταφέκας Δημήτριος, Τακούδης Χρήστος, Τσολάκης Στυλιανός), καθώς και από άλλες βιβλιογραφικές πηγές, οι οποίες σημειώνονται στον οικείο τόπο.

– Ιεροψάλτες της Επαρχίας Αλμυρού.

Από τις προαναφερθείσες συνεντεύξεις, από τα ιδιόγραφα Βιογραφικά Σημειώματα και από τη βιβλιογραφία που διερευνήθηκε, καταγράφηκαν οι ακόλουθοι Ιεροψάλτες (παρατίθενται αμέσως παρακάτω αλφαβητικά), και προέκυψαν τα εξής στοιχεία γι' αυτούς:

Αγιάννης Σάββας, ιερέυς: (Πληροφορίες Νικολάου Σπανού) Ο π. Σάββας Αγιάννης καταγόταν από τον Πτελεό. Διδάχθηκε τη Βυζαντινή Μουσική στον τόπο καταγωγής του, στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, την οποία ίδρυσε εκεί ο επί μακρόν (από τις αρχές δεκαετίας του '90 ως τα μέσα της δεκαετίας του 2000) εφημέριος του Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Πτελεού, π. Σπυρίδων Παγωνάρης. Εκεί είχε δάσκαλο τον Θεολόγο εκπαιδευτικό, Πρωτοψάλτη και Καθηγητή Βυζαντινής Μουσικής Ευάγγελο Παυλίδη. Ως λαϊκός, ο π. Σάββας διετέλεσε επί δύο (2) έτη (1990 - 1992) Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού με Πρωτοψάλτη το Νικόλαο Σπανό. Ως Ιερέας, υπήρξε εφημέριος στο Βόλο και, κυρίως, στον ομώνυμο Ναό της κόμης των Αγίων Θεοδώρων Πτελεού. Κοιμήθηκε νέος σε ηλικία περίπου πενήντα (50) ετών.

Αθανασίου Γεώργιος: Βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός.

Ακριβόπουλος Κωνσταντίνος: (Πληροφορίες Παναγιώτη Μπουκώρου) Γεννηθείς το 1912 στη Βρύναινα εμπειρικός Ιεροψάλτης, πατέρας του αιδεσιμολογιώτατου Πρωτοπρεσβυτέρου του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου π. Βασιλείου Ακριβόπουλου, ο οποίος υπηρέτησε από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ως και τα μέσα της δεκαετίας του 1970 ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Βρύναινας με Λαμπαδάριο τον Αθανάσιο Κρικελά. Ο τελευταίος τον διαδέχθηκε στη θέση του μετά την αποχώρησή του. Απεβίωσε το έτος 2010 (;).

Αναγνώστης εκ Τρίκερι: Καλαίσθητος κωδικογράφος, ο οποίος στα 1777 ζει στον Πλάτανο του Αλμυρού και εκεί ολοκληρώνει τον μοναδικό σήμερα σωζόμενο μουσικό κώδικα της Ιεράς Μονής Κάτω Παναγίας Ξενιάς, ένα Στιχηράριον του μεταβυζαντινού μελουργού Γερμανού αρχιεπισκόπου Νέων Πατρών. Στο εν λόγω χειρόγραφο ο Τρικεριώτης Αναγνώστης δηλώνει μαθητής τού, επίσης μεταβυζαντινού μελουργού και διδασκάλου της Ψαλτικής Τέχνης, Στέργιου Τυρναβίτου¹.

Αναγνώστης Παπαθεοδώρου: Αναφέρεται ως Αναγνώστης Παπαθεοδώρου εκ Κοκκωτών σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών μαζί με αναγραφή της ημερομηνίας 20 Απριλίου 1848. Λοιπά βιογραφικά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν².

Αποστόλου (;)³: Πρωτοψάλτης Αλμυρού (δεν εξακριβώθηκε σε ποιό Ναό) στις αρχές του 20ου αιώνα, κατά τα έτη που ενέσκηψε το περιβόητο Ιεροψαλτικό Ζήτημα. Ήταν στην ομάδα Πρωτοψαλτών, οι οποίοι υποστηρίζονταν από το Κοινοτικό Συμβούλιο Αλμυρού, αλλά παύτηκαν την 21η Απριλίου 1909 από τον Μητροπολίτη Δημητριάδος Γερμανό. Ο τελευταίος, μετά την παύση τους και σε ένδειξη καλής θέλησης, τους διόρισε στις θέσεις των Λαμπαδαρίων των Ναών, προάγοντας τους πρώην αριστερούς Ψάλτες σε δεξιούς.

Αποστόλου Ιωάννης: Μαθητής του Πρωτοψάλτου του Αγίου Δημητρίου Αλμυρού και έξοχου διδασκάλου Κωνσταντίνου Κιτριδίδη, μετέπειτα Πρωτοψάλτου Λαμίας. Γεννήθηκε στον Αλμυρό το έτος 1922. Διετέλεσε Πρωτοψάλτης του Μητροπολιτικού Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού, τον οποίο διαδέχθηκε ο Πρωτοψάλτης Δημήτριος Μπαλλής. Ο Πρωτοψάλτης Κωνσταντίνος Χρυσόπουλος μας δήλωσε ότι διετέλεσε μαθητής του Ιωάννη Αποστόλου.

Αποστολόπουλος Ιωάννης: (Συνέντευξη 10ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός) Ιεροψάλτης καταγόμενος από τα Φάρσαλα, σήμερα μόνιμος κάτοικος Αλμυρού, απόστρατος αστυνομικός, ο οποίος από το 1996 και εξής ξεκίνησε τα μαθήματα Ψαλτικής στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού. Συστηματικά, όμως, παρακολούθησε το διάστημα 2001 - 2006, οπότε έλαβε Πτυχίο Ιεροψάλτου, με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη. Την περίοδο 2006 - 2009 μαζί με τον Ιεροψάλτη Σάββα Παπαδόπουλο εξυπηρέτησε τα ορεινά χωριά της επαρχίας Αλμυρού (Νεοχωράκι, Νεράϊδα, Ανθότοπος), εκτελώντας χρέη Λαμπαδαρίου. Σήμερα είναι διορισμένος ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Σούρπης με Πρωτοψάλτη Δημήτριο Χρόνη.

Αργυρόπουλος Κυριάκος: (Από την έρευνα του Περιοδικού «Εν Βόλω») Η μακρινή του καταγωγή ήταν από το Σούλι της Ηπείρου, απ' όπου οι παππούδες του

¹ Καραγκούνης, *Ένα Μουσικό Στιχηράρι*.

² π. Ι. Παππάς, *Βιβλία Κοκκωτών*.

³ Κοντονάτσιος, σελ. 184.

εκδιώχθηκαν και κατέφυγαν στη Νικομήδεια της Μικράς Ασίας. Εκεί γεννήθηκε στα 1922. Ο πατέρας του ονομαζόταν Κωνσταντίνος Ασήμογλου και η μητέρα του Ευφροσύνη Ασημακοπούλου. Ο θείος του Νικόλαος Αργυρόπουλος ήταν Πρωτοψάλτης στη Νικομήδεια, μαθητής του Γεώργιου Ραιδεστινού (1860 - 1950). Η οικογένειά του με τον ίδιο σαράντα (40) ημερών βρέφος ήρθαν πρόσφυγες στον Αλμυρό Μαγνησίας, όπου έμειναν δύομισι (2,5) χρόνια. Έπειτα έφυγαν για την Ξάνθη και εγκαταστάθηκαν στον οικισμό Μάνδρα Τσεκούρ. Κατά τη φοίτησή του στο Γυμνάσιο (από το 1934 κ. εξ.) ξεκίνησε την Ψαλτική με τον Ψάλτη του χωριού Αναστάσιο Δαβουρτζόπουλο και με τον μουσικότατο ιερέα π. Νικόλαο Τσιντικόπουλο. Τα μουσικά βιβλία του προμήθευε ο θείος του Νικόλαος Αργυρόπουλος, Ιεροψάλτης το 1928 - 1930 στην Ξάνθη. Σε ηλικία δεκαοκτώ (18) ετών (1940) έψαλλε στο χωριό Κουτσό του Πόρτο Λάγος, από κει στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Ξάνθης για δύο (2) χρόνια και στη Μητρόπολη Ξάνθης για τρεις (3) μήνες, οπότε επιστρατεύτηκε. Εντωμεταξύ, δίδασκε και έβγαζε μαθητές. Ο Πρωτοψάλτης Σερρών Σβιντριδής και ο Παντελής Αμακωβίδης είναι από τους πρώτους μαθητές του Κυριάκου Αργυρόπουλου. Το 1942 ήρθε μόνος στο Βόλο, όπου βρήκε τη συμπαράσταση του Μητροπολίτου Δημητριάδος Ιωακείμ. Τότε, έψαλλε για πέντε - έξι (5 - 6) μήνες στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Αλμυρού και έπειτα πήγε στον Πλάτανο Αλμυρού, όπου έψαλλε στον Ιερό Ναό Αγίου Αθανασίου. Από κει προσλήφθηκε στη Μητρόπολη Κατερίνης, όπου έμεινε ένα χρόνο, έπειτα στον Κορινό, ακολούθως στη Μυτιλήνη και πίσω πάλι στην Ξάνθη. Από το 1946-1950 υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία. Όταν απολύθηκε, ήρθε στο Βόλο, παντρεύτηκε και διορίστηκε Πρωτοψάλτης στο Μητροπολιτικό Ναό ως το 1955, γιατί οι τότε Ψάλτες του Αγίου Νικολάου Χατζημάρκος και Καζάνης επιστρατεύτηκαν. Λαμπαδάριοί του ήταν ο μετέπειτα ιερέας Αναστάσιος Πριάγγελος από τη Σούρπη (για ένα χρόνο) και ο Γεώργιος Χατζημάρκος. Παράλληλα, ως πτυχιούχος του Εθνικού Ωδείου Αθηνών, έγινε και διευθυντής της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως. Στους τότε μαθητές του περιλαμβάνονται ο Ιωάννης Βασιλείου, ο Σοφοκλής Πατακιούτης, ο Ιωάννης Μυλωνάς, ο Ιωάννης Μπουρλώτος και άλλοι. Στη Σχολή παρέμεινε ως διευθυντής ως το 1956, οπότε επέστρεψε ο Μανώλης Χατζημάρκος και, στη συνέχεια, ως απλός καθηγητής ενώ πέρασε και στη θέση του Λαμπαδαρίου της Μητροπόλης. Όταν το 1958 έφυγε ο Χατζημάρκος για τη Λάρισα, η Σχολή διέκοψε τη λειτουργία της για τρία - τέσσερα (3-4) χρόνια και ο Αργυρόπουλος δίδασκε μόνος στο υπόγειο του Αγίου Νικολάου. Ως Λαμπαδάριος του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου παρέμεινε ως τα βαθιά του γεράματα, διακρινόμενος για τη σεμνότητα και ιεροπρέπεια της Ψαλμωδίας του. Ως εργαζόμενος στο εργοστάσιο Αρμάτων στο Βελεστίνο συγκρότησε Βυζαντινό Χορό Ψαλτών ο οποίος εμφανίστηκε δέκα έως δεκαπέντε (10-15) φορές στην τηλεόραση, στο τότε κανάλι της YENEΔ και σε ραδιοφωνικές εκπομπές της Στρατιάς στη Λάρισα. Ακόμη διετέλεσε επί χρόνια Χοράρχης και

μέλος του Δ. Σ. (και Πρόεδρος) του Συνδέσμου Ιεροσαλτών Βόλου «Ιωάννης ο Κουκουζέλης». Το φθινόπωρο του 1985 ανέλαβε ως διευθυντής το νεοσύστατο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, στην οποία τον πρώτο χρόνο λειτουργίας της συγκέντρωσε σαράντα δύο (42) μαθητές. Ο Κυριάκος Αργυρόπουλος υπήρξε άριστος μελουργός. Έχει μελοποιήσει πολλά μαθήματα. Τα αυτόγραφέα του, βέβαια, χαρακτηρίζονται από προχειρότητα και ακαταστασία με γραφή μη επιμελημένη, αλλά οι συνθέσεις τους διακρίνονται για την ύψιστη αισθητική τους αξία, βασισμένα στην κλασσική βυζαντινή παράδοση και με ιδιαίτερη ευαισθησία στην απόδοση του νοήματος των ύμνων. Πέθανε στην Αθήνα και ετάφη στα Γλυκά Νερά Παιανίας το 2006.

Αρίδης Αθανάσιος: Δάσκαλος δημοτικής εκπαίδευσης από τους Βρύναινα, ο οποίος έμαθε Βυζαντινή Μουσική στην Παιδαγωγική Ακαδημία. Από το έτος 2000 μέχρι σήμερα υπηρετεί στην Αγία Παρασκευή Κοκκωτών.

Βαλουξής Χρήστος: Αλμυριώτης Ιεροψάλτης, ο οποίος αναφέρεται από τον Κωνσταντίνο Χρυσόπουλο ως Λαμπαδάριος του Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού προπολεμικά μέχρι το έτος 1959, οπότε τον διαδέχθηκε στη θέση αυτή ο Μιλτιάδης Καρπέτης. Άλλα στοιχεία του δεν επεσημάνθησαν.

Γαρδικλής Αθανάσιος: Αλμυριώτης Ιεροψάλτης, κατ' επάγγελμα φούρναρης, γεννηθείς το 1939, ο οποίος εξυπηρετεί ως βοηθός Ψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Κροκίου. Παρακολούθησε μαθήματα στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής Αλμυρού με διδάσκαλο το Δημήτριο Μανώλη. Αποφοίτησε το έτος 1998 παίρνοντας Απολυτήριο.

Γερόπουλος Τρύφων: (Από την έρευνα του Περιοδικού «Εν Βόλω») Γιος και μαθητής του Γεώργιου Γερόπουλου, που γεννήθηκε στην Αγριά την 1η Φεβρουαρίου 1914. Διδάχθηκε την Ψαλτική Τέχνη από τον πατέρα του, μαθητή της Μεγάλης του Γένους Σχολής στην Κωνσταντινούπολη, και την 17η Απριλίου (Μ. Πέμπτη) του έτους 1930, σε ηλικία 16 ετών, προσλήφθηκε ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Μπαξέδων Βόλου. Δεξιός Ψάλτης τότε ήταν ο περίφημος μουσικός Άνθιμος Χατζηβασιλείου, ο οποίος διατηρούσε καφενείο στην οδό Κοραή στο Βόλο, δίπλα στο Τυπογραφείο του Σωτήριου Σχοινά. Το 1934 προήχθη σε Πρωτοψάλτη στα Εισόδια της Θεοτόκου Άνω Βόλου, έχοντας διαδοχικά αριστερούς τον Αντώνιο Σάχο, τον Δημήτριο Σάχο, τον Γεώργιο Καζατζή και τον Θεοφάνη Ματζούκη. Το διάστημα 1935-1937 εκπλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις και, γυρνώντας στο Βόλο, διορίστηκε Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού. Τον Ιανουάριο του 1939 ανέλαβε το δεξιό Αναλόγιο του Αγίου Γεωργίου Αγριάς, έχοντας Λαμπαδάριο τον κουμπάρο του Κωνσταντίνο Πολυζόπουλο και προϊστάμενο τον μουσικότατο π. Κωνσταντίνο Κατσώλα. Στη θέση αυτή παρέμεινε επί 47 συναπτά έτη, ενώ τα τελευταία χρόνια, σε μεγάλη πραγματικά ηλικία, διακονούσε στο Ναΐδριο του Αγίου Αποστόλου του Νέου στο Βόλο. Απεβίωσε στο Βόλο το έτος 2009 σε ηλικία 95 ετών. Ο Τρύφων Γερόπουλος

διακρίθηκε ως εξαιρετικός δάσκαλος, υμνογράφος και μελουργός, αλλά κυρίως για τη βαθιά του ευσέβεια. Στο έργο του συμπεριλαμβάνονται 40 μελοποιημένες Ακολουθίες Αγίων (κυρίως τοπικών), πολλές από τις οποίες αποτελούν προσωπικά του υμνογραφικά αριστουργήματα, μια που υπήρξε εξαιρετικά κατηρτισμένος και βαθύς γνώστης της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Μελοποίησε ακόμη πλήθος Τρισαγίων, Χερουβικών, Λειτουργικών, “Άξιον εστίν”, Κοινωνικών και άλλων τροπαρίων, όπως Ιδιόμελα, Δοξαστικά, Πολυέλεοι και άλλα. Εξάλλου, στους μαθητές του αναφέρονται οι γιοι του Γεώργιος και Κωνσταντίνος, ο Άρχων Μουσικοδιδάσκαλος Κυριαζής Νικολέρης, ο αείμνηστος αρχιμανδρίτης Κύριλλος (κατά κόσμον Ντίνος) Ρήγας, ο Δημήτριος Σαμαράς, ο Βλάσης Μαστρογιάννης, ο Απόστολος Μιχάλης και πολλοί άλλοι. Το μελοποιητικό του έργο είναι απίστευτα ευρύ και αποτυπώνεται στα χιλιάδων φύλλων ιδιόγραφέ του. Ανάμεσα σ’ αυτά αριθμούνται πολλά Τετράδια, γραμμένα με εκείνα τα χαρακτηριστικά σημαδόφωνα, τα ευμεγέθη και ευανάγνωστα, με τα καλλιγραφικά γράμματα στα κείμενα και με την απλωσιά στη διάταξη της ύλης στη σελίδα, στοιχεία που διακρίνουν το γραφικό του Έφος. Ένα, όμως, το ογκωδέστερο όλων, περιλαμβάνει άπασες σχεδόν τις μελοποιήσεις του, που αφορούν τη Θ. Λειτουργία, Κύριε ελέησον, Τρισάγια, Χερουβικά, Λειτουργικά, Άξιον εστίν, Κοινωνικά σε όλους τους Ήχους και πλείστα άλλα απαραίτητα. Μιμήθηκε έτσι τον πατέρα του Γεώργιο, που κι εκείνος παρέδωσε έναν ογκωδέστατο αυτόγραφο κώδικα, και όλους τους προ αυτόν διδασκάλους στην από αιώνων καθιερωμένη συνήθεια αντιγραφής χειρογράφων για χρηστικούς και διδακτικούς λόγους.

Γεωργοςόπουλος Νικόλαος: (Πληροφορίες Παναγιώτη Μπουκώρου) Σύγχρονος εμπειρικός Ιεροψάλτης, καταγόμενος από το Κρόκιο, κατ’ επάγγελμα εργολάβος οικοδομών, γεννηθείς στις αρχές της δεκαετίας του 1940. Διετέλεσε Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίων Θεοδώρων Βόλου, ενώ από το 1994 (;) υπηρετεί στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Κροκίου.

Γιαννακόπουλος Βασίλειος: Ικανότατος Ιεροψάλτης, μαθητής του Κυριαζή Νικολέρη στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος (σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες, στην ίδια τάξη με τον Στέργιο Γκουράρο), όπου και ολοκλήρωσε τις μουσικές του σπουδές. Είναι από τους νέους που ασχολήθηκαν με την Ψαλτική έπειτα από παρότρυνση του Βασιλείου Πρασά. Σήμερα ζει στην Αθήνα ως αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού και ψάλλει σε Ναούς των Αθηνών.

Γιαννακόπουλος Παύλος: Εμπειρικός βοηθός Ψάλτης, πατέρας του ανωτέρω Βασιλείου Γιαννακόπουλου, μέλος του δεξιού Χορού του Μητροπολιτικού Ναού Αλμυρού, βοηθός του Πρωτοψάλτου Βασιλείου Πρασά.

Γκουράρος Αναστάσιος: (Συνέντευξη 9ης Μαρτίου 2011, Αλμυρός) Κάτοικος Αλμυρού από το 1999, καταγόμενος από τον Άγιο Γεώργιο Μικροθηβών. Γιός (το πρώτο από τα πέντε παιδιά) του μακαριστού Ιερέως Αθανασίου Γκουράρου, ο

οποίος εφημέρευσε επί πολλά έτη στα χωριά της επαρχίας Αλμυρού. Μητέρα του, η πρεσβυτέρα Φωτεινή, το γένος Ελευθερίου, από τον Ανθότοπο Αλμυρού. Γεννήθηκε το 1972. Έχει δύο ακόμη αδελφούς Ιεροψάλτες τον Γεώργιο και τον Στέργιο Γκουράρο. Την Ψαλτική Τέχνη διδάχτηκε κατά το διάστημα 1984 - 1989, στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με καθηγητές τους Πρωτοψάλτες Μιχάλη Μελέτη και Κυριαζή Νικολέρη. Αργότερα φοίτησε και ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Ανωτάτη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθηνών, αλλά και στη Θεολογική Σχολή Αθηνών, από την οποία δεν απεφοίτησε. Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής με άριστα παμψηφεί έλαβε από το Ωδείο Γ. Φουντούλη στο Βόλο με καθηγητή τον Κωνσταντίνο Χαριλ. Καραγκούνη. Τη δεκαετία 1988 - 1998 υπηρέτησε ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Μικροθηβών. Από το έτος 1998 και ως το 2008 υπηρέτησε, επίσης ως Λαμπαδάριος, στην Αγία Παρασκευή Σούρπης με Πρωτοψάλτη τον Απόστολο Παππά. Έκτοτε, διορίστηκε Λαμπαδάριος του Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού με Πρωτοψάλτη τον Βασίλειο Πρασσά, όπου επαξίως υπηρετεί μέχρι σήμερα. Ο Αναστάσιος Γκουράρος είναι επί πολλά έτη βασικό μέλος και εκ των «μονοφωνάρηδων» (soloist) του Χορού Ψαλτών του μουσικού Συλλόγου «Ε.Δ.Ρ.Α.Μ.Ε. - Παναγιώτης Αχειλάς» με έδρα το Βόλο και Χοράρχη τον Κωνσταντίνο Χαριλ. Καραγκούνη. Με τη Χορωδία αυτή έχει συμμετάσχει σε μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων εντός και εκτός Ελλάδος (στη Φινλανδία) και σε ηχογραφήσεις Βυζαντινών Μελών για την κυκλοφορία δίσκων (CD).

Γκουράρος Γεώργιος: (Πληροφορίες του Αναστάσιου Γκουράρου) Γεννήθηκε το έτος 1980. Είναι ο τρίτος γιος του μακαριστού Ιερέως Αθανασίου Γκουράρου (το τέταρτο από τα πέντε παιδιά), αδελφός των Ιεροψαλτών Αναστάσιου και Στέργιου Γκουράρου. Μαθητής της Στ' Τάξης του Δημοτικού (1992) ξεκίνησε μαθήματα Ψαλτικής στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με καθηγητές τον Κυριαζή Νικολέρη και το Δημήτριο Μανώλη. Ως μαθητής του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βόλου είχε δάσκαλο τον καθηγητή Μιχάλη Μελέτη, ενώ, παράλληλα, παρακολουθούσε και τη Σχολή του Βόλου στην τάξη του Κυριαζή Νικολέρη, από όπου αποφοίτησε λαμβάνοντας Απολυτήριο. Από το έτος 2008 υπηρετεί ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Αθανασίου στον Πλάτανο Αλμυρού με Πρωτοψάλτη τον Γεώργιο Σιαμούρη.

Γκουράρος Στέργιος: (Πληροφορίες του Αναστάσιου Γκουράρου) Ο δεύτερος γιός του μακαριστού Ιερέως Αθανασίου Γκουράρου, το δεύτερο από τα πέντε παιδιά της οικογένειας, αδελφός των Ιεροψαλτών Αναστάσιου και Γεώργιου Γκουράρου, γεννηθείς το έτος 1974. Την Ψαλτική Τέχνη διδάχτηκε κατά το διάστημα 1984 - 1989, μαζί με τον αδερφό του Αναστάσιο, στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με καθηγητές τους Πρωτοψάλτες Μιχάλη Μελέτη και Κυριαζή Νικολέρη. Από τη Σχολή αυτή έλαβε

ανάλογο Πτυχίο. Είναι θεολόγος, απόφοιτος του Τμήματος Ποιμαντικής της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στη Θεσσαλονίκη είχε την ευκαιρία να συνεχίσει τις μουσικές του σπουδές στο Τμήμα Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου «Εν Χορδαίς» με δάσκαλο τον πρώην Άρχοντα Λαμπαδάριο της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας (του Οικουμενικού Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως) Ελευθέριο Γεωργιάδη. Την ίδια περίοδο έψαλλε ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου Θεσσαλονίκης. Τη δεκαετία 1988 - 1998 υπηρέτησε (μαζί με τον αδερφό του Αναστάσιο) ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Μικροθηβών και για μικρό διάστημα, επίσης ως Λαμπαδάριος, στην Αγία Παρασκευή Σούρπης. Σήμερα ψάλλει στον Ιερό Ναό Αγίου Ρηγίνου Λειβαδιάς (2008 κ. εξ.). Εργάζεται ως λιμενικός.

Γκουτζής Στέργιος: Εμπειρικός Ιεροψάλτης, γεννηθείς στον Αλμυρό στα τέλη της δεκαετίας 1920 - 1930 επί πολλά χρόνια Ψάλτης στο Μαυρόλοφο, ενώ υπηρέτησε ακόμη στο Αργιλοχώρι, στην Πέρδικα και στη Φυλάκη. Πριν από ένα (1) περίπου χρόνο ανέλαβε Πρωτοψάλτης στον ομώνυμο Ναό της κόμης των Αγίων Θεοδώρων, όπου διαδέχθηκε τον Κωνσταντίνο Χρυσόπουλο.

Δημητρίου Νικόλαος: Αναφέρεται σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών. Λοιπά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν ⁴.

Ευαγγελόπουλος Απόστολος: (Πληροφορίες του Παναγιώτη Μπουκώρου) Συνταξιούχος δάσκαλος από το Κρόκιο, ο οποίος διδάχθηκε τη Βυζαντινή Μουσική στην Παιδαγωγική Ακαδημία και σήμερα εξυπηρετεί ως βοηθός Ψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Κροκίου.

Ζαβός Νικόλαος: Βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός.

Ζαπαντιώτης Απόστολος: (Πληροφορίες του Παναγιώτη Μπουκώρου) Καταγόμενος από τη Λαμία, μόνιμος αργότερα κάτοικος Αλμυρού, Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Αλμυρού με Πρωτοψάλτη τον Γεώργιο Χριστοδούλου (μετά το 1950), σύμφωνα με πληροφορία του Αθανάσιου Καζή. Κατά τον Κωνσταντίνο Χρυσόπουλο προσλήφθηκε στη θέση αυτή προπολεμικώς και υπηρέτησε περίπου ως το έτος 1960. Ήταν πεταλωτής στο επάγγελμα.

Ζαπαντιώτης Παναγιώτης: (Πληροφορίες του Παναγιώτη Μπουκώρου) Γιός του ανωτέρω Απόστολου Ζαπαντιώτη, γεννημένος στις αρχές (;) της δεκαετίας του 1950, συνταξιούχος υπάλληλος της Δ.Ε.Η., ο οποίος μαθήτευσε στον μεγάλο Πρωτοψάλτη και δάσκαλο της Θεσσαλονίκης Αθανάσιο Καραμάνη και σήμερα είναι διακεκριμένος, εξαιρετικά καλλίφωνος, Πρωτοψάλτης. Διαβιεί και ψάλλει

⁴ π. Ι. Παππάς, *Βιβλία Κοκκωτών*.

μόνιμα στην Κομοτηνή, αλλά διατηρεί επαφές με τον Αλμυρό, τον οποίο επισκέπτεται τακτικά.

Ζαρίφης Κωνσταντίνος: Καταγόμενος από τη Σούρπη, Δεξιός εμπειρικός Ιεροψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Σούρπης, αργότερα Λαμπαδάριος στον ίδιο Ναό με Πρωτοψάλτη τον Απόστολο Παππά και μετέπειτα ανέλαβε μόνος Ιεροψάλτης στον ομώνυμο Ιερό Ναό της κόμης Αγίας Τριάδας Σούρπης. Είναι αδελφός του Ιερέα π. Δημητρίου Ζαρίφη.

Ζήσης Θεόδωρος: Αναφέρεται ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών στο διάστημα 1996 - 2000 με Πρωτοψάλτη τον Παναγιώτη Μπουκώρο. Εμπειρικός Ψάλτης και, παράλληλα, επίτροπος του ίδιου Ναού. Τα τελευταία χρόνια εξυπηρετεί ως βοηθός και τον Ιερό Ναό Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ευξεινούπολης.

Ζούγλος Αθανάσιος: Βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός. Στοιχεία Βυζαντινής Μουσικής διδάχθηκε στον Πτελεό, στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, με δάσκαλο τον Ευάγγελο Παυλίδη.

Ζούπης Σπυρίδων: Εξαιρετικός Ιεροψάλτης, καταγόμενος από τους Αγίους Θεοδώρους Πτελεού, εξάδερφος του αιδεσιμολογιώτατου Πρωτοπρεσβυτέρου του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου π. Αντωνίου Ζούπη. Στα 1972 ο Σπυρίδων Ζούπης αποχώρησε από τον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Αλμυρού (όπου τον διαδέχθηκε ο Απόστολος Μαυρατζάς) και ανέλαβε Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Αλμυρού (με Λαμπαδάριο τότε τον Γεώργιο Χριστοδούλου). Εκεί έμεινε ως το έτος 1989, οπότε απεβίωσε και τον διαδέχθηκε ο Βασίλειος Πρασσάς. Σύμφωνα με μαρτυρία του τελευταίου, πρέπει να ήταν από τους μαθητές του μουσικοδιδασκάλου Κωνσταντίνου Κιτριδίδη, εξαιρετικός μουσικός και κουρέας στο επάγγελμα. Ο Σάββας Παπαδόπουλος, πάλι, μας πληροφορεί, ότι ήταν γλυκύφθογγος και καλλίφωνος Ψάλτης, ο οποίος μάλιστα είχε δική του Σχολή, όπου δίδασκε την Ψαλτική Τέχνη. Η δραστηριότητά του αυτή ατόνησε, όταν ιδρύθηκε στον Αλμυρό το Παράρτημα της Σχολής της Μητροπόλεως Δημητριάδος. Απεβίωσε το έτος 2000.

Ηλίας Πέτρος: Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Κροκίου με Πρωτοψάλτη τον Νικόλαο Γεωργοσόπουλο. Μαθήτευσε στον Κυριαζή Νικολέρη και έχει καλή γνώση της Βυζαντινής Μουσικής.

Ιωάννου Αθανάσιος: Εμπειρικός Ψάλτης, καταγόμενος από το Κρόκιο, διατελέσας Γραμματεύς της Κοινότητας Κροκίου, ο οποίος απεβίωσε στις αρχές του 2000.

Καζής Αθανάσιος: (Συνέντευξη 10ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός Μαγνησίας). Εκλεκτός Ιεροψάλτης, γεννημένος το 1943 στον Αλμυρό, αξιωματικός της Αεροπορίας (αποστρατεύτηκε ως Σμήναρχος), με εξαιρετική φωνή και μουσική

δεξιοτεχνία, καταγόμενος από λευιτικό και ψαλτικό γένος, το οποίο συνέβαλε στη διαμόρφωση της ψαλτικής του ταυτότητας. Ο πατέρας του Σωτήριος Καζής του Αθανασίου, οικοδόμος, είχε έναν πρώτο εξάδερφος ιερέα και ο αδερφός του παππού του ήταν Ιεροψάλτης στους Κωφούς (ο Χρήστος Καζής), τον οποίο, όμως, δε γνώρισε. Η μητέρα του λεγόταν Άννα, το γένος Αλεξίου, με καταγωγή από τον Αλμυρό. Τα πρώτα ψαλτικά βήματα έκανε σε μεγάλη ηλικία, περίπου τα έτη 1991 - 1992, χωρίς κάποια ιδιαίτερη αφορμή, με στόχο να έχει κάποια ενασχόληση, όταν θα συνταξιοδοτούταν από την υπηρεσία του. Βέβαια, από παιδική ηλικία, από 12 - 13 ετών, είχε επαφή με τη μουσική, συμμετέχοντας στη Φιλαρμονική του Δήμου Αλμυρού, όπου έπαιζε σαξόφωνο και κλαρίνο. Σταδιακά, άρχισε να ανεβαίνει στο Αναλόγιο του Βασιλείου Πρασά στο Μητροπολιτικό Ναό του Αγίου Δημητρίου Αλμυρού και τελικά, το 1992, εγγράφηκε στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως Δημητριάδος με καθηγητή το Δημήτριο Μανώλη, από τον οποίο διδάχθηκε ολόκληρο το σύντομο και αργό Αναστασιματάριον. Το 1995, ως στρατιωτικός, πήρε μετάθεση για την Τρίπολη και εκεί παρακολούθησε τα μαθήματα της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της πόλης με δάσκαλο το Βασίλειο Πιστόλα. Όταν αποστρατεύθηκε το 1997 επέστρεψε στον Αλμυρό και συνέχισε τα μαθήματα στην εδώ Σχολή με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη (1997 - 1999). Μετά το θάνατο του Νικόλαου Κράλλη, Λαμπαδάριου ως τότε της Ευαγγελίστριας Αλμυρού, διορίστηκε στη θέση αυτή, αν και παραδέχεται ότι τότε δεν ήταν έτοιμος για μία τέτοια ευθύνη. Σταδιακά, όμως, εργάστηκε σκληρά και αναπλήρωσε τις όποιες ελλείψεις του. Επιπλέον, ο Αθανάσιος Καζής είναι και ικανότατος, γλυκύφθογγος ερμηνευτής δημοτικών και παραδοσιακών τραγουδιών, ιδίως καθιστικών τραγουδιών («τραπεζιάρικα» ή «της τάβλας»), τα οποία έμαθε εξαιτίας της μεγάλης αγάπης του γι' αυτά. Όταν γινόταν το παζάρι του Αλμυρού στη θέση Πλατάνια, καθ' όλη τη διάρκεια της εμποροπανηγυρης, ερχόταν ο περίφημος κλαριντζής Μαλιάρας και έμενε απέναντι από το πατρικό του σπίτι. Τότε, καθόταν στα σκαλοπάτια και άκουγε το μεγάλο δεξιοτέχνη να παίζει. Αυτός ήταν και ο λόγος, που αργότερα εντάχθηκε στη Φιλαρμονική του Δήμου Αλμυρού (1957 κ. εξ.) με μαέστρο τον Σεραφείμ Παπαλάμπρου και έμαθε και ο ίδιος Κλαρίνο. Ο Αθανάσιος Καζής είναι παντρεμένος με την Ελένη Τόλια από την Αγχίαλο και έχει δύο παιδιά, το Σωτήρη και την Καλλιόπη.

Καζής Χρήστος: Παλαιός Ιεροψάλτης στους Κωφούς, αδερφός του παππού του Ιεροψάλτη Αθανασίου Καζή.

Καραγκούνης (;): (Πληροφορίες Παναγιώτου Μπουκώρου) Αϊδινιώτης εμπειρικός Ιεροψάλτης στον Άγιο Χαράλαμπο Αϊδινίου, πριν από το έτος 1970, τον οποίο διαδέχθηκε ο Χαράλαμπος Φυτιλής.

Καρακώστας Στέργιος (ή Στέλιος;): Αναφέρεται ως Πρωτοψάλτης στο Μαυρόλοφο κατά το 1971, με Λαμπαδάριο τον Δημήτριο Μπάϊμπα. Είχε γνώσεις μουσικής σημειογραφίας και η καταγωγή του ήταν από τον Πλάτανο.

Καρατάσιος Γεώργιος: (Συνέντευξη 9ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός Μαγνησίας). Αλμυριώτης Ιεροψάλτης, γεννηθείς το 1939, ο οποίος υπηρετεί ως βοηθός του Πρωτοψάλτη Βασίλειου Πρασά στο Μητροπολιτικό Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Αλμυρού. Το διάστημα 1993 - 1998 παρακολούθησε μαθήματα στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής Αλμυρού με διδασκάλους το Δημήτριο Μανώλη και Δημήτριο Μαργαρίτη. Αποφοίτησε το έτος 1998 παίρνοντας Πτυχίο Ιεροψάλτου.

Καρπέτης Μιλτιάδης: Αλμυριώτης εμπειρικός Ιεροψάλτης, (κατ' επάγγελμα γεωργός) προικισμένος με καλή φωνή και οξεία μουσική αντίληψη, ο οποίος διετέλεσε Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού και αργότερα (σύμφωνα με τον Βασίλειο Πρασά), επί πενήντα (50) και πλέον έτη, Λαμπαδάριος του Μητροπολιτικού Ναού Αλμυρού. Από τη θέση αυτή παραιτήθηκε το έτος 2009 (πρέπει, δηλαδή, να ανέλαβε περίπου το 1959), έχοντας συνεργαστεί με τους Πρωτοψάλτες Ιωάννη Αποστόλου, Δημήτριο Μπαλλή και Βασίλειο Πρασά. Στον Άγιο Δημήτριο τον διαδέχθηκε ο νυν Λαμπαδάριος Αναστάσιος Γκουράρος.

Κατσώλας Ελευθέριος: (Από την έρευνα του Περιοδικού «Εν Βόλω») Γεννήθηκε στην Ανακασιά Βόλου το 1912. Έγκριτος μουσικός, ο οποίος διδάχθηκε την Ψαλτική από τον πατέρα του, τον περίφημο και μουσικώτατο ιερέα Κωνσταντίνο Σ. Κατσώλα, εφημέριο του Ιερού Ναού Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Βόλου. Αργότερα, όπως αναφέρεται, φοίτησε στον Φωκαέα μουσικοδιδάσκαλο Θεόδωρο Χατζηθεοδώρου και στον Θεοδόσιο Γεωργιάδη. Συνεργάστηκε, όμως, στενότερα με τον Αλέξανδρο Μαργαριτόπουλο, χρημάτισε βοηθός του Πρωτοψάλτη Δημητρίου Μήτρου επί σειράν ετών στον Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Νικολάου Βόλου, αλλά και του Πρωτοψάλτη Χρήστου Πάντα. Έψαλλε από το 1932 συνεχώς, αρχικά ως δεξιός Ιεροψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού, στη συνέχεια στη Μητρόπολη Νίκαιας και το 1953 ανέλαβε τα καθήκοντα Πρωτοψάλτου του Ιερού Ναού Γεννεσίου της Θεοτόκου (Παναγίτσα) Νίκαιας στον Πειραιά. Έπειτα μετέβη στην Αγία Φωτεινή Υμηττού. Στα 1963 υπηρετούσε ως δεξιός Ψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Μπραχαμίου και τέλος διακόνησε στην Υπαπαντή Λούτσας της Αττικής ως τις τελευταίες ημέρες της ζωής του. Ο Ελευθέριος Κατσώλας υπήρξε μέλος του Τριακονταμελούς Βυζαντινού Εκκλησιαστικού Χορού Κωνσταντινούπολεως. Πέθανε στα τέλη του 20ου αιώνα.

Κιτριδής Κωνσταντίνος: Τραπεζούντιος Πρωτοψάλτης, μελοποιός και δάσκαλος της Ψαλτικής Τέχνης, βαθύς γνώστης της βυζαντινής μουσικής. Ήρθε στην Ελλάδα και διέπρεψε ως Χοράρχης στον Καθεδρικό Ν. Ευαγγελίστριας της Λαμίας (το 1956 ακόμη υπηρετεί), όπου δίδαξε πολλούς μαθητές. Πρώτα, όμως, πέρασε από τον Αλμυρό Μαγνησίας, όπου έψαλλε, δίδαξε και άφησε τη σφραγίδα του. Διετέλεσε Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Αλμυρού (μαρτυρείται ως

⁵ Κοντονάτσιος, σελ. 188.

Ιεροψάλτης του Ναού το Μάρτιο του 1934 με μισθό 550 δραχμών⁵), και του Μητροπολιτικού Ιερού Ναού του Αγίου Δημητρίου Αλμυρού, ενώ μαθητές του αναφέρονται οι Πρωτοψάλτες Τακούδης Χρήστος, Μπαλλής Δημήτριος, Ζούπης Σπυρίδων, Αποστόλου Ιωάννης και Χρυσόπουλος Κωνσταντίνος. Από προφορικές μαρτυρίες πληροφορούμαστε, ότι ο Κιτρίδης έπαιζε άριστο βιολί και δίδασκε την Ψαλτική με τη βοήθεια αυτού του οργάνου.

Κούργιας Λάμπρος: Νεαρός αλμυριώτης Ιεροψάλτης, φοιτητής φυσικοθεραπείας στην Αθήνα κατά το έτος 2008 (όταν ελήφθησαν οι σχετικές συνεντεύξεις), ο οποίος συμμετέχει στο Βυζαντινό Χορό του Πρωτοψάλτη Βασίλειου Χασανδρινού. Ήταν μαθητής των Δημητρίου Μανώλη και Δημητρίου Μαργαρίτη στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος στον Αλμυρό.

Κράλλης Νικόλαος: Εμπειρικός Ιεροψάλτης, βοηθός στο Αναλόγιο τού Βασίλειου Πρασά και αργότερα Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Αλμυρού. Απεβίωσε το 1997 έπειτα από σοβαρό εγκεφαλικό επεισόδιο και τον διαδέχθηκε στη θέση του ο Αθανάσιος Καζής.

Κρικελάς Αθανάσιος: Βρυναιιώτης εμπειρικός Ιεροψάλτης, ο οποίος υπηρέτησε ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Βρύναινας επί πρωτοψαλτίας Κωνσταντίνου Ακριβόπουλου. Μετά την αποχώρηση του τελευταίου ανέλαβε μόνος τη θέση του Δεξιού Αναλογίου του Ναού. Τον διαδέχθηκε ο Ιεροψάλτης Κωνσταντίνος Σκλαβούνος

Κωνσταντάρης (ή Κωνσταντόρας;): Πρωτοψάλτης Αλμυρού (δεν εξακριβώθηκε σε ποίο Ναό) στις αρχές του 20ου αιώνα, κατά τα έτη που ενέσκηψε το περιβόητο Ιεροψαλτικό Ζήτημα. Ήταν στην ομάδα Πρωτοψαλτών, που υποστήριζε το Κοινοτικό Συμβούλιο Αλμυρού και παύτηκαν την 21η Απριλίου 1909 από τον Μητροπολίτη Δημητριάδος Γερμανό. Ο τελευταίος, σε ένδειξη καλής θελήσεως, τους διόρισε στη θέση των Λαμπαδαρίων των Ναών, προάγοντας τους πρώην αριστερούς Ψάλτες σε δεξιούς⁶. Κατά τον Βασίλειο Πρασά, το επίθετό του ήταν Κωνσταντώρας και μάλλον ήταν κάτοικος της περιοχής του Αγίου Δημητρίου. Ως εκ τούτου, ίσως να ήταν και Ψάλτης του Ναού αυτού. Αν αληθεύει η μαρτυρία της συζύγου του Πρασά, ο Κωνσταντώρας ήταν δάσκαλος (ήταν δάσκαλος του πατέρα της κας Πρασά).

Λαζάρου Γεώργιος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 27ης Απριλίου 1998) Γεννήθηκε το 1930 στην κωμόπολη της Ευξεινούπολης Αλμυρού. Οι γονείς του Λάζαρος και Βασιλική ήταν πρόσφυγες από την Ανατολική Ρωμυλία, οι οποίοι μετά το 1907 εγκαταστάθηκαν στην Ευξεινούπολη, όπου και ο ίδιος έζησε όλη του τη ζωή. Ανατράφηκε μέσα σε μια οικογένεια με βαθιές χριστιανικές αρχές, γι' αυτό και από μικρό παιδί μεγάλωσε με τα κατηχητικά σχολεία και τις εκκλησιαστικές Ακολουθίες. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο Ευξεινούπολης κατά την περίοδο της

⁶ Ο. π., σελ. 184.

γερμανικής κατοχής. Γύρω στα 1948 παρακολουθεί επί ένα χρόνο μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής με τον μουσικοδιδάσκαλο Αντώνιο Μαγαλιό, ενώ το 1952 φοιτά και πάλι για ένα χρόνο στον έξοχο Ιεροψάλτη Δημήτριο Μπαλλή. Στο μεταξύ διάστημα εξυπηρετούσε ως Ψάλτης διάφορους Ναούς της περιφέρειας Αλμυρού. Τον Αύγουστο του 1959 διορίστηκε Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Ευξεινούπολης επί εφημερίας π. Δημητρίου Νιφόρου. Έκτοτε, επί πενήντα ένα (51) χρόνια ανελλιπώς, υπηρέτησε το δεξί Αναλόγιο του Ναού με συνέπεια και ευλάβεια. Απεβίωσε το έτος 2010, οπότε τον διαδέχθηκε στη θέση του ο μέχρι τότε Λαμπαδάριος του Σπυρίδων Παπαδόπουλος.

Λεϊμονής Σωτήριος: Μαθητευόμενος Ψάλτης με καλή γνώση και άνεση στην ανάγνωση της μουσικής σημειογραφίας, ο οποίος εξυπηρετεί ως βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός. Τη Βυζαντινή Μουσική διδάχθηκε αρχικά στον Πτελεό, στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής, με δάσκαλο τον Ευάγγελο Παυλίδη, ενώ αργότερα, επί ένα περίπου χρόνο, παρακολούθησε κατ' ιδίαν μαθήματα στο Βόλο με δάσκαλο τον Κωνσταντίνο Χαριλ. Καραγκούνη. Είναι μηχανικός του εμπορικού ναυτικού και παντρεμένος με τη θεολόγο Αικατερίνα Σαλάτα. Λόγω του επαγγέλματός του δεν έχει αναλάβει μόνιμη ιεροψαλτική θέση σε κάποιο Ναό.

Μαγαλιός Αντώνιος: Καθηγητής Θεολογίας από την Πορταριά, ο οποίος ήταν διορισμένος στον Αλμυρό και είχε γνώσεις Βυζαντινής Μουσικής. Αναφέρεται ως Ιεροψάλτης του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Αλμυρού και δάσκαλος (κατά το έτος 1948) του διαδόχου του στον ίδιο Ναό Γεώργιου Λαζάρου, του Πρωτοψάλτη Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου, καθώς και του Νικόλαου Τακτικού, Ιεροψάλτη του Ιερού Ναού Αγίου Αντωνίου Βόλου. Σκοτώθηκε σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα το Δεκέμβριο του 1970.

Μακανίκα Γερακίνα: Γυναίκα Ψάλτρια, η οποία μαθήτευσε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη. Σήμερα εκτελεί χρέη Λαμπαδαρίου στον Ιερό Ναό Αγίας Τριάδος της ομώνυμης κώμης της Σούρπης, όπου Πρωτοψάλτρια είναι η Βίκυ Χαρτοφίλη.

Μάμαλης Δημήτριος: Αναφέρεται ως εμπειρικός Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Αθανασίου Πλατάνου επί πρωτοψαλτίας Γεωργίου Σιαμούρη, καταγόμενος από τους Κωφούς.

Μαντζώρας Σταμούλης: (Συνεντεύξεις 10ης Οκτωβρίου 2008 και 19ης Μαρτίου 2011, Αλμυρός) Γιός του αλμυριώτη Νικόλαου Μαντζώρα και της Ασπασίας Παπακωνσταντίνου από τον Πτελεό. Ο αδερφός του παππού του ήταν μοναχός στην ανδρική Μονή της Παναγίας Ξενιάς με το όνομα Ευσέβειος. Επί πολλά χρόνια βοηθός Ψάλτης και μέλος του Εκκλησιαστικού Συμβουλίου του Ιερού Ναού Αγίου

⁷ Ο.π., σελ. 330 - 331, όπου και φωτογραφίες του.

Νικολάου Αλμυρού (αναφέρεται ήδη το έτος 2004⁷) και σήμερα Λαμπαδάριος στον ίδιο Ναό με Πρωτοψάλτη τον Ιωάννη Τσίποτα. Έχει δύο γιους, το Νίκο και το Γιώργο, στους οποίους χρωστά την ενασχόλησή του με τη Βυζαντινή Μουσική. Έφερε τα παιδιά του στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού και έμεινε και ο ίδιος. Μαθήτευσε κατά τα έτη 2002 - 2007 με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη και έλαβε ανάλογο Πτυχίο.

Μανώλης Δημήτριος: (Συνέντευξή του στον γράφοντα της 8ης Φεβρουαρίου 1996 για την εκπομπή «Πολλάκις την υμνωδίαν εκτελών» στο Ραδιοφωνικό Σταθμό «Ορθόδοξη Μαρτυρία» της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος) Γεννήθηκε το 1947 στο Κεραμίδι Πηλίου. Γονείς του ήταν ο Στέργιος και η Αγγελική Μανώλη. Από μικρό παιδί μεγάλωσε στην εκκλησία. Ο Ψάλτης του χωριού Στέργιος Τραγουδάρας, μαθητής του περίφημου Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Μεταμορφώσεως Βόλου Αλέξανδρου Μαργαριτόπουλου, τον τράβηξε στο Αναλόγιο σε ηλικία οκτώ (8) ετών και του δίδαξε τα πρώτα βήματα στην Ψαλτική Τέχνη, ώσπου τελείωσε το δημοτικό σχολείο. Έκτοτε, κατέβηκε στο Βόλο, γράφηκε στο Ελληνικό Ωδείο (το 1960) και άρχισε να παρακολουθεί μαθήματα με τον Μανώλη Χατζημάρκο. Κοντά του κάθισε τρία (3) χρόνια, αλλά για λόγους οικογενειακούς δεν ολοκλήρωσε τις σπουδές του. Το διάστημα αυτό πήγαινε στο Αναλόγιο του δασκάλου του στον Άγιο Νικόλαο. Ως φαντάρος υπηρέτησε στο ναυτικό στη Σαλαμίνα και όταν απολύθηκε γνώρισε τον Μιχάλη Μελέτη, γράφηκε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και μετά από ένα δυο χρόνια πήρε Πτυχίο Ιεροψάλτου. Παράλληλα, από το 1970 είχε διοριστεί ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Προφήτη Ηλία Αλυκών με Πρωτοψάλτη το Στέφανο Μιχάλη από την Αγριά. Μετά την αποχώρηση του τελευταίου πέρασε στο δεξί Αναλόγιο, έχοντας ως Λαμπαδάριο αρχικά το Δημήτριο Νασιάκο, εκπαιδευτικό Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και αργότερα τον Θεολόγο Ευάγγελο Παυλίδη. Το 1985 γνωρίστηκε με τον Πέτρο Μπλάνα, Πρόεδρο του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου και μαζί διορίστηκαν στον Ιερό Ναό Αγίας Βαρβάρας Ν. Ιωνίας Μαγνησίας, ο μεν ως Πρωτοψάλτης (Πέτρος Μπλάνας), ο δε ως Λαμπαδάριος (Δημήτριος Μανώλης), όπου μέχρι σήμερα υπηρετούν ανελλιπώς. Αργότερα συνέχισε τις μουσικές του σπουδές με τον Κυριαζή Νικολέρη, από τον οποίο έλαβε Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής. Από το 1993 διορίστηκε ως δάσκαλος της στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, μαζί με το συνάδελφό του Δημήτριο Μαργαρίτη. Είναι παντρεμένος με την Αθανασία Καρανταλιά, υπάλληλο στο Νοσοκομείο Βόλου, έχει δυο παιδιά, την Αγγελική και το Στέλιο και σήμερα είναι συνταξιούχος του δημοσίου (πρώην υπάλληλος ΟΑΕΔ).

Μαργαρίτης Δημήτριος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 13ης Μαρτίου 2011) Γεννήθηκε το έτος 1933 στο Παλιούρι Καρδίτσας. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο στη γενέτειρα του και συνέχισε στο Γυμνάσιο Καρδίτσας απ' όπου αποφοίτησε. Συνεχίζοντας τις σπουδές του, έλαβε Πτυχίο Τοπογράφου και

Εργοδηγού Δομικών Έργων. Διορίστηκε στο Υπουργείο Γεωργίας, από όπου συνταξιοδοτήθηκε. Είναι νυμφευμένος με την Καλλιθέα Ζαχογιώργου και έχουν δύο κόρες εκπαιδευτικούς και διαμένει μόνιμα στο Βόλο. Με την Ψαλτική ασχολήθηκε από το 1972. Παρακολούθησε μαθήματα στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με διευθυντή το Μανώλη Χατζημάρκο, και το 1977 έλαβε το Πτυχίο Ιεροψάλτου, αφού ταυτόχρονα παρακολουθούσε εντατικά μαθήματα με δάσκαλο τον Κυριαζή Νικολέρη. Το 1983 έλαβε Πτυχίο Βυζαντινής Μουσικής από την αναγνωρισμένη από το κράτος Σχολή της Ιεράς Μητροπόλεως Λαρίσης και Πλαταμώνος. Το 1993 εγγράφηκε στο Ωδείο «Καρκάλα», στο Βόλο, όπου διδάχθηκε όλα τα κλασσικά μαθήματα της Βυζαντινής Μουσικής με ταυτόχρονη παρακολούθηση θεωρητικών μαθημάτων και πάλι τον Κυριαζή Νικολέρη, ώστε το 1995 πήρε το Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής με άριστα. Για πολλά χρόνια έγινε ακουστής αξιόλογων Πρωτοψαλτών και διδασκάλων της Ψαλτικής Τέχνης, όπως ο Μανώλης Χατζημάρκος, Ζάχος Νικολέρης και Ιωάννης Ακριβογιάννης. Αναζητώντας περισσότερη ενασχόληση με τη Βυζαντινή Μουσική, συγκέντρωσε και άκουσε από κασέτες όλους τους σύγχρονους Πρωτοψάλτες, όπως τους Κωνσταντίνο Πρίγγο, Χρύσανθο Θεοδοσόπουλο, Αθανάσιο Καραμάνη, Χαρίλαο Ταλιαδώρο, Θρασύβουλο Στανίτσα και άλλους. Από το 1975 και για μια εξαετία διητέλεσε Ιεροψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Σπυρίδωνος Ν. Ιωνίας Βόλου. Είναι μέλος του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου από της ιδρύσεώς του, ενώ χρημάτισε και μέλος του Δ. Σ. αυτού (Α' Αντιπρόεδρος) για τέσσερα (4) χρόνια αναπτύσσοντας πλούσια δράση. Έλαβε μέρος σε όλες τις εκδηλώσεις του Συνδέσμου ανά την Ελλάδα και το εξωτερικό. Είναι από τα ιδρυτικά μέλη και Αντιπρόεδρος του Συλλόγου φίλων της Βυζαντινής Μουσικής «Οι Δώδεκα Απόστολοι», με τη Χορωδία του οποίου συμμετείχε σε διαγωνισμούς Βυζαντινών Χορωδιών ανά την Ελλάδα (η Χορωδία αυτή απέσπασε επανειλημμένως πρώτα και δεύτερα βραβεία). Για είκοσι (20) περίπου χρόνια και μέχρι το έτος 2008, δίδαξε στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, όπου έβγαλε πολλούς και καταξιωμένους Ιεροψάλτες, που κοσμούν τα Ιερά Αναλόγια στην περιφέρεια Αλμυρού και σε διάφορες πόλεις της Ελλάδος.

Μαυρατζάς Απόστολος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα) Γεννήθηκε το έτος 1933 στον Αλμυρό. Σπούδασε Βυζαντινή Μουσική δίπλα στον Πρωτοψάλτη Μανώλη Χατζημάρκο. Από το 1958 ως το 1960 διητέλεσε Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Κροκίου. Το διάστημα 1961 - 1971 υπηρέτησε ως Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Ευαγγελιστρίας Αλμυρού. Την ιεροψαλτική σταδιοδρομία ολοκλήρωσε το έτος 2008 ως Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού, όπου διακόνησε επί τριάντα έξι (36) συνεχή έτη, από το 1972, έτος προσλήψεως στον ως άνω Ναό. Τότε είχε διαδεχθεί τον Πρωτοψάλτη Δημήτριο Μπαλλή. Για τη μακρόχρονη και πολυετή προσφορά του στην Ψαλτική Τέχνη, έχει

τιμηθεί από τον Σύνδεσμο Ιεροσαλτών Βόλου «Ιωάννης ο Κουκουζέλης» και από τον Δήμο Αλμυρού.

Μελέτης Μιχάλης: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα) Ο σημερινός Πρωτοψάλτης του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου και καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής του Εκκλησιαστικού Λυκείου Βόλου και διευθυντής της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος από το 1974 γεννήθηκε στο Κρόκιο στις 12 Μαρτίου 1947. Ο Μιχάλης Μελέτης είναι έγγαμος με τρία παιδιά (ο γιος του Παναγιώτης Μελέτης είναι επίσης καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής και Πρωτοψάλτης). Το 1965 έλαβε το Απολυτήριο Λυκείου και το 1967 το Πτυχίο του Ανώτερου Εκκλησιαστικού Φροντιστηρίου Βόλου. Το ίδιο έτος εισήχθη στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Ακαδημία Θεσσαλονίκης. Τις σπουδές του στην Εκκλησιαστική Μουσική ολοκλήρωσε το διάστημα 1966 - 1974 στο Ελληνικό Ωδείο Αθηνών με δάσκαλο το Μανώλη Χατζημάρκο, απ' όπου έλαβε Πτυχίο και Δίπλωμα Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής με άριστα παμψηφεί. Τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις εκπλήρωσε την περίοδο 1968 - 1971. Στο συγγραφικό του έργο περιλαμβάνονται: Νέα Κρηπίδα - Θεωρία Βυζαντινής Μουσικής. Εργασία - πρόταση για μια καινοτόμο προσέγγιση των μαθημάτων Α/βάθμιας και Β/βάθμιας Εκπαίδευσης στη Βυζαντινή Μουσική. Μουσικό Αναγνωστικό της Ελληνικής Εκκλησιαστικής Μουσικής σε συνεργασία με το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Μελοποίηση των Ακολουθιών της Θείας Λειτουργίας, της Θείας Μεταλήψεως, του Ικετηρίου Κανόνος εις τον Ιησούν Χριστόν και εις την Αγία Τριάδα, των Παρακλητικών Κανόνων και άλλα. Εξέδωσε σειρά κασετών όλων των παραπάνω Ακολουθιών και CD (σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος) με ύμνους του Αγίου Δωδεκαημέρου και της Ακολουθίας του Αγίου Νικολάου. Εκτός των άλλων ο Μιχάλης Μελέτης είναι καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής στο Δημοτικό Ωδείο Βόλου και Χοράρχης της Χορωδίας του Συνδέσμου Ιεροσαλτών Βόλου «Ιωάννης ο Κουκουζέλης», της Βυζαντινής Χορωδίας Βόλου και παραδοσιακής - δημοτικής ορχήστρας. Επιπλέον, είναι πρόεδρος και μέλος εξεταστικών επιτροπών ωδείων, για την απόκτηση πτυχίων και διπλωμάτων μουσικής, συμμετέχει σε προγράμματα ενημέρωσης και κατάρτισης, στα πανελλήνια συνέδρια της ΟΜ.Σ.Ι.Ε. (Ομοσπονδίας Συλλόγων Ιεροσαλτών Ελλάδος), σε Ημερίδες, στο Πιλοτικό Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα ΕΠΕΑΕΚ/ ΣΕΠΠΕ με τίτλο «Βυζαντινός Πολιτισμός - Διαρκής Παρουσία - Εκπαιδευτικές Δυνατότητες στη Βυζαντινή Τέχνη» και αλλού. Στην καλλιτεχνική του δραστηριότητα περιλαμβάνονται εμφανίσεις σε φεστιβάλ χορωδιών και άλλες εκδηλώσεις εντός και εκτός Ελλάδος όπως στο Βελιγράδι (1980), στις λατρευτικές εκδηλώσεις στον Πατριαρχικό Ναό στην Κωνσταντινούπολη (1982), στη Γερμανία κατόπιν προσκλήσεως του οικείου Μητροπολίτου, στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Χορωδιών (1988, Αθήνα, Παλλάς), στο Πολυτεχνείο Αθηνών (1991), στο Δημοτικό Θέατρο Λαμίας, στο Δημοτικό Θέατρο Βόλου, στο Αρχαίο Θέατρο Πατρών (1994), στο

Μητροπολιτικό Ναό Αθηνών (1998, με έκδοση CD), στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονα Αχαρνών, στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης (2000) και άλλες πολλές μεταγενέστερες. Τέλος, ως δάσκαλος έχει βγάλει πλήθος καλά καταρτισμένων Ιεροψαλτών, ενώ για ένα μικρό διάστημα δίδαξε και στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού μετά τον Κυριάκο Αργυρόπουλο.

Μιχαλακόπουλος Κωνσταντίνος: Σπουδαίος αλμυριώτης Πρωτοψάλτης και Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής, ο οποίος μαθήτευσε κοντά στον Άρχοντα Μουσικοδιδάσκαλο Κυριαζή Νικολέρη στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος. Μαζί του κατέστη πτυχιούχος και διπλωματούχος Βυζαντινής Μουσικής. Παράλληλα, έκανε βαθιές και συστηματικές σπουδές στην Ευρωπαϊκή Μουσική. Έτσι, με το θεωρητικό αυτό υπόβαθρο, κατόρθωσε να εισαχθεί στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών της Σχολής Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με την αποφοίτηση από το οποίο εργάζεται ως Καθηγητής Μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση (σήμερα υπηρετεί στην Καστοριά). Στη Θεσσαλονίκη είχε και την ευκαιρία να παρακολουθήσει από κοντά τους μεγάλους διδασκάλους και Πρωτοψάλτες της θεσσαλονικαίας ψαλτικής παράδοσης. Από το έτος 2006 και έπειτα είναι διορισμένος ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Αλμυρού, όπου συνεργάζεται με τον Λαμπαδάριό του Αθανάσιο Καζή.

Μιχόπουλος Ιωάννης: Αναφέρεται σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών ως «Μιχόπουλος Ιωάννης του Χρήστου». Λοιπά βιογραφικά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν⁸.

Μιχόπουλος Κωνσταντίνος: Αλμυριώτης Ιεροψάλτης, γεννηθείς το 1923, ο οποίος διδάχθηκε την Ψαλτική Τέχνη από τον Μανώλη Χατζημάρκο, στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος. Έψαλλε ως δεξιός Ψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Βόλου ως το 1960 και στη συνέχεια ως Λαμπαδάριος του ίδιου Ναού ως τα τέλη της δεκαετίας του 1990 με Πρωτοψάλτη τον Ανδρέα Σιώκο. Δεν κατέστη εφικτό να διευκρινιστεί, αν έχει κάποια σχέση συγγενείας με τον προηγούμενο Ιεροψάλτη.

Μπάμπας Δημήτριος: Αναφέρεται ως Λαμπαδάριος εμπειρικός στο Μαυρόλοφο κατά το έτος 1971, με Πρωτοψάλτη τον Στέργιο (ή Στέλιο) Καρακώστα.

Μπαλλής (και Μπαλλούς) Δημήτριος: Γεννήθηκε στον Αλμυρό το 1922 (το αρχικό του όνομα ήταν Δημήτριος Σαρρής) και υιοθετήθηκε από τον Ιωάννη Μπαλλούς. Αργότερα, άλλαξε και πάλι το επίθετό του σε Μπαλλής. Μαθητής του μεγάλου διδασκάλου Κωνσταντίνου Κιτριδή, Πρωτοψάλτης για μεγάλο διάστημα στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Αλμυρού με Λαμπαδάριο τον Λυκούργο Παπαντωνιάδη. Στις 18 Ιουλίου 1950 αναφέρεται ως μέλος του Εκκλησιαστικού

⁸ π. Ι. Παππάς, *Βιβλία Κοκκωτών*.

Συμβουλίου του Ναού και σημειώνεται ως «δεξιός Ιεροψάλτης, μόλις απολυθείς των τάξεων του στρατού, έφεδρος ανθυπολοχαγός, δις τραυματίας»⁹. Τον Αύγουστο του 1972 προήχθη στην υπηρεσία του (ήταν υπάλληλος της Α.Τ.Ε. Αλμυρού) και αναχώρησε από τον Αλμυρό, οπότε αποχώρησε από τον Άγιο Νικόλαο και αντικαταστάθηκε από τον Απόστολο Μαυρατζά. Αργότερα, διορίστηκε Πρωτοψάλτης του Μητροπολιτικού Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού, όπου διαδέχθηκε τον Πρωτοψάλτη Ιωάννη Αποστόλου, επίσης μαθητή τού Κιτριδή. Το 1991 συνταξιοδοτήθηκε από την υπηρεσία του και, ταυτόχρονα, παραιτήθηκε από τα ιεροψαλτικά του καθήκοντα. Μαρτυρείται ως δάσκαλος του Ιεροψάλτη Γεώργιου Λαζάρου.

Μπιντάκας Αθανάσιος: (Πληροφορία Παναγιώτη Μπουκώρου) Εμπειρικός Ιεροψάλτης ο οποίος εξυπηρετούσε τα χωριά Νεράϊδα, Νεοχωράκι, Ανθότοπο και Ζαρκαδοχώρι πριν το Σάββα Παπαδόπουλο. Απεβίωσε το 2007 (;).

Μπλάνας Πέτρος: Γεννήθηκε στην Αγιά Λαρίσης από το Γεώργιο Μπλάνο το 1946. Ως πρώτο δάσκαλό του στην Ψαλτική Τέχνη αναφέρει τον Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Αγίου Αντωνίου Αγίας Σωτήριου Νιβολιανίτη. Στο Ναό αυτό έψαλλε και ως Λαμπαδάριος στην αρχή της ιεροψαλτικής του σταδιοδρομίας. Τις σπουδές του στη Βυζαντινή Μουσική συνέχισε στην αντίστοιχη Σχολή της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με δάσκαλο τον Πρωτοψάλτη Μιχάλη Μελέτη, από την οποία πήρε Πτυχίο Ιεροψάλτου. Αργότερα, ολοκλήρωσε τις ιεροψαλτικές του σπουδές με τον Άρχοντα Μουσικοδιδάσκαλο Κυριαζή Νικολέρη, ο οποίος τον οδήγησε στη λήψη Διπλώματος Βυζαντινής Μουσικής. Το 1985 γνωρίστηκε με το Δημήτριο Μανώλη, Πρωτοψάλτη τότε του Ιερού Ναού Προφήτη Ηλία Αλυκών και μαζί διορίστηκαν στον Ιερό Ναό Αγίου Ιωάννου Δαμασκηνού και Αγίας Βαρβάρας Ν. Ιωνίας Μαγνησίας, ο μὲν ως Πρωτοψάλτης (Πέτρος Μπλάνας), ο δε ως Λαμπαδάριος (Δημήτριος Μανώλης), όπου μέχρι σήμερα υπηρετούν ανελλιπώς. Παράλληλα, είναι Πρόεδρος επί είκοσι δύο (22) συναπτά έτη (από το 1989) του Συλλόγου Ιεροψαλτών Βόλου, με αξιοσημείωτη δραστηριότητα, ενώ συμμετέχει ενεργά στα Δ. Σ. της Ομοσπονδίας Συνδέσμων Ιεροψαλτών Ελλάδος, της οποίας διετέλεσε και Πρόεδρος κατά τη διετία 2008 - 2010 (στην παρούσα θητεία είναι εκλεγμένος ως Α' Αντιπρόεδρος αυτής). Ως καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής έχει διδάξει για πολλά χρόνια στο Παράρτημα Ζαγοράς της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και από το 2009 καθηγητής στο αντίστοιχο Παράρτημα του Αλμυρού. Σήμερα είναι συνταξιούχος Δασοπόνος, ενώ έχει διατελέσει επί τριάντα (30) συνεχή χρόνια μέλος της Πανελλήνιας Ένωσης Ελλήνων Δασοπόνων και Αντιπρόσωπος της Δ.Α.Κ.Ε. στη Θεσσαλία, Νομαρχιακός Σύμβουλος Μαγνησίας, Πρόεδρος του ΚΕ.ΚΑ.ΝΑ. Μαγνησίας, Πρόεδρος της Ν.Ο.Δ.Ε.

⁹ Κοντονάτσιος, σελ. 244.

Μαγνησίας της Νέας Δημοκρατίας, Αντιπρόεδρος και Έφορος στο Ναυταθλητικό Σωματείο Ο.Ε.Α. Ν.Α.Β. Βόλου και, γενικά, έχει πλούσια ιεροψαλτική και πολιτική παρουσία στο Βόλο.

Μπουκώρος Παναγιώτης: (Συνεντεύξεις 9ης Οκτωβρίου 2008 και 19ης Μαρτίου 2011, Αλμυρός). Γεννήθηκε στις 18 Μαρτίου 1940 από τον Χρήστο και την Ελένη Βαλαμώτη από τους Κοκκωτούς. Κάτοικος Αλμυρού, συνταξιούχος κλωστοϋφαντουργός, με μηχανήματα παραγωγής υφασμάτων (παρήγαγε και υφάσματα για ράσα και λουπές εκκλησιαστικές ανάγκες). Αναλόγιο ανέλαβε πρώτη φορά ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών το έτος 1996 με Λαμπαδάριο τον Θεόδωρο Ζήση, εμπειρικό Ψάλτη και, παράλληλα, επίτροπο του ίδιου Ναού. Από το έτος 2000 υπηρετεί ως Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Χαραλάμπους Αϊδινίου Αλμυρού, όπου διαδέχθηκε τον Χαραλάμπο Φυτιλή (ο τελευταίος έμεινε και επί ένα (1) έτος Λαμπαδάριός του). Προηγουμένως, ως το 1990 περίπου, εξυπηρετούσε ιεροψαλτικώς το χωριό Ανάβρα (Γούρα) στις μεγάλες Δεσποτικές και Θεομητορικές εορτές. Επί τριάντα έξι (36) χρόνια (1970 - 2006) συμμετείχε ως βαθύφωνος στην Ευρωπαϊκή Πολυφωνική Χορωδία του Δήμου Αλμυρού, έχοντας μαέστρους τους Γεώργιο Λίβα, Ντίνο Πάντα, Βλάση Μαστρογιάννη, Γεώργιο Διαμαντόπουλο και Μαρίνα Σαμαρτζή. Ο Παναγιώτης Μπουκώρος απέκτησε δύο κόρες, τη Μαρία και την Αικατερίνη, Καθηγήτριες Φιλολογίας και οι δύο. Η σύζυγός του Ελένη είναι αδελφή του αιδεσιμολογιώτατου, θεολόγου πρωτοπρεσβυτέρου, προΐσταμένου του Ιερού Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Νικολάου Βόλου, πνευματικού και συγγραφέως, π. Βασιλείου Ακριβόπουλου, από τη Βρύναινα.

Νικολέρης Κυριαζής (Ζάχος): (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 19ης Αυγούστου 2007) Άρχων Μουσικοδιδάσκαλος της Αγιωτάτης Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως, με πολλές ακόμη διακρίσεις, που γεννήθηκε στο Ανήλιο Πηλίου στις 16 Φεβρουαρίου 1938. Τη Βυζαντινή Μουσική διδάχθηκε απ' τον Τρύφωνα Γερόπουλο (μια δετία) και από τον Μανώλη Χατζημάρκο, με τον οποίο πήρε Πτυχίο Βυζαντινής Μουσικής από το Ελληνικό Ωδείο Αθηνών. Παράλληλα, έκανε και σημαντικές σπουδές Ευρωπαϊκής Μουσικής (μέχρι Αντίστιξη). Αργότερα, παρακολούθησε από κοντά τον αείμνηστο Άρχοντα Πρωτοψάλτη Χρυσάνθο Θεοδοσόπουλο και τον Άρχοντα Πρωτοψάλτη Χαρίλαο Ταλιαδώρο. Πρώτος επίσημος διορισμός του ως Ιεροψάλτου ήταν στα 1958 ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Γεωργίου Αγριάς, ως τη στρατεύσή του (1959), με Πρωτοψάλτη τον Τρύφωνα Γερόπουλο. Μετά την εκπλήρωση των στρατιωτικών του υποχρεώσεων επανήρθε στα Ιερά Αναλόγια ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Υπαπαντής του Χριστού Διμηνίου Βόλου (1965 - 1967), στον Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στο Στεφανοβίκειο Βόλου (1967 - 1969), στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονος Ορφανοτροφείου Βόλου (1969 - 1971), στους Αγίου Θεοδώρους Βόλου (1985 - 1989) και, τέλος, από τον Ιούλιο του 1989, στον Ιερό Ναό

Ευαγγελίστριας Ν. Ιωνίας μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Παράλληλα, είναι Ιδρυτής και διευθυντής του Βυζαντινού Χορού Ψαλτών «Οι Δώδεκα Απόστολοι» και Χοράρχης της Παιδικής Χορωδίας της Ιεράς Μητροπόλεως Λαρίσης (1983 - 1998), του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου και της Βυζαντινής Χορωδίας των Κληρικών της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος. Συνεργάστηκε ως παραγωγός εκπομπής στο ραδιοφωνικό σταθμό της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με τίτλο “Φωναίς Αισίαις”, με βυζαντινούς εκκλησιαστικούς ύμνους και διετέλεσε μέλος (Αντιπρόεδρος) του Δ. Σ. του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου. Επιπλέον, διετέλεσε Διευθυντής στη Σχολή της Ιεράς Μητροπόλεως Λαρίσης (1981-1998), και καθηγητής στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, του Δημοτικού Ωδείου Βόλου, στο Ωδείο “Καρκάλα” και στο Ελληνικό Ωδείο Βόλου. Έχει αναδείξει πολλούς μαθητές, μεταξύ των οποίων αρκετοί κατέχουν σήμερα θέσεις Πρωτοψαλτών και Λαμπαδαρίων τόσο στο Βόλο όσο και εκτός Βόλου (Αθήνα, Θεσσαλονίκη και αλλού.) Σημαντική, όμως, είναι και η δράση του στην περιοχή του Αλμυρού, όπου διετέλεσε επί πολλά χρόνια διευθυντής του Παραρτήματος Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, όπου διαδέχθηκε τον προηγούμενο διευθυντή Κυριάκο Αργυρόπουλο. Εδώ δημιούργησε μεγάλη ψαλτική παράδοση και τροφοδότησε την περιοχή με εκλεκτούς Ιεροψάλτες. Συγγραφικό έργο: “Σολφέζ Βυζαντινής Μουσικής”, “Ισοκράτημα - Οργάνωση Βυζαντινής Χορωδίας”, “Οι Συγχορδίες της Βυζαντινής Μουσικής”, “Θεωρητικόν Βυζαντινής Μουσικής”, “Βυζαντινό Ορατόριο «Βυζαντινή Ημέρα»” σε ποίηση Θανάση Ευσταθίου, “Ο Ασματικός Εσπερινός”, “Μελοποίηση Αποσπασμάτων από τον Θούριο του Ρήγα Φερραίου”, ενώ έχει μελοποιήσει ένα τεράστιο αριθμό εκκλησιαστικών ύμνων και Τροπαρίων, που δεν είναι δυνατό να αναφερθούν εδώ.

Νταφέκας Δημήτριος: (Από το Περιοδικό «Εν Βόλω») Γεννήθηκε στον Πλάτανο Αλμυρού το έτος 1927 και σπούδασε την Ψαλτική στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος στο Βόλο. Διακρίθηκε, όμως, για το «Καραμάνιον» Ύφος του (ψαλτικό Ύφος που μιμείται το Ύφος του μεγάλου θεσσαλονικιού Πρωτοψάλτου Αθανάσιου Καραμάνη). Κουρέας στο επάγγελμα, έψαλλε για πολλά χρόνια στον Ιερό Ναό Αγίου Νεκταρίου Ν. Ιωνίας Βόλου. Απεβίωσε το έτος 2010 στο Βόλο.

Ντόκος Απόστολος: Συνταξιούχος δάσκαλος και εμπειρικός βοηθός Ψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Σούρπης.

Παπαδόπουλος Σάββας: (Συνέντευξη 07ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός Μαγνησίας). Ο Σάββας Παπαδόπουλος είναι γόνος ιερατικής οικογένειας. Ο πατέρας του, π. Αναστάσιος Κεσίσογλου, γεννήθηκε το 1906 στην Καισάρεια της Καππαδοκίας, όπου έμαθε τα πρώτα γράμματα, ήρθε στην Ελλάδα το 1923, σε ηλικία δεκαεπτά (17) ετών και όταν υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία του άλλαξαν το επίθετο, για να μην ακούγεται ξενικό, μεταβάλλοντάς το σε «Παπαδόπουλος»

(κεσίς = παπάς). Έπειτα από μεγάλη περιπέτεια ως πρόσφυγας έφτασε στο Κατάφυτο Κάτω Νευροκοπίου Δράμας, όπου έκανε οικογένεια με τη Σαββατώ Κουρτίδου, προσφυγοπούλα ποντιακής καταγωγής, γεννηθείσα το 1912, και ασκούσε την Ψαλτική Τέχνη, την οποία είχε μάθει από την εφηβική του ηλικία στην Καισάρεια. Τελικά, το 1947 χειροτονήθηκε ιερέας, όντας ήδη πατέρας επτά (7) παιδιών, το τρίτο από αυτά είναι επίσης ιερέας, ο π. Νικόλαος. Ο π. Αναστάσιος κοιμήθηκε το 1975 και η πρεσβυτέρα το 2001. Ο Σάββας Παπαδόπουλος είναι το έβδομο παιδί στη σειρά, γεννήθηκε το 1945 και ο μόνος, που ασχολήθηκε με την Ψαλτική. Τέλειωσε το Δημοτικό στο Κατάφυτο, τρεις τάξεις του εξαταξίου Γυμνασίου στο Νευροκόπι και τρεις στη Δράμα. Το 1966 κατατάχτηκε και ως τα τέλη του 1968 υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία ως καταδρομέας. Αμέσως μετά, κατόπιν εξετάσεων, μπήκε στην Πυροσβεστική Υπηρεσία, αρχικά ως Πυροσβέστης, έπειτα τελείωσε τις Σχολές Υπαξιωματικών, Αξιωματικών, το 1975 αποφοίτησε από την Ανωτέρα Πυροσβεστική Ακαδημία ως Ανθυποπυραγός και αποστρατεύτηκε το 1998 ως Αρχιπύραρχος (= Ταξίαρχος). Εν τω μεταξύ, το 1969, γνώρισε τη μετέπειτα (1972) σύζυγό του Παρασκευή, το γένος Ανατολιάνου, από τον Αλμυρό, η οποία τότε υπηρετούσε ως δασκάλα στο Κατάφυτο Νευροκοπίου. Από το γάμο του απέκτησε τρία παιδιά, τη Σαββατώ (Μαθηματικός), τον Αναστάση (Μηχανικός Πληροφοριακών και Επικοινωνιακών Συστημάτων) και το Σπύρο, ο οποίος πραγματοποίησε μουσικές σπουδές και είναι λαμπρός και φέρελπις Ιεροψάλτης. Το 1989, εποχή κατά την οποία υπηρετούσε ως Διοικητής της Πυροσβεστικής Υπηρεσίας Θηβών, παρακολουθούσε στενά το Σταμάτη Φουντουζή, απόφοιτο του Ωδείου Αθηνών (Σχολή Σπυρίδωνος Περιστέρη) με δάσκαλο -ίσως- το Λάζαρο Κουζινόπουλο, Πρωτοψάλτη των Ιερών Ναών Αγίου Αθανασίου, Αγίου Γεωργίου και Αγίου Νικολάου (Σφαγίων) Θηβών, με τον οποίο παρακολούθησε μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής επί ένα χρόνο. Με τη μετάθεσή του στο Αλμυρό εγγράφηκε στην εδώ Σχολή και συνέχισε τις σπουδές του με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη. Ολοκλήρωσε τον κύκλο σπουδών, αλλά για επαγγελματικούς λόγους δεν έλαβε ανάλογο Πτυχίο. Το 1995 ανέβηκε πρώτη φορά στο ιεροψαλτικό Αναλόγιο του Ιερού Ναού των Δώδεκα Αποστόλων Κωφών, όπου προσέφερε τις υπηρεσίες του επί δύο χρόνια. Από το 1997 ως το 1999, περίπου, έψαλλε στους Αγίους Θεοδώρους Πτελεού, στον ομώνυμο Ναό, από δε το 1999 εξυπηρετεί με πολύ ζήλο τέσσερα (4) χωριά, τη Νεράϊδα, το Νεοχωράκι, τον Ανθότοπο και το Ζαρκαδοχώρι. Ας σημειωθεί, ότι σε καμμία από τις θέσεις αυτές δεν είχε αριστερό Ψάλτη, εκτός από την περίοδο 2006 -2008, κατά την οποία χρέη Λαμπαδαρίου εκτελεί ο απόστρατος αστυνομικός Ιωάννης Αποστολόπουλος. Η προσφορά τους είναι πολύ σημαντική για την περιοχή και τη διατήρηση της ορθόδοξης λατρείας στα χωριά αυτά.

Παπαδόπουλος Σπυρίδων: (Συνέντευξη 11ης Μαρτίου 2011, Αλμυρός) Γιός του Ιεροψάλτη Σάββα Παπαδόπουλου, γεννηθείς στις 23 Αυγούστου του 1982, καλλίφωνος πτυχιούχος και διπλωματούχος Ιεροψάλτης και παραδοσιακός μουσικός

(παίζει Ταμπουρά), ο οποίος ξεκίνησε τις μουσικές του σπουδές το 1993 στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη. Το 1995 διέκοψε για ένα χρόνο, αλλά το διάστημα 1996 - 1999 συνέχισε με δάσκαλο το Δημήτριο Μανώλη. Από το 1999 ως το 2001 παρακολούθησε μαθήματα στο Βόλο με τον Πρωτοψάλτη Μιχάλη Μελέτη και έλαβε Πτυχίο Βυζαντινής Μουσικής, ενώ το 2003 πήρε και το Δίπλωμά του με τον ίδιο δάσκαλο. Στο ιεροψαλτικό Αναλόγιο ανέβηκε πρώτη φορά στη Θήβα, όπου υπηρετούσε ο πατέρας του, στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου, όπου έψαλλε ο Σταμάτης Φουντουζής. Όταν ήρθαν οικογενειακώς στον Αλμυρό παρακολουθούσε τους Ιεροψάλτες Κωνσταντίνο Σταμάτη, μετέπειτα ιερέα Δράκιας Πηλίου (στην Ευαγγελίστρια Αλμυρού), και Βασίλειο Πρασά (στον Άγιο Δημήτριο). Όπως ο ίδιος θυμάται, ο τελευταίος περνούσε το πρωί της Κυριακής και μάζευε τα μικρά παιδιά από τα σπίτια τους (μαζί και τον ίδιο), για να τα πάρει στο Ψαλτήρι, ενώ μετά τον εκκλησιασμό τα κέρναγε γλυκά και αναψυκτικά στην πλατεία του Αλμυρού. Τη στρατιωτική του θητεία υπηρέτησε στην αεροπορία της Νέας Αγχιάλου. Κατά το διάστημα 2004 - 2006 εξυπηρετούσε ως Ιεροψάλτης διάφορους Ναούς της περιφέρειας Αλμυρού και την διετία 2006 - 2008 έψαλλε ως τακτικός Ψάλτης (Κυριακές και εορτές) στην Άνω Μονή Παναγίας Ξενιάς (αντρώα) μαζί με τους πατέρες της Μονής. Το έτος 2008 προσλήφθηκε ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως Ευξεινουπόλεως με Πρωτοψάλτη τον Γεώργιο Λαζάρου, ενώ τον Ιούνιο του 2010, έπειτα από την κοίμηση του τελευταίου προήχθη επαξίως στο Δεξί Αναλόγιο του Ναού, όπου έκτοτε υπηρετεί. Τέλος, είναι επί πολλά έτη βασικό μέλος και εκ των «μονοφωνάρηδων» (soloist) του Χορού Ψαλτών του μουσικού Συλλόγου «Ε.Δ.Ρ.Α.Μ.Ε. - Παναγιώτης Αχειλάς» με έδρα το Βόλο και Χοράρχη τον Κωνσταντίνο Χαριλ. Καραγκούνη. Με τη Χορωδία αυτή έχει συμμετάσχει σε μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων εντός και εκτός Ελλάδος (στη Φινλανδία) και σε ηχογραφήσεις Βυζαντινών Μελών για την κυκλοφορία δίσκων (CD).

Παπαθεοδώρου Θεόδωρος: Αναφέρεται σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών. Λοιπά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν¹⁰.

Παπαθεοδώρου Ιωάννης: Ιεροψάλτης εμπειρικός από τους Κοκκωτούς, ο οποίος υπηρέτησε στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών επί πενήντα (50) και πλέον χρόνια (μαρτυρία Παναγιώτη Μπουκώρου), περίπου ως το έτος 1990. Τον διαδέχθηκε ο Δημήτριος Σπανός.

Παπαντωνιάδης Α. Λυκούργος: Επί πενήντα δύο (52) έτη Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού (σύμφωνα με το γιό του Κωνσταντίνο Παπαντωνιάδη από το έτος 1928 έως το 1980¹¹) με Πρωτοψάλτη για ένα διάστημα

¹⁰ π. Ι. Παπιάς, *Βιβλία Κοκκωτών*.

¹¹ Ο.π., σελ. 244-245, όπου και φωτογραφία του.

τον Δημήτριο Μπαλλή. Ήταν εμπειρικός Ιεροψάλτης, ο οποίος περιγράφεται ως «ωραίος τύπος, πειρακτικός και πλακατζής». Στη θέση του τον διαδέχθηκε ο Ιωάννης Τσίποτας.

Παππός Απόστολος: Καλλίφωνος Ιεροψάλτης με γνώσεις μουσικής, γεννημένος περίπου το 1940 (κατά μαρτυρία του Παναγιώτη Μπουκώρου ήσαν συνομήλικοι), ο οποίος διητέλεσε Πρωτοψάλτης στην Αγία Παρασκευή Σούρπης μετά τον Κωνσταντίνο Ζαρίφη με Λαμπαδάριο τον Αναστάσιο Γκουράρο. Από το 2008 και έπειτα υπηρετεί σε Ναό της Γλύφας.

Παππός Γεώργιος: Καταγόμενος από τον Πτελεό, συνταξιούχος σήμερα Δάσκαλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, διατελέσας διευθυντής του Δημοτικού Σχολείου Πτελεού και ενεργό μέλος επί πολλά χρόνια της Χορωδίας Εκπαιδευτικών του Νομού Μαγνησίας (το διάστημα που υπηρετούσε στο Βόλο). Βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός. Είναι τακτικό μέλος και της Ευρωπαϊκής Χορωδίας τους Δήμου Αλμυρού.

Παππός Χαράλαμπος (;): Εμπειρικός Ιεροψάλτης, Πρωτοψάλτης στο Κρόκιο το διάστημα 1993 - 1994 με Λαμπαδάριο το Δημήτριο Χρόνη.

Παυλίδης Ευάγγελος: Θεολόγος Εκπαιδευτικός, Πρωτοψάλτης και Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής από τη Ν. Ιωνία Βόλου, γεννηθείς στις 24 Σεπτεμβρίου 1970. Το 1988 αποφοίτησε από το Εκκλησιαστικό Λύκειο Βόλου και εισήχθη στη Θεολογική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από όπου αποφοίτησε το 1992. Είναι διορισμένος στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ενώ έχει υπηρετήσει, ως αποσπασμένος, στις Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δωδεκανήσων και Μαγνησίας (2004 - 2008 στο Γραφείο Εκπαιδευτικών Θεμάτων, 2005 - 2007 ως συντονιστής της Πρόσθετης Διδακτικής Στήριξης, ως μέλος της Νομαρχιακής Επιτροπής Εξετάσεων και άλλων επιτροπών για τη διεξαγωγή Διαγωνισμών, όπως του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας του Α.Σ.Ε.Π. κλπ.). Σήμερα, υπηρετεί ως Θεολόγος Καθηγητής στο Μουσικό Σχολείο Βόλου. Επιπλέον, έχει Πτυχίο Λογιστού - Μηχανογράφου από το Ι.Ε.Σ.Ε. (Εμπορικό Κολέγιο Θεσσαλονίκης) και αντίστοιχο τίτλο σπουδών από το Ιδιωτικό Κολέγιο Β.Β.Σ. της Θεσσαλονίκης (Τμήμα Η/Υ, Δακτυλογράφησης και Αποστολής Δεδομένων). Από το 1992 μέχρι σήμερα είναι μέλος της Πανελλήνιας Ένωσης Θεολόγων με συμμετοχή σε αρκετά θεολογικά συνέδρια και ημερίδες. Ο Ευάγγελος Παυλίδης έχει κάνει σοβαρές σπουδές στην Εκκλησιαστική Μουσική. Είναι μαθητής των Πρωτοψαλτών Μιχάλη Μελέτη και Εμμανουήλ Χατζημάρκου. Το 1987 έλαβε Πτυχίο Ιεροψάλτου από τη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, το 1989 πήρε το Πτυχίο Βυζαντινής Μουσικής από το Ελληνικό Ωδείο και το 1991 Δίπλωμα από το Ωδείο Αλίμου στην Αθήνα, όλα με βαθμό «Άριστα παμψηφεί». Επιπλέον, έχει Πτυχίο Αρμονίας από το Δημοτικό Ωδείο Ν. Ιωνίας Βόλου, ενώ, παράλληλα, έχει παρακολουθήσει θεωρητικά

μαθήματα Ελληνικής Παραδοσιακής Μουσικής και του λαϊκού μουσικού οργάνου «Ούτι». Από το 1982 μέχρι σήμερα είναι μέλος του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου με παράλληλη συμμετοχή σε δεκάδες συναυλίες εντός και εκτός Ελλάδος, από δε το 1994 υπηρετεί ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Βόλου. Τα έτη 2004 - 2007 συμμετείχε στην Οργανωτική Επιτροπή των Πανελλήνιων Καλλιτεχνικών Μαθητικών Αγώνων Μουσικής σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας. Ως Καθηγητής Βυζαντινής Μουσικής έχει διδάξει στο Δημοτικό Ωδείο Ν. Ιωνίας Βόλου (1993 - 2009), όπου διευθύνει και τη Χορωδία των μαθητών του Ωδείου, στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος (1995 - 2009), στο Ωδείο «Καρκάλα» στο Βόλο (2004 - 2009), καθώς επίσης στα Μουσικά Σχολεία Βόλου, Λάρισας και Καρδίτσας το διάστημα 1994 - 2001, όπου ανέπτυξε σημαντική καλλιτεχνική δράση με τα Σύνολα Βυζαντινής Μουσικής των εν λόγω σχολείων. Συγκεκριμένα, κατά τα διδακτικά έτη 1994 - 2000 οργάνωση και διηύθυνε τη Χορωδία Βυζαντινής Μουσικής του Μουσικού Σχολείου Λάρισας, η οποία στους Πανελλήνιους Καλλιτεχνικούς Μαθητικούς Αγώνες Μουσικής απέσπασε Ειδική Διάκριση το 1996, Τρίτο Βραβείο το 1998 και Πρώτο Έπαινο το 1999. Επίσης, έκανε πληθώρα εμφανίσεων ως προσκεκλημένη διαφόρων συλλόγων και φορέων στη Λάρισα και αλλού, αποσπώντας αξιόλογους επαίνους. Τα έτη 2000 - 2005 ίδρυσε, οργάνωσε και διηύθυνε τα Παραρτήματα της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος στον Πτελεό (με πρωτοβουλία του τότε εφημέριου π. Σπυρίδωνος Παγωνάρη) και στη Σούρπη (με ενέργειες του εφημέριου π. Χρήστου Μανωλά). Εκεί συγκέντρωσε μεγάλο αριθμό μαθητών, κάθε ηλικίας και φύλου, στους οποίους δίδαξε την Ψαλτική Τέχνη και σήμερα επανδρώνουν τα ιεροψαλτικά Αναλόγια της περιοχής. Άλλες καλλιτεχνικές δραστηριότητές του: - Επιμέλεια εκδόσεως ψηφιακού δίσκου ακτίνας (CD) από προσωπικό αρχείο για το Μουσικοδιδάσκαλο Μανώλη Χατζημάρκο με τίτλο «Δίπλωμα Τιμής» (Εκδόσεις Πολιτιστικού Οργανισμού και Δημοτικού Ωδείου Δήμου Νέας Ιωνίας). - Έκδοση σημειώσεων στα πλαίσια του μαθήματος της Βυζαντινής Μουσικής για Μουσικά Σχολεία και Ωδεία. - Παραγωγή ραδιοφωνικών εκπομπών σχετικών με τη Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική στο Ραδιοφωνικό Σταθμό της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος.

Πέτρογλου Στέργιος: (Συνέντευξη 14ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός Μαγνησίας). Γεννήθηκε στην Ευξεινούπολη Αλμυρού το 1940 και τα τελευταία χρόνια κατοικεί στον Αλμυρό. Ο πατέρας του Γεώργιος Πέτρογλου είναι ήρωας του Αλβανικού έπους. Σκοτώθηκε πολεμώντας, αφήνοντας το γιό του Στέργιο βρέφος λίγων μηνών. Τον μεγάλωσε η μητέρα του Αγγελική, το γένος Βολιώτη με καταγωγή από το Βόλο. Δεν έχει άλλα αδέρφια. Στο επάγγελμα είναι τεχνίτης μεταλλικών κατασκευών με δική του επιχείρηση. Την Ψαλτική ο Στέργιος Πέτρογλου διδάχθηκε από τον Ιεροψάλτη Γεώργιο Σιαμούρη, αλλά δεν έχει αναλάβει μόνος του κάποιο εκκλησιαστικό Αναλόγιο. Σήμερα, εξυπηρετεί ως βοηθός των Ψαλτών στην

Ευξεινούπολη και σε άλλους Ναούς του Αλμυρού, ενώ, παράλληλα, συμμετέχει τακτικά στη Βυζαντινή Χορωδία του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Βόλου. Πρόκειται για καλό εκτελεστή και των δημοτικών τραγουδιών, με ιδιαίτερη αγάπη για την ελληνική παραδοσιακή μουσική. Όπως μαρτυρεί ο ίδιος, τα δημοτικά τραγούδια έμαθε από τη σύζυγό του Αθανασία Καράμπα, από τα Φάρσαλα, γνήσια και αυθεντική ερμηνεύτρια της ελληνικής μουσικής παράδοσης, όπως την έμαθε βιωματικά από την οικογένειά της. Επίσης, διετέλεσε και μέλος της Φιλαρμονικής του Δήμου Αλμυρού (μαζί με τον Αθανάσιο Καζή), όπου έπαιζε Τρομπόνι και Μπάσο, ενώ είναι και καλός παίχτης του Ακορντεόν (όχι επαγγελματικά). Αργότερα, συμμετείχε στη μικτή 40μελή Τετράφωνη Χορωδία του Δήμου Αλμυρού, την εποχή κατά την οποία τη διηύθυνε ο Ντίνος Πάντας¹². Η Χορωδία αυτή έψαλλε στις δεύτερες Θείες Λειτουργίες του Μητροπολιτικού Ναού Αλμυρού και ενίοτε σε άλλους Ναούς της περιοχής με πολυφωνικές μελοποιήσεις, κυρίως, Ιωάννου Σακελλαρίδου.

Πουριανός Στέφανος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 12ης Μαρτίου 2011) Νεαρός Ιεροψάλτης με καταγωγή από τον Άγιο Ονούφριο Πηλίου, γιος του πρώην Λαμπαδαρίου του Μητροπολιτικού Ναού Λάρισας Ιωάννη Πουριανού. Από πολύ μικρός βρέθηκε στο Αναλόγιο δίπλα στον πατέρα του, ενώ μαθήματα Βυζαντινής Μουσικής ξεκίνησε με τον Κυριαζή Νικολέρη. Τις σπουδές τους στην Ψαλτική Τέχνη συνέχισε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Συλλόγου «Ε.Δ.Ρ.Α.Μ.Ε. - Παναγιώτης Αχειλάς» στο Βόλο με δάσκαλο τον Κωνσταντίνο Χαρίλ. Καραγκούνη, με τον οποίο έλαβε Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής. Παράλληλα, ασχολείται με την ελληνική παραδοσιακή μουσική, είναι δεξιοτέχνης στο Ούτι (είχε δάσκαλο το Χρήστο Τσιαμούλη), ενώ ακόμα παίζει και διδάσκει Ταμπουρά και Τοξοτό Ταμπουρά (Γιαγλί Ταμπούρ). Επιπλέον, παρακολούθησε το μεταπτυχιακό πρόγραμμα Βυζαντινής Μουσικής του Ωδείου Αθηνών. Την ιεροψαλτική του σταδιοδρομία ξεκίνησε το 2006 ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίων Αναργύρων Βόλου με Πρωτοψάλτη τον πατέρα του Ιωάννη Πουριανό, ενώ το διάστημα 2008 - 2010 διετέλεσε Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού με Λαμπαδάριο τον Ιωάννη Τσίποτα. Σήμερα είναι Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Αγίων Θεοδώρων Βόλου.

Πρασάς Βασίλειος (Συνέντευξη 07ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός Μαγνησίας και ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα). Γεννήθηκε στα 1947 στον Άγιο Γεώργιο Φερών (Βελεστίνου). Προέρχεται από λευϊτική οικογένεια, καθότι ο πατέρας του Ιωάννης Πρασάς, γεωργός αρχικά, έγινε Ιερέας και σπούδασε στην Ιερατική Σχολή Λαμίας, από την οποία απεφοίτησε ως αριστούχος, μάλιστα πολύ καλά μουσικώς

¹² Ιεροψάλτης και μουσικός της Ευρωπαϊκής Μουσικής, γιός του γνωστού καθηγητού της Ψαλτικής Τέχνης Χρήστου Πάντα, διδασκάλου του Μανώλη Χατζημάρκου.

κατηρτισμένος και ικανός μελουργός. Έχει έναν αδερφό μικρότερο, ο οποίος σήμερα είναι Ιερέας στον Άγιο Γεώργιο Φερών (π. Δημήτριος Πρασσάς), εξαιρετικά καλλίφωνος και μουσικώτατος και δύο αδελφές, την Αγγελική και τη Μαρία. Η μητέρα του είχε, επίσης, αδερφό Ιερέα και πρωτεζάδερφο τον Αρχιμανδρίτη π. Κυπριανό Τσιρούκη. Από τον μακαριστό πατέρα του έκανε το πρώτο ξεκίνημα εκμάθησης της Βυζαντινής Μουσικής με μικρές ασκήσεις παραλλαγής. Στο Αναλόγιο για πρώτη φορά ανέβηκε δίπλα στον Πρωτοψάλτη Νικόλαο Μπαταβάνο, άριστο γνώστη της Βυζαντινής Μουσικής. Στο Αναλόγιο πήγαινε κάθε Κυριακή (με εξαίρεση ένα διάστημα, κατά το οποίο ο πατέρας του μετετέθη ως εφημέριος στο Μικρό Περιβολάκι), ώσπου τελείωσε το Γυμνάσιο Βελεστίνου, πηγαينوερχόμενος με τα πόδια από το Βελεστίνο στον Άγιο Γεώργιο Φερών επί έξι (6) χρόνια. Το 1966 άρχισε να παρακολουθεί τη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος στο Βόλο με καθηγητή το μουσικοδιδάσκαλο Μανώλη Χατζημάρκο. Για τρεις (3) μήνες πήγαινε με το τραίνο στο Βόλο για την παρακολούθηση των μαθημάτων, αλλά διέκοψε γιατί έπρεπε να διαβάσει και να προετοιμαστεί για εισαγωγικές εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο. Τότε εισήχθη στη Μαράσλειο Παιδαγωγική Ακαδημία Αθηνών και έφυγε από το Βελεστίνο για σπουδές. Στην Αθήνα έμεινε για δύο (2) χρόνια στο οικοτροφείο «Απόστολος Παύλος» της «ΖΩΗΣ» στους Αμπελοκήπους, πληρώνοντας 1100 δραχμές μηνιαίως. Στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Αμπελοκήπων έψαλλε τότε ο εκδιωχθείς από την Κωνσταντινούπολη (από τους Τούρκους) Άρχων Πρωτοψάλτης της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας Θρασύβουλος Στανίτσας. Έτσι, κατά τον εκκλησιασμό του είχε την ευκαιρία να γίνει ακουστής του μεγάλου διδασκάλου. Μάλιστα, επισκέφθηκε τον Άρχοντα στην οικία του, προκειμένου να μαθητεύσει κοντά του, όμως, δεν είχε τα ανάλογα χρήματα να καταβάλει γι' αυτό το σκοπό (το μάθημα τότε κόστιζε 250 δραχμές μηνιαίως). Μέσω του Σαμιώτη φίλου του Κωνσταντίνου Διανέλου, γνωρίστηκε, λοιπόν, με τον Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Αγίου Σπυρίδωνος Πειραιώς Αθανάσιο Πέτα και πήγαινε στο Αναλόγιό του, συμμετέχοντας σε πλήθος Ακολουθιών. Κοντά στον Πέτα απέκτησε εμπειρία και πάρα πολλά ακούσματα. Ακόμη, παρακολούθησε από κοντά τον μεγάλο Πρωτοψάλτη της Μητροπόλεως Αθηνών Σπυρίδωνα Περιστέρη και τον τότε Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Αγίου Παντελεήμονος Αχαρνών Αντώνιο Μπελούση, γνωστό δάσκαλο της Βυζαντινής Μουσικής. Μεσολάβησε η στρατιωτική του θητεία (υπηρέτησε κατά τα χρόνια της δικτατορίας ως πεζοναύτης στο Διόνυσο Πεντέλης), εξαιτίας της οποίας διέκοψε την ενασχόληση με την Ψαλτική. Νυμφεύθηκε την εξ Αλμυρού Ειρήνη Κοντογεωργάκη, νηπιαγωγό και έχει μία κόρη (Δήμητρα). Το 1973 ήρθε ο πρώτος διορισμός ως διδασκάλου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στα ορεινά χωριά της Αργιθέας του Νομού Καρδίτσας. Από Αλμυρό για Ρόγγια Βραγκιανών έκανε δύο (2) μέρες να φτάσει, διότι από ένα σημείο και πέρα συνδέονταν οδικώς με χωματόδρομο και γιδόστρατες. Για να φθάσει βάδιζε δώδεκα (12) έως δεκατέσσερες (14) ώρες.

Για δύο (2) χρόνια έμεινε στα Κέδρα Ευρυτανίας. Για να εξυπηρετήσει τα Βραγκιανά, που δεν είχαν Ψάλτη, έστειλε ο Ιερέυς του χωριού μουλάρι και τον έπαιρνε, διανύοντας μέσα στο δάσος διαδρομή μιάς ώρας. Το 1976 μετατέθηκε στο Νομό Μαγνησίας. Τοποθετήθηκε στους Κωφούς, όπου επίσης για ένα χρόνο εκτελούσε και χρέη Ιεροψάλτη. Στη Νεράιδα Αλμυρού υπηρέτησε εννέα (9) χρόνια ως δάσκαλος και ως Ιεροψάλτης, ενώ το 1984 κατέβηκε στον Αλμυρό και επάνδρωσε το Γ' Δημοτικό Σχολείο. Αυτή τη χρονιά μαζί την Ελένη Λιμπερόπουλου σχεδίασαν και υλοποίησαν την ίδρυση της Σχολής Μουσικής Αλμυρού, δεδομένου ότι την εποχή εκείνη δεν υπήρχε Ωδείο στην περιοχή, παρά μόνο η Φιλαρμονική τού Δήμου. Εκείνος ανέλαβε τη συγκέντρωση και εγγραφή μαθητών για τη Βυζαντινή Μουσική και η κα Λιμπερόπουλου για την Ευρωπαϊκή. Έκτοτε πρωτοστάτησε στην αναγνώριση της Σχολής και στην ένταξή της στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος (ως Παράρτημα), στη συντήρηση και καλή λειτουργία της, στην επάνδρωση της με δασκάλους και στην εμφύχωση μικρών και μεγάλων, ώστε να εγγραφούν σ' αυτή και να ασχοληθούν με την Ψαλτική Τέχνη. Παράλληλα, προσελήφθη για πρώτη φορά ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού. Εκεί έμεινε για οκτώ (8) έτη με Πρωτοψάλτη τον παραιτηθέντα το έτος 2008 Απόστολο Μαυραντζά. Το 1989 απεβίωσε ο Πρωτοψάλτης Ευαγγελιστριάς Αλμυρού Ζούπης Σπυρίδων και προσελήφθη στη θέση για δύο (2) χρόνια. Το 1991 συνταξιοδοτήθηκε από την υπηρεσία του (υπάλληλος της Α.Τ.Ε. Αλμυρού) ο Πρωτοψάλτης του Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού Δημήτριος Μπαλλής και, ταυτοχρόνως, παραιτήθηκε και από τα ιεροψαλτικά του καθήκοντα. Τότε, στα 1992, κλήθηκε ο Βασίλειος Πρασσάς, να αναλάβει τη θέση αυτή, την οποία διακονεί επαξίως μέχρι σήμερα. Με την ιδιότητά του ως εκπαιδευτικού ο εν λόγω Πρωτοψάλτης έχει οδηγήσει στο Αναλόγιο μεγάλο αριθμό παιδιών, μαθητών του από τα σχολεία, που σήμερα υπηρετούν σε πολλούς Ναούς της επαρχίας Αλμυρού και άλλων πόλεων της Ελλάδας. Σύμφωνα με μαρτυρία του Πρωτοψάλτη Σπύρου Παπαδόπουλου, ο Πρασσάς περνούσε το πρωί της Κυριακής με το αυτοκίνητό του και μάζευε τα μικρά παιδιά από τα σπίτια τους, για να τα πάρει στο Ψαλτήρι, ενώ μετά τον εκκλησιασμό τα κέρναγε γλυκά και αναψυκτικά στην πλατεία του Αλμυρού.

Πριάγγελος Αναστάσιος, ιερέυς: (Πληροφορίες από το βιβλίο, Θανάση Ζέρβα, Ο Άγιος Κωνσταντίνος Βόλου..., Βόλος 1996, σελ. 110-112) Ο π. Αναστάσιος Πριάγγελος γεννήθηκε το 1911 στη Σούρπη, μεγάλωσε όμως στη Μιτζέλα όπου και παντρεύτηκε. Εκεί τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο. Κατόπιν τελείωσε το Σχολαρχείο Βόλου. Επειδή είχε ωραία φωνή, ο ιερέας του χωριού τον βοήθησε να γίνει Ψάλτης και να σπουδάσει Βυζαντινή Μουσική. Ο ίδιος, ιερέας αργότερα, τον ώθησε στο να γίνει ιερωμένος. Την Ψαλτική διδάχθηκε από Πατέρες της Άνω Ιεράς Μονής Παναγίας Ξενιάς. Φοίτησε και τελείωσε την Ιερατική Σχολή Λαμίας και το 1952 χειροτονήθηκε Ιεροδιάκονος από τον τότε Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ στον

Ιερό Ναό Αναλήψεως Χριστού στο Βόλο. Λίγο αργότερα τοποθετήθηκε στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Βόλου, όπου διακόνησε για τρία χρόνια. Ήταν δε βοηθός όχι μόνο στις ιερές τελετές, αλλά και σε έργα αγάπης και ευποιίας. Στις 30 Απριλίου 1955 χειροτονήθηκε ιερέας από τον ίδιο Μητροπολίτη και τοποθετήθηκε πάλι στον Ιερό Ναό Αναλήψεως Βόλου. Ήταν ή εποχή των καταστρεπτικών σεισμών, πού ερήμωσαν την πόλη του Βόλου. Ο νέος ιερέας της ενορίας αυτής με αυταπάρνηση εργαζόταν νύχτα και μέρα για να ενδυναμώσει ψυχικά και να συνδράμει υλικά τους άστεγους και άπορους ενορίτες του. Στο μεταξύ φοίτησε και τέλειωσε το Εκκλησιαστικό Φροντιστήριο Βόλου, στο οποίο μάλιστα δίδαξε για αρκετά χρόνια. Ήταν καθηγητής στους μεγάλους μαθητές των γυμνασίων και στους κύκλους συμμελέτης της Αγίας Γραφής. Κατόπιν μετατέθηκε στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Βόλου απ' όπου συνταξιοδοτήθηκε. Στο διάστημα της τελευταίας ιερατείας του πήρε και το πτυχίο της Θεολογίας από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.» Ο μακαριστός π. Αναστάσιος Πριάγγελος, λόγω της βαθιάς του μουσικής παιδείας, διετέλεσε επί πολλά χρόνια καθηγητής στη Δ' Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με διευθυντή το Μανώλη Χατζημάρκο.

Πριάγγελος Βασίλειος: (Πληροφορίες Νικολάου Σπανού) Πτελεώτης εμπειρικός ή με λίγες μουσικές γνώσεις Ιεροψάλτης, ο οποίος επί 25 - 30 έτη (αρχές δεκαετίας '60 ως το 1989) υπηρέτησε ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Πτελεού, με Πρωτοψάλτες αρχικά τον μουσικοδιδάσκαλο Σπυρίδωνα Σπανό και έπειτα (1988 - 1989) τον Γυμνασιάρχη Νικόλαο Σπανό. Κατά τον τελευταίο, δεν έχει συγγένεια με τον ιερέα Αναστάσιο Πριάγγελο.

Πριάκος (;): Πρωτοψάλτης Αλμυρού (δεν εξακριβώθηκε σε ποιό Ναό) στις αρχές του 20ου αιώνα, κατά τα έτη που ενέσκηψε το περιβόητο Ιεροψαλτικό Ζήτημα. Ήταν στην ομάδα Πρωτοψαλτών, που υποστήριζε το Κοινοτικό Συμβούλιο Αλμυρού και παύτηκαν την 21η Απριλίου 1909 από τον Μητροπολίτη Δημητριάδος Γερμανό. Ο τελευταίος, σε ένδειξη καλής θελήσεως, τους διόρισε στη θέση των Λαμπαδαρίων των Ναών, προάγοντας τους πρώην αριστερούς Ψάλτες σε δεξιούς.

Ράχιας Χρήστος: Αναφέρεται ως Ιεροψάλτης στον Ιερό Κοιμητηριακό Ναό της Αναλήψεως του Χριστού Αλμυρού από τον Γεώργιο Σιαμούρη. Απεβίωσε.

Σακελαρίου Απόστολος: (Πληροφορίες Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου) Καλά καταρτισμένος Ιεροψάλτης με γνήσιο πατριαρχικό Ύφος και ικανός μελουργός, Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη γενέτειρά του Αμαλιάπολη (Μιτζέλα) πριν και μετά τη γερμανική κατοχή (μεσολάβησε το διάστημα 1947 - 1948 εξορίας του στο Τρίκερι) ως το έτος 1974 περίπου, οπότε και πέθανε. Ο Κωνσταντίνος Χρυσόπουλος, τον μνημονεύει ως ένα από τους δασκάλους του, με τον οποίο διδάχθηκε μέλη της Θείας Λειτουργίας και της Παπαδικής (Χερουβικά, Κοινωνικά κ.τ.ό).

Σιαμούρης Γεώργιος: (Συνέντευξη 14ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός) Γεννήθηκε

στη Σούρπη το έτος 1935. Οι γονείς του Δημήτριος και Μαρίνα το γένος Παπαδοπούλου ήταν από τη Σούρπη και την Αγία Τριάδα, αντίστοιχα. Ο πατέρας του, όμως, σιδηρουργός στο επάγγελμα (είχε το σιδηρουργείο «Ο ΗΦΑΙΣΤΟΣ» στη Σούρπη), πέθανε νεότατος, όταν ο Γεώργιος ήταν πέντε (5) ετών. Έμεινε στη Σούρπη ως την Ε' τάξη του Δημοτικού και, στη συνέχεια, ήρθε στον Αλμυρό, στην ενορία της Ευαγγελίστριας, με την από είκοσι τεσσάρων (24) ετών χήρα μητέρα του (πλέκτρια στο επάγγελμα), λόγω του φόβου του εμφυλίου πολέμου. Είναι το μεγαλύτερο παιδί τρίτεκνης οικογένειας. Έχει μία αδερφή, την Παναγιώτα (δεύτερη κατά σειρά) και έναν αδερφό, τον Χρήστο (τρίτος στη σειρά), που απεβίωσε το 2008). Από μικρό παιδί αγάπησε την Εκκλησία και τακτικότερα διακονούσε τους ιερείς των ενοριών, όπου κατοικούσε. Όταν ήρθε στον Αλμυρό εκκλησιαζόταν κάθε Κυριακή στον Κοιμητηριακό Ναό της Αναλήψεως του Χριστού, υπηρετώντας στο Ιερό. Κάποια ημέρα του έτους 1952 κατά την οποία απουσίαζε ο τακτικός Ιεροψάλτης του Ναού, με την προτροπή του τότε Ιερέως π. Δημητρίου Νιφόρου, έλαβε το «χρίσμα» του Ψάλτου (σε ηλικία δεκαεπτά (17) ετών) και, έκτοτε, άρχισε να ασχολείται συστηματικά με την Ψαλτική. Ο Γεώργιος Σιαμούρης τελείωσε το Γυμνάσιο το 1954 και συνέχισε τις σπουδές του στην Παιδαγωγική Ακαδημία Λάρισας. Παράλληλα, όμως, γράφηκε και στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Λαρίσης, που λειτουργούσε στον Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Αχιλλείου. Εκεί είχε δάσκαλο τον περίφημο Κωνσταντινουπολίτη Ψάλτη Πλάτωνα Στωϊκίδη (ήταν τότε σε ηλικία εβδομήντα (70) περίπου ετών) με τον οποίο παρακολουθούσε καθημερινά μαθήματα, ενώ τις Κυριακές πήγαινε στο Αναλόγιο του δασκάλου του στον Άγιο Αχιλλείο. Μαζί του διδάχθηκε Αναστασιματάριο, ύμνους της Θείας Λειτουργίας και όλα τα άλλα χρειώδη για την τέλεση των Ακολουθιών. Από το δάσκαλό του θυμάται το εξαιρετικό Ύψος του, που απέπνεε την Πατριαρχική Ψαλτική Παράδοση και τη σπουδαία δεξιοτεχνία του. Τις μουσικές του σπουδές διέκοψε το 1956, όταν ολοκλήρωσε και τη φοίτησή του στην Παιδαγωγική Ακαδημία και υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία (1956-1957) στη Σύρο και την Αθήνα ως "προστάτης οικογενείας". Το 1959 διορίστηκε ως δάσκαλος στην Αγία Τριάδα Αλμυρού, στη Σούρπη και στην Αγχίαλο, το 1960 υπηρέτησε στα δημοτικά σχολεία Κωφών και 2ο Αλμυρού, ενώ από το 1961 διορίστηκε στο Μαυρόλοφο με οργανική θέση. Εδώ παρέμεινε ως το έτος 1970. Το διάστημα αυτό έψαλλε περιστασιακά ως βοηθός, χωρίς να έχει μόνιμο Αναλόγιο. Το 1969 νυμφεύτηκε τη σύντροφο της ζωής του Αποστολία, το γένος Μελέτη, και απέκτησε δύο γιους, το Δημήτριο, επίσης εκπαιδευτικό Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, και τον Παναγιώτη, ο οποίος ακολούθησε μουσικές σπουδές και σήμερα είναι διορισμένος στα Φάρσαλα ως καθηγητής Μουσικής. Την πρώτη του επίσημη ιεροψαλτική θέση ανέλαβε το διάστημα 1970 - 1971, όταν ως δάσκαλος αποσπάστηκε στην Αιθιοπία, στην πόλη Ντιριντάουα, όπου ζητούσαν δάσκαλο να γνωρίζει να ψάλλει, για να εξυπηρετεί και τον εκεί ορθόδοξο Ναό της Αγίας Τριάδος. Γυρίζοντας από την

Αιθιοπία, διορίστηκε στον Πλάτανο, όπου εξυπηρετούσε ως βοηθός Ψάλτης τον τότε Πρωτοψάλτη Στέργιο (ή Στέλιο) Καρακώστα και τον τότε Λαμπαδάριο Δημήτριο Μπαΐμπα. Στα 1980, έπειτα από την αποχώρηση του Καρακώστα ανέλαβε το δεξί Αναλόγιο, όπου διακονεί μέχρι σήμερα επί τριάντα (30) σχεδόν χρόνια. Όλο αυτό το διάστημα συνεργάστηκε με τους Λαμπαδαρίους Δημήτριο Μπαΐμπα, Δημήτριο Μάμαλη, Χαρίλαο Τουρλιανίδη, ξανά με τον Δημήτριο Μάμαλη, και (από το 2008) με τον Γεώργιο Γκουράρο. Επί είκοσι (20) και πλέον έτη είναι τακτικό μέλος του Βυζαντινού Χορού του Συνδέσμου Ιεροσαλτών Βόλου και δηλώνει ότι ωφελήθηκε πολύ από τη συμμετοχή του σ' αυτόν. Ως δάσκαλος στη δημοτική εκπαίδευση συνέβαλε στη διάδοση της Ψαλτικής Τέχνης σε πολλούς μικρούς μαθητές, που αργότερα ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με το αντικείμενο αυτό. Σήμερα είναι συνταξιούχος, αλλά πολύ ενεργό μέλος κάθε μουσικής δραστηριότητας του Συλλόγου Ιεροσαλτών Βόλου, του οποίου στο παρελθόν διετέλεσε Μέλος του Δ.Σ., μάλιστα με μακρά θητεία σ' αυτό.

Σιαμούρης Παναγιώτης: Ιεροψάλτης, γιος του Πρωτοψάλτη Γεωργίου Σιαμούρη, ο οποίος διδάχθηκε την Εκκλησιαστική Μουσική στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως Δημητριάδος, από όπου έλαβε ανάλογο Πτυχίο και Δίπλωμα. Πραγματοποίησε γενικότερες μουσικές σπουδές και σήμερα είναι διορισμένος στα Φάρσαλα ως καθηγητής Μουσικής.

Σκλαβούνος Κωνσταντίνος: Συνταξιούχος δάσκαλος δημοτικής εκπαίδευσης, καταγόμενος από τη Βρύναινα και εμπειρικός Ιεροψάλτης, ο οποίος υπηρέτησε περισσότερο από μια δεκαετία στον Ιερό Ναό Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης Βρύναινας.

Σολδάτος Δημήτριος: Σύγχρονος εμπειρικός βοηθός Ψάλτης και επίτροπος στον Ιερό Ναό Ευαγγελιστρίας Αλμυρού.

Σπανόπουλος Χρήστος: Αναφέρεται σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών. Λοιπά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν¹³.

Σπανός Δημήτριος: Εμπειρικός Ιεροψάλτης στην Αγία Παρασκευή Κοκκωτών (γενέτειρά του) κατά το διάστημα 1990 (περίπου) ως το 1996. Τη χρονιά αυτή έφυγε για τη Δρυμόνα Αλμυρού, όπου παρέμεινε ως το 2009, οπότε αποχώρησε για λόγους υγείας. Το έτος 2010 απεβίωσε (πληροφορίες Παναγιώτη Μπουκώρου).

Σπανός Νικόλαος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 13ης Μαρτίου 2011) Γεννήθηκε στον Πτελεό το έτος 1945 από τον Απόστολο και την Καλλιόπη Σπανού. Αρχικά, διδάχθηκε την Ψαλτική Τέχνη από το θείο του, έγκριτο Ιεροψάλτη, Σπυρίδωνα Σπανό (αδερφό του πατέρα του). Είναι πτυχιούχος Θεολογίας και Φιλολογίας. Κατά τα χρόνια των πανεπιστημιακών του σπουδών στην Αθήνα συνέχισε και τις ιεροσαλτικές του σπουδές κοντά στον περίφημο μουσικοδιδάσκαλο

¹³ π. Ι. Παππάς, *Βιβλία Κοκκωτών*.

και Πρωτοψάλτη Γεώργιο Αντ. Σύρκα, ενώ, παράλληλα, συνέψαλλε με το φίλο του, εκλεκτό Πρωτοψάλτη, Ηλία Στάθη στους Ιερούς Ναούς Αγίας Σοφίας Ψυχικού και Αγίου Χαραλάμπους Ιλισίων¹⁴. Πολλά, επίσης, ωφελήθηκε και από τη φοίτησή του στον Πρωτοψάλτη του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου Μιχάλη Μελέτη. Ο Νικόλαος Σπανός υπηρέτησε ως Φιλολόγος Καθηγητής και επί δεκατρία (13) χρόνια ως Γυμνασιάρχης στο 7ο Γυμνάσιο Βόλου. Ως Ιεροψάλτης υπηρέτησε στους Ιερούς Ναούς Γεννήσεως Θεοτόκου Γεροβουνίου Αττικής, Κοιμήσεως Θεοτόκου Πετροπόλεως, Αγίας Μαρίνης Άνω Ιλισίων Αθηνών και Αγίου Αθανασίου Άλλης Μεριάς Βόλου. Το 1988 διαδέχθηκε το θείο του Σπυρίδωνα Σπανό στη θέση του Πρωτοψάλτου στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Πτελεού, όπου υπηρετεί μέχρι σήμερα. Έχει συγκροτήσει καλά εξασκημένο Βυζαντινό Χορό με μέλη του τους κυρίους Κωνσταντίνο Χατζηπλή, Νικόλαο Ζαβό, Ευάγγελο Φούντα, Σωτήριο Λειμονή, Αθανάσιο Ζούγλο, Γεώργιο Παππά, Χρήστο Σπανό και Γεώργιο Αθανασίου, ο οποίος ψάλλει κάθε Κυριακή στη Θεία Λειτουργία. Αρκετοί από τους παραπάνω έχουν γνώση μουσικής σημειογραφίας.

Σπανός Σπυρίδων: (Πληροφορίες του Νικόλαου Σπανού) Διακεκριμένος Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Πτελεού. Γεννήθηκε στον Πτελεό το 1914 και εκοιμήθη το Φεβρουάριο του 1988. Ο πατέρας του ονομαζόταν Νικόλαος. Επί πενήντα (50) χρόνια (από το 1938 περίπου) υπηρέτησε ως Ιεροψάλτης στον παραπάνω Ναό. Υπήρξε μαθητής του μουσικοδιδασκάλου Χρήστου Πάντα. Παρακολουθούσε μαθήματα στο Βόλο, όπου είχε συμμαθητή το Μανώλη Χατζημάρκο, με τον οποίο, έκτοτε, συνδέθηκε με στενή φιλία. Διακρινόταν για την ωραία του φωνή, που είχε μια ιδιαίτερη γλυκύτητα, και την ακριβή εκτέλεση των μουσικών μελών. Αγαπούσε ιδιαίτερα τα παιδιά, που συγκεντρώνονταν γύρω του και είχε την επιθυμία να αφήσει πίσω διαδόχους, όπως και έγινε. Ιεροψάλτες που ψάλλουν σήμερα στον Πτελεό και σε άλλα χωριά υπήρξαν μαθητές του. Μέχρι το θάνατό του έψαλλε με ευσέβεια και αγάπη για τις Ιερές Ακολουθίες.

Σπανός Χρήστος: Γιος του Πρωτοψάλτη και διδασκάλου Σπυρίδωνα Σπανού. Εμπειρικός βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού (όπου έψαλλε επί πενήντα (50) έτη ο πατέρας του), που συγκρότησε ο σημερινός Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός (πρώτος εξάδερφος του τελευταίου).

Σταμούλης Γεώργιος: Αναφέρεται σε ενθύμηση σε λειτουργικό βιβλίο του Ιερού Ναού Αγίας Παρασκευής Κοκκωτών. Λοιπά στοιχεία δεν επεσημάνθησαν¹⁵.

¹⁴ Σήμερα είναι Πρωτοψάλτης του Μητροπολιτικού Ναού των Εισοδίων της Θεοτόκου στη Λειβαδιά, απ' όπου και κατάγεται.

¹⁵ Ο.π..

Στεργιόπουλος Μαργαρίτης (Τάκης): Μακαρίτης Ιεροψάλτης από τη Φυλάκη, γιός του Βασίλειου Στεργιόπουλου, που διετέλεσε Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Ευξεινούπολης, επί πρωτοψαλτίας Γεωργίου Λαζάρου. Αργότερα έψαλε στον Άγιο Νικόλαο Φυλάκης. Είχε μαθητεύσει και στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού.

Τακούδης Χρήστος: (Από την έρευνα του Περιοδικού «Εν Βόλω») Εξαιρετικά καταρτισμένος Ιεροψάλτης, βαθύς γνώστης της θεωρίας, εμπειρότατος ολόκληρου του κλασσικού ρεπερτορίου της Βυζαντινής Μουσικής και δεινός ερμηνευτής αυτού. Ο Χρήστος Τακούδης (του Ηλία), που γεννήθηκε στην Ευξεινούπολη Αλμυρού το 1920, διδάχθηκε την Ψαλτική από τον Τραπεζούντιο μουσικοδιδάσκαλο Κωνσταντίνο Κιτριδίη, ο οποίος, κατά τη μαρτυρία του, δίδασκε με βιολί. Ο μακαριστός Τακούδης έψαλλε για πολλά χρόνια στον Ιερό Ναό Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης Βελεστίνου, στον Ιερό Ναό Αγίου Δημητρίου Αλμυρού, στο Σέσκλο και τέλος στον Ιερό Ναό Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Ν. Ιωνίας της Μαγνησίας. Διακρινόταν για την ευγένεια του χαρακτήρα του και, από μουσικής επόψεως, για τη βαθιά του θεωρητική κατάρτιση, την εκφραστική και παραδοσιακή ερμηνεία της Ψαλτικής, την πλουσιότητα βιβλιοθήκη του, που ήταν γεμάτη σπάνια παλαιύτα μουσικά βιβλία, καθώς επίσης για τη φιλεργία του ως αντιγραφέας. Ήταν ευχαρίστησή του, να αντιγράφει μελοποιήσεις και Ακολουθίες ολόκληρες και να καταρτίζει χειρόγραφα ή φωτοαντιγραμμένα μουσικά τευχίδια, τα οποία με εγκαρδιότητα μοίραζε στους βοηθούς του και στους συναδέλφους του. Δίδαξε αρκετούς μαθητές, ανάμεσα στους οποίους ο επί χρόνια Λαμπαδάριός του στο Ιερό Ναό των Αγίων Αποστόλων Γεώργιος Κροτόπουλος. Πέθανε στις 18 Απριλίου του 1992 σε ηλικία 72 ετών.

Τακτικός Νικόλαος: Εκπαιδευτικός Γερμανικών από τη Δρυμόνα Αλμυρού, γιός του ιερέως π. Κωνσταντίνου Τακτικού, γεννηθείς το έτος 1931, ο οποίος αναφέρεται ως Ιεροψάλτης του Ιερού Ναού Αγίου Αντωνίου Βόλου. Υπήρξε μαθητής του πορταρίτη διδασκάλου Αντώνιου Μαγαλιού.

Τουρλιανίδης Νικόλαος: Γιος του Ιεροψάλτου Χαρίλαου Τουρλιανίδη, Λαμπαδάριος για ένα διάστημα στον Ιερό Ναό Αγίου Χαραλάμπους Αϊδινίου, με Πρωτοψάλτη τον Παναγιώτη Μπουκώρο. Όταν υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία (2008 κ. εξ.) αντικαταστάθηκε στη θέση του από τον πατέρα του. Αργότερα επανήλθε στον ίδιο Ναό. Σήμερα υπηρετεί ως Θεολόγος στην Αγίασο της Λέσβου.

Τουρλιανίδης Χαρίλαος: (Συνέντευξη 9ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός). Γλυκύφθογγος Ιεροψάλτης, φίλος και εκφραστής της αγιορείτικης Ψαλτικής Παραδόσεως, ο οποίος κατά το διάστημα 1979 - 1982 μαθήτευσε στον Άρχοντα Πρωτοψάλτη της Αγιοτάτης Αρχιεπισκοπής Κωνσταντινουπόλεως Χαρίλαο Ταλιαδόρο, Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού της Αγίας του Θεού Σοφίας Θεσσαλονίκης. Κατά τα έτη 1985 - 1989 συνέχισε τις σπουδές του στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού με δάσκαλο τον Κυριαζή Νικολέρη. Διετέλεσε

Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Αθανασίου Πλατάνου με πρωτοψάλτη τον Γεώργιο Σιαμούρη. Το έτος 2008 υπηρέτησε ως Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Αγίου Χαραλάμπους Αϊδινίου, με Πρωτοψάλτη τον Παναγιώτη Μπουκώρο, αναπληρώνοντας τον απουσιάζοντα γιο του Νικόλαο Τουρλιανίδη, ο οποίος είναι διορισμένος στη θέση αυτή.

Τσαγγαρήs Αθανάσιος: (Πληροφορίες Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου) Ιεροψάλτης από το Κρόκιο, θείος του Πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου, αδελφός της μητέρας του Βαρβάρας Τσαγγαρή, γεννημένος στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα. Κοντά του ο μικρός Χρυσόπουλος, κατά την παιδική του ηλικία, ανέβαινε στο Ιεροψαλτικό Αναλόγιο (στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Κροκίου) και μάθαινε να κανοναρχεί ή να ισοκρατεί. Ο Αθανάσιος Τσαγγαρήs, εξάλλου, του δίδαξε τη Βυζαντινή Μουσική Σημειογραφία και το Αναστασιματάριον κατά τη διετία 1946 - 1948. Ήταν εξαιρετος μουσικός, ο οποίος απεβίωσε το έτος 1977, αφού πρώτα υπηρέτησε επί δεκαεπτά (17) χρόνια ως Πρωτοψάλτης Κροκίου.

Τσαγγαρήs Χαράλαμπος ιερέυς: (Πληροφορίες Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου) Καταγόμενος από το Κρόκιο (Κουρφάλι), γεννημένος στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 20ου αιώνα, ο εφημέριος του Κροκίου π. Χαράλαμπος ήταν θείος του Πρωτοψάλτου Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου, αδελφός της μητέρας του Βαρβάρας Τσαγγαρή, στον οποίο ο τελευταίος οφείλει την επαφή του με την Ψαλτική Τέχνη. Ως Ιερέυς υπηρέτησε ακόμη στον Πλάτανο Αλμυρού και στο Διμήνι Βόλου. Απεβίωσε γύρω στα 1970.

Τσίποτας Ιωάννης: Γεννηθείς στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και καταγόμενος από τους Κοκκωτούς, είναι μαθητής του Κυριαζή Νικολέρη. Το 1989 διορίστηκε ως Λαμπαδάριος του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου Αλμυρού, επί Πρωτοψαλτίας Απόστολου Μαυρατζά (1972 - 2008), αντικαθιστώντας τον μέχρι τότε Λαμπαδάριο Βασίλειο Πρασσά. Διετέλεσε, επίσης, Αριστερός Ψάλτης επί πρωτοψαλτίας Στέφανου Πουριανού (2008 - 2010). Από το 2010 και έπειτα ανέλαβε τη θέση του Πρωτοψάλτου στον ίδιο Ναό. Είναι Γραμματεύς του Δήμου Αλμυρού.

Τσολάκης Στυλιανός: (Από την έρευνα του Περιοδικού «Έν Βόλω») Γεννήθηκε στην Αμαλιάπολη (Μιτζέλα) Αλμυρού στα 1933. Είναι πτυχιούχος της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος με δάσκαλο τον Μανώλη Χατζημάρκο και είχε διαδεχθεί τον Χρήστο Τακούδη στη θέση του Πρωτοψάλτου στον Ιερό Ναό Αγίων Αποστόλων Πέτρου και Παύλου Ν. Ιωνίας της Μαγνησίας. Σήμερα, συνταξιούχος τραπεζικός υπάλληλος, υπηρετεί ως Πρωτοψάλτης στη γενέτειρά του, στον Ιερό Ναό Μεταμορφώσεως Αμαλιάπολης (Μιτζέλας) από το 1997 (;) και έπειτα. Σύμφωνα με πληροφορία του Κωνσταντίνου Χρυσόπουλου, στη θέση αυτή υπηρέτησε και τη διετία 1975 - 1977, όταν διαδέχθηκε τον τότε απελθόντα ή αποβιώσαντα Πρωτοψάλτη Απόστολο Σακελαρίου.

Φούντας Ευάγγελος: Βοηθός Ψάλτης και μέλος του Βυζαντινού Χορού του

δεξιού Αναλογίου του Ιερού Ναού Κοιμήσεως της Θεοτόκου Πτελεού, που συγκρότησε ο Πρωτοψάλτης του Ναού Νικόλαος Σπανός.

Φυτιλής Χαράλαμπος: (Πληροφορίες Παναγιώτου Μπουκώρου) Αϊδινιώτης εμπειρικός Ιεροψάλτης επί τριάντα (30) χρόνια στον Άγιο Χαράλαμπο Αϊδινίου, ο οποίος διαδέχθηκε τον επίσης αϊδινιώτη Ιεροψάλτη Καραγκούνη (αγνώστων λοιπών στοιχείων). Το 1999 πέρασε στη θέση του Λαμπαδαρίου του Ναού (ως τότε ήταν μόνος) και τη θέση του Πρωτοψάλτου ανέλαβε ο Παναγιώτης Μπουκώρος.

Χαρτοφίλη Βίκυ: Γυναίκα Ιεροψάλτρια, η οποία μαθήτευσε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού με δάσκαλο το Δημήτριο Μαργαρίτη. Σήμερα εκτελεί χρέη Πρωτοψάλτου στον Ιερό Ναό Αγίας Τριάδος της ομώνυμης κώμης της Σούρπης, όπου έχει ως βοηθό την Γερακίνα Μακανίκα.

Χασανδρινός Βασίλειος: Νέος αλμυριώτης Φιλολογος και Ιεροψάλτης, ο οποίος σήμερα ζει μόνιμα στην Αθήνα και υπηρετεί ως Πρωτοψάλτης σε κεντρικούς Ναούς της πρωτεύουσας. Σήμερα ψάλλει στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Καλλιθέας Αθηνών. Μαθήτευσε αρχικά στον Κυριαζή Νικολέρη και αργότερα στους Δημήτριο Μανώλη, Δημήτριο Μαργαρίτη στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής του Αλμυρού. Είναι γαμβρός του νυν Πρωτοψάλτου Σύρου (περισσότερες λεπτομέρειες δε γνωρίζουμε).

Χασιώτης Ιωάννης: Αναφέρεται ως Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αναλήψεως του Χριστού στο Αχίλλειο προ του 2010, έτος κατά το οποίο αντικαταστάθηκε από τον Κωνσταντίνο Χρυσόπουλο. Άλλα στοιχεία δεν κατέστη εφικτό να συγκεντρωθούν.

Χατζηκυριάκος Κωνσταντίνος: Αναφέρεται από τον Γεώργιο Σιαμούρη ως Ιεροψάλτης εμπειρικός στο Μαυρόλοφο στα 1961. Ήταν ανάπηρος πολέμου.

Χατζημάρκου Εμμανουήλ: (Πληροφορίες από τα Λεξικά του Τάκη Καλογερόπουλου και της Ολυμπίας Τολίκα) Διαπρεπής πρωτοψάλτης εκπάγλου καλλιφωνίας, χοράρχης, καθηγητής Βυζαντινής μουσικής και πανεπιστημιακός δάσκαλος, από τις κορυφαίες σύγχρονες μορφές της Ψαλτικής Τέχνης, ο οποίος γεννήθηκε στο Βόλο το έτος 1927. Διδάχτηκε από τον Χρήστο Πάντα και τους Θεόδωρο Χατζηθεοδώρου, Θεοδόσιο Γεωργιάδη και Κωνσταντίνο Πρίγγο. Πτυχιούχος και διπλωματούχος του Ελληνικού Ωδείου (1959), στο οποίο σπούδασε και Ευρωπαϊκή Μουσική. Σε ηλικία 7 ετών διορίστηκε Α' Κανονάρχης στο Μητροπολιτικό Ναό Βόλου και 12 ετών Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίου Γεωργίου Κάτω Λεχωνίων. Το 1943, σε ηλικία 16 ετών, διορίστηκε Πρωτοψάλτης στον Ιερό Μητροπολιτικό Ναό Αγίου Δημητρίου Αλμυρού. Το 1946 διορίστηκε Πρωτοψάλτης στο Μητροπολιτικό Ναό Βόλου. Τον ίδιο χρόνο ίδρυσε τη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ι. Μ. Δημητριάδος. Έμεινε στο Βόλο ως το 1979, οπότε ήρθε στην Αθήνα ως Πρωτοψάλτης στη Χρυσοσπηλιώτισσα και μετά από 2ετία, στον Αγ. Διονύσιο Αρεοπαγίτη (1981-1986). Έκτοτε αποσύρθηκε του Αναλογίου, λόγω φωνητικής κόπωσης. Ίδρυσε και διηύθυνε τη "Βυζαντινή Χορωδία Βόλου",

τον “Πρότυπο Χορό Αθηνών” και άλλες αξιόλογες Χορωδίες. Υπηρέτησε ως καθηγητής μουσικής στην Εκκλησιαστική Εκπαίδευση (έφτασε στον βαθμό του γυμνασιάρχη) και ίδρυσε αρκετές Μουσικές Σχολές. Διετέλεσε πρόεδρος του Συλλόγου Ιεροσαλτών Βόλου και των καθηγητών Εκκλησιαστικής Εκπαιδεύσεως Ελλάδος, ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Ομοσπονδίας Συνδέσμων Ιεροσαλτών Ελλάδος (ΟΜΣΙΕ), μέλος του Εποπτικού Συμβουλίου Εκπαιδεύσεως Υπουργείου Παιδείας, Επίτιμος Αντιπρόεδρος του “Ευρωπαϊκού Κέντρου Τέχνης”, μέλος της Επιτροπής Τέχνης και Λατρείας της Εκκλησίας της Ελλάδος, κ.λπ. Δημοσίευσε άρθρα στον Τύπο. Εξέδωσε 5 τόμους της “Μελωδικής Ανθοδέσμης”, το Βυζαντινό Ορατόριο “Ιησούς” και άλλα. Κυκλοφορούν επίσης 8 δίσκοι του των 45 στροφών, 22 δίσκοι των 33 στροφών (ήδη από το 1970) και 40 κασέτες Βυζαντινής Μουσικής, ενώ μέγα σε όγκο και ποιότητα παραμένει το ανέκδοτο έργο του. Έργα του παρουσιάστηκαν στο Ηρώδειο, στο αρχαίο Θέατρο Πάτρας, στον “Παρνασσό”, στην Αρχαιολογική Εταιρεία, στο “Χίλτον”, σε όλες τις ελληνικές πόλεις (και σε Κωνσταντινούπολη, Κύπρο, Χάιφα, Βιέννη, Στουτγάρδη, Ρώμη κ.λπ.). Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, στο Δημοτικό Ωδείο Βόλου, στο Ελληνικό Ωδείο Αθηνών, στο Ωδείο Αλίμου, στο Ωδείο Αιγάλεω και στο Εργαστήρι Παραδοσιακής Μουσικής Ν. Σμύρνης. Συνεργάστηκε με το Ραδιοφωνικό Σταθμό της Εκκλησίας, διηύθυνε τη Χορωδία και Ορχήστρα Παραδοσιακής Μουσικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και είναι μουσικός σύμβουλος σε πολλές Σχολές. Στους νεώτερους βολιώτες μαθητές του συμπεριλαμβάνονται (εκτός όσων αναφέρθηκαν περιστασιακά) και οι Ευστάθιος Δ. Γραμμένος, Δημήτριος Απ. Κατσικλής, Δημήτριος Μανώλης, Μιχάλης Μελέτης, Παναγιώτης Μιχ. Μελέτης, Αθανάσιος Παναγούλης, Αθανάσιος Παριανόπουλος, Ευάγγελος Παυλίδης, Ιωάννης Σχώρης, Αντώνιος Τριαντάφυλλου και πολλοί άλλοι. Έχει τιμηθεί με χρυσό Μετάλλιο από το Δήμο Αθηναίων και με πολλές άλλες διακρίσεις από το Πανεπιστήμιο Πατρών, την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος, το Σύνδεσμο Ιεροσαλτών Βόλου και λοιπούς ιδιωτικούς και δημόσιους Φορείς.

Χατζηπλής Κωνσταντίνος: (Πληροφορίες του Νικόλαου Σπανού) Αριστερός Ιεροψάλτης στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Πτελεού. Γεννήθηκε στον Πτελεό το 1968 και από το 1992 υπηρετεί ως Λαμπαδάριος στον εν λόγω Ναό. Ιδιαίτερα καλλίφωνος Ψάλτης και μουσικά κατηρτισμένος, ο οποίος μαθήτευσε στον Σπυρίδωνα Σπανό, άριστος γνώστης του Τυπικού και φιλακόλουθος. Εξυπηρετεί τον Ναό, όχι μόνο Κυριακές, αλλά και τις καθημερινές με πολύ αγάπη και μεράκι για την Ψαλτική, παραμερίζοντας τις άλλες ασχολίες. Γνωρίζει όχι μόνο άριστα το Τυπικό της Εκκλησίας, αλλά και το τηρεί αυστηρά. Στο νέο αυτό η ενορία βλέπει τη συνέχεια της ψαλτικής παράδοσης στον Πτελεό.

Χατζής Ιωάννης: Πατέρας του Ιεροψάλτου Κωνσταντίνου Χατζή, εμπειρικός και ο ίδιος Ιεροψάλτης, ο οποίος διατηρούσε στενή φιλία με το Μανώλη Χατζημάρκο.

Χατζής Κωνσταντίνος: (Συνέντευξη 14ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός). Γιος του

Ιωάννου (από την Αγία Τριάδα Αλμυρού) και της Χρυσούλας Σιδέρη (από τις Φώκαιες της Μικράς Ασίας), γεννηθείς το έτος 1953 στον Αλμυρό. Εδώ μεγάλωσε και έζησε ως τα δεκαοχτώ (18) του χρόνια, οπότε έφυγε για σπουδές στην Αθήνα στη στρατιωτική σχολή Αεροπορίας. Αργότερα, μετατεθείς ως στρατιωτικός, έζησε στη Θεσσαλονίκη για δεκαπέντε (15) έτη. Γύρισε στον Αλμυρό γύρω στα 1988. Τα πρώτα σκιρτήματα για τη Βυζαντινή Μουσική έλαβε από τον πατέρα του Ιωάννη, ο οποίος γνωρίστηκε με το Μανώλη Χατζημάρκο, την εποχή που ο μεγάλος Πρωτοψάλτης έζησε στην περιοχή Αλμυρού (Κρόκιο). Ο Ιωάννης, φύλαγε άλογα από τα τσακάλια στη Δημητριάδα και ήταν εμπειρικός Ψάλτης, που γνώριζε μόνο τα βασικά πράγματα. Όμως, ο Κωνσταντίνος δεν ασχολήθηκε με την Ψαλτική Τέχνη, παρά μόνο από το 1998 κι εντεύθεν, όταν ήρθε σε επαφή με τον Πρωτοψάλτη του Μητροπολιτικού Ναού και δάσκαλο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κ. Βασίλειο Πρασά, καθώς και με τον Ιεροψάλτη Αθανάσιο Καζή. Με την παρακίνηση αυτών ανέβηκε στο Ιεροψαλτικό Αναλόγιο και ενεγράφη, επίσης, στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, του οποίου διευθυντής ήταν τότε ο καθηγητής Κυριαζής Νικολέρης. Δασκάλους είχε τους Δημήτριο Μαργαρίτη και Δημήτριο Μανώλη, με τους οποίους ολοκλήρωσε τις σπουδές του το 2003, παίρνοντας Πτυχίο Ιεροψάλτου. Λόγω της εργασίας του, μέχρι την ημέρα της αποστρατείας του (2007) δεν ανέλαβε μόνος του Αναλόγιο, αλλά συμμετείχε στη Χορωδία του Αγίου Δημητρίου. Έκτοτε, μαζί με τον Ιεροψάλτη Σάββα Παπαδόπουλο εξυπηρετεί τα ορεινά χωριά της επαρχίας Αλμυρού, εκτελώντας χρέη Λαμπαδαρίου. Είναι παντρεμένος με τη Ζωή Ματανάκη, από τη Μεσορράχη Σερρών και έχει ένα γιο (Ιωάννης, έτος γεννήσεως 1980, σπουδές Δημοσίων Σχέσεων και Επικοινωνιακής Πολιτικής) και μία κόρη (Ελένη, 1984, Φιλολογος), η οποία παρακολούθησε και Βυζαντινή Μουσική επί τριετία στη Σχολή Αλμυρού.

Χριστοδούλου Γεώργιος: Καταγόμενος από τον Πλάτανο Ιεροψάλτης του Ιερού Ναού Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Αλμυρού, ο οποίος υπηρέτησε ως Πρωτοψάλτης με Λαμπαδάριο τον Απόστολο Ζαπαντιώτη (η πληροφορία από τον Αθανάσιο Καζή). Κατά τον Βασίλειο Πρασά, επί πρωτοψαλτίας Σπυρίδωνος Ζούπη στην Ευαγγελίστρια ο Χριστοδούλου υπηρετούσε ως Λαμπαδάριος στον ίδιο Ναό.

Χρόνης Δημήτριος: (Συνέντευξη 09ης Οκτωβρίου 2008, Αλμυρός). Συνταξιούχος σήμερα στρατιωτικός, γεννήθηκε στον Αλμυρό το έτος 1947 από τον Γεώργιο Χρόνη με καταγωγή από το εγκαταλειμμένο σήμερα χωριό Πέρδικα (παλαιότερη ονομασία Δαουτζά) και την Ιωάννα Αμπελακιώτη από τα Φάρσαλα. Στα 1985 υπηρετώντας στην Αθήνα μαθήτευσε σε έναν νεαρό δάσκαλο της Ψαλτικής από την Ξάνθη, του οποίου, δυστυχώς, θυμάται μόνο το μικρό όνομα (Αθανάσιος). Κοντά του διδάχθηκε το Αναστασιματάριο, ενώ ταυτόχρονα ανέβαινε στο Αναλόγιό του στον Άγιο Αντώνιο Περιστερίου Αθηνών, όπου απέκτησε σχετική εμπειρία. Όταν επέστρεψε στο Βόλο, το διάστημα 1991-1993 μαθήτευσε στον Κυριαζή Νικολέρη

παρακολουθώντας κατ' ιδίαν μαθήματα στο σπίτι του διδασκάλου στο Βόλο, όπου ολοκλήρωσε τη μελέτη του Αναστασιματαρίου. Αργότερα, συνέχισε τις σπουδές του στο Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως Δημητριάδος από το έτος 1995 ως το 2000, οπότε έλαβε Απολυτήριο. Δάσκαλο είχε πάλι τον Κυριαζή Νικολέρη, διευθυντή της Σχολής την περίοδο εκείνη. Παράλληλα, στα 1993 ξεκίνησε και την ιεροψαλτική του σταδιοδρομία ως Λαμπαδάριος στο Κρόκιο με Πρωτοψάλτη τον Χαράλαμπο (;) Παππά, εμπειρικό μουσικό. Εδώ έμεινε ως το τέλος του 1994, οπότε προσελήφθη ως μόνος Ψάλτης στο χωριό Αγία Τριάδα Σούρπης, διαδεχθείς τον Ιεροψάλτη Κωνσταντίνο Ζαρίφη. Σήμερα είναι Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Αγίας Παρασκευής Σούρπης με Λαμπαδάριο τον Ιωάννης Αποστολόπουλο. Είναι παντρεμένος με την Ευανθία Χρόνη και έχουν δύο γιους, τον Αντώνιο και τον Γεώργιο.

Χρυσόπουλος Κωνσταντίνος: (Ιδιόγραφο Βιογραφικό Σημείωμα της 13ης Μαρτίου 2011) Γεννήθηκε στον Αλμυρό Μαγνησίας από τον Ιωακείμ Χρυσόπουλο και την Βαρβάρα, το γένος Τσαγγαρή το έτος 1928. Από μικρή ηλικία (δωδεκαετής) μυήθηκε «εις το ψαλμωδεΐν», αρχικά από τον Ιερέα θείο του π. Χαράλαμπο Τσαγγαρή και από τον Ιεροψάλτη θείο του Αθανάσιο Τσαγγαρή, οι οποίοι του έμαθαν να κανοναρχεί και να ισοκρατεί. Με τον τελευταίο διδάχθηκε τη Βυζαντινή Μουσική Σημειογραφία και το Αναστασιματάριο. Σε ηλικία δεκαεπτά (17) ετών διορίστηκε, με απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αλμυρού, Ιεροψάλτης στον Ιερό Κοιμητηριακό Ναό Αναλήψεως του Σωτήρος Αλμυρού, όπου έμεινε τη διετία 1945 - 1947. Το διάστημα 1947 - 1948, υπό ειδικές συνθήκες, συνέχισε τις ιεροψαλτικές του σπουδές με τον Απόστολο Σακελαρίου, από τον οποίο διδάχθηκε τα μέλη της Θείας Λειτουργίας και της Παπαδικής (Χερουβικά, Κοινωνικά κ.τ.ό). Τις εγκύκλιες σπουδές του τελείωσε στη γενέτειρά του. Στη συνέχεια, εισήχθη στην Ε.Α.Σ.Α (Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής) το 1948 και μετά από τριετείς σπουδές -το 1951- εκρίθη άξιος Πτυχίου με άριστα. Στην Αθήνα όπου σπούδασε συχνάζε στο Αναλόγιο του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου Δάφνης. Αργότερα, προσελήφθη ως Προπονητής Μπάσκετ στη Θεσσαλονίκη, όπου είχε την ευκαιρία να παρακολουθεί από κοντά τον Πρωτοψάλτη Χαρίλαο Ταλιδώρο, ο οποίος τότε έψαλλε στον Ιερό Ναό Αγίου Παντελεήμονος Θεσσαλονίκης. Παράλληλα, μαθήτευσε και κοντά στον Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης Χρύσανθο Θεοδοσόπουλο. Το 1954 επέστρεψε στον Αλμυρό και διορίστηκε για λίγο Λαμπαδάριος στον Ιερό Ναό Ευαγγελίστριας. Εν τω μεταξύ, μαθήτευσε και πλησίον των Λαμπαδαρίων και Πρωτοψαλτών Κωνσταντίνου Κιτριδή, Ιωάννη Αποστόλου, Αντώνιου Μαγαλιού και Δημήτριου Μπαλλή, από τους οποίους αποθησαύρισε βυζαντινά ακούσματα. Τις θεωρητικές του σπουδές στη Βυζαντινή Μουσική ολοκλήρωσε στη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος (Παράρτημα Αλμυρού), με διευθυντή τον έγκριτο Πρωτοψάλτη Ζάχο Νικολέρη, αποφοιτώντας από αυτή με

άριστα. Διετέλεσε επί είκοσι (20) έτη Πρωτοψάλτης του Ιερού Ναού Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στην Αμαλιάπολη (1977 - 1997) και επίσης Πρωτοψάλτης στον Ιερό Ναό Ευαγγελιστρίας Αλμυρού επί εννέα (9) έτη (1997 - 2006). Επί τρία (3) χρόνια (2007 - 2010) κατείχε θέση Πρωτοψάλτου στον Ιερό Ναό Αγίων Θεοδώρων, της ομώνυμης κώμης της επαρχίας Αλμυρού. Από το καλοκαίρι του 2010 ψάλλει στον Ιερό Ναό Αναλήψεως του Χριστού στο Αχίλλειο. Τιμήθηκε από την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος με «Δίπλωμα Τιμής», για την ευδόκιμη διακονία του στο Ιερό Αναλόγιο. Επίσης, ο σύνδεσμος Ιεροσαλτών Μαγνησίας «Ιωάννης ο Κουκουζέλης» του απένειμε τιμητική πλακέτα για την υπερτριακονταπενταετή ιεροσαλτική θητεία του στο εκκλησιαστικό Ψαλτήρι. Όπως λέγει ο ίδιος, «το ψάλλειν γι αυτόν είναι αίρεσις (επιλογή) βίου και πηγή ευφρόσυνων συναισθημάτων». Ο Κωνσταντίνος Χρυσόπουλος υπηρέτησε ως Γυμναστής σε διάφορα σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Μαγνησίας. Δίδαξε, επίσης, επί οκταετίας στο Τ.Ε.Φ.Α.Α (Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού) στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τελείωσε δε την εκπαιδευτική του σταδιοδρομία ως Σχολικός Σύμβουλος Φυσικής Αγωγής επί δεκατρία (13) έτη. Του απονεμήθηκε ο τίτλος του Επίτιμου Σχολικού Συμβούλου Φυσικής Αγωγής.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ολοκληρώνοντας στο σημείο αυτό την παράθεση των στοιχείων των Ιεροσαλτών, οφείλουμε να διευκρινίσουμε, ότι:

α) Σε καμμία περίπτωση δεν πρέπει να θεωρηθεί, πως ο όγκος της παρεχόμενης για κάθε πρόσωπο πληροφορίας είναι ανάλογος της αξίας ή της προσφοράς του.

β) Στις περισσότερες των περιπτώσεων τα παρατιθέμενα βιογραφικά είναι ατελή, η καταγραφή δεν είναι πλήρης και δεν υπήρχε πάντοτε δυνατότητα διασταύρωσης των πληροφοριών. Πολλά στοιχεία παραδίδονται με τη δέουσα επιφύλαξη, δεδομένου ότι οι προφορικές μαρτυρίες, μη καταγεγραμμένες στη μέγιστη πλειοψηφία τους, μπορεί να ελέγχονται για λάθη, που οφείλονται στην εξασθενημένη μνήμη των ηλικιωμένων, κυρίως, πληροφοριοδοτών μας. Όποιος ανατρέξει στην παρούσα έρευνα, θα πρέπει να χειριστεί το προσφερόμενο υλικό με επιφυλάξεις.

γ) Σε κάποιες περιπτώσεις τα βιογραφικά είναι σχολαστικά και περιλαμβάνουν λεπτομέρειες, οι οποίες πιθανό να θεωρηθούν περιττές. Εντούτοις, είναι προσωπική μας άποψη, ότι οι πληροφορίες, που φαινομενικώς δεν εξυπηρετούν την επιστήμη της μουσικολογίας, είναι χρήσιμες στους κλάδους της μουσικής ή κοινωνικής ανθρωπολογίας και σε άλλους παρεμφερείς επιστημονικούς τομείς, γι' αυτό και παρατίθενται.

– Χαρτογράφηση της Ψαλτικής Παράδοσης της Επαρχίας Αλμυρού.

Στο σημείο αυτό θα γίνει προσπάθεια χαρτογράφησης της νεώτερης και σύγχρονης ψαλτικής παράδοσης της περιοχής, με όσα στοιχεία αντλούνται από τα προηγούμενα για τη διαδοχή των Ιεροσαλτών στους Ιερούς Ναούς του Αλμυρού,

της Ευξεινούπολης και των λοιπών χωριών της περιφέρειας (Βλ. τους ακόλουθους πίνακες).

• Αλμυρός - Ευξεινούπολη

ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ		ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ	
Ιερός Ναός Αγίου Δημητρίου Αλμυρού			
1937-1939	Γερόπουλος Τρύφων	Προπολεμ. -1959	Βαλουξής Χρήστος
1942-1943	Αργυρόπουλος Κυριάκος		
1943	Χατζημάρκος Μανώλης		
	Αποστόλου Ιωάννης	1959-2008	Καρπέτης Μιλτιάδης
1972	Μπαλλής Δημήτριος		
1992	Πρασσάς Βασίλειος	2008 κ.εξ.	Γκουράρος Αναστάσιος
Ιερός Ναός Αγίου Νικολάου Αλμυρού			
		1928-1980	Παπαντωνιάδης Λυκούρ.
193	Κατσώλας Ελευθέριος		
1934 (ήδη)	Κιτριδής Κων/νος		
1950 (ήδη)	Μπαλλής Δημήτριος	-1959	Καρπέτης Μιλτιάδης
	Ζούπης Σπυρίδων		
1972-2008	Μαυρατζάς Απόστολος	1981-1989	Πρασσάς Βασίλειος
2008-2010	Πουργιανός Στέφανος	1989-2010	Τσίποτας Ιωάννης
2010 κ.εξ.	Τσίποτας Ιωάννης	2010 κ.εξ.	Μαντζώρας Σταμούλης
Ιερός Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Αλμυρού			
μετά το 1950	Χριστοδούλου Γεώρ.		
	Μαγαλιός Αντώνιος		
1961-1972	Μαυρατζάς Απόστολος		
1972-1989	Ζούπης Σπυρίδων		
1989	Πρασσάς Βασίλειος		
1992	Σταμάτης Κων. (νυν ιερ. Δράκας)		
1997	Χρυσόπουλος Κων/νος		
2006	Μιχαλακόπουλος Κων/νος		
Ιερός Ναός Αναλήψης του Χριστού Αλμυρού (Κοιμητηρίου)			
1945-1947	Χρυσόπουλος Κων/νος		
	Ράχιας Χρήστος		
Ιερός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ευξεινούπολης			
	Μαγαλιός Αντώνιος		
1959-2010	Λαζάρου Γεώργιος	Στεργιόπουλος Μαρ-γαρ.	
		2008-2010	Παπαδόπουλος Σπυρίδ.
2010 κ.εξ.	Παπαδόπουλος Σπυρίδων	2010 κ.εξ.	Πέτρογλου Στέργιος

• Περιφέρεια Αλμυρού

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ	ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ	ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ
Άγ. Θεόδωροι	Άγ. Θεόδωροι	2007, Χρυσόπουλος Κων/νος 2010, Γκουτζής Στέργιος	
Άγ. Τριάδα Σούρπης	Άγ. Τριάδα	Ζαρίφης Κων/νος 1994, Χρόνης Δημήτριος Χαρτοφίλη Βίκυ	Μακανίκα Γερακίνα
Αϊδίνιο	Άγ. Χαράλαμπος	Καραγκούνης (;) 1970-1999, Φυτιλής Χαράλαμπος 2000 κ.εξ., Μπουκώρος Παναγιώτ.	1999-2000, Φυτιλής Χαράλαμπ. Τουρλιανίδης Νικόλαος Τουρλιανίδης Χαρίλαος
Αμαλιάπολις	Μεταμόρφωση	1940-1974, Σακελαρίου Απόστολ. 1975-1977, Τσολάκης Στυλιανός 1977-1997, Χρυσόπουλος Κων/νος 1997 κ.εξ., Τσολάκης Στυλιανός	
Ανάβρα		Περιστασιακά, Μπουκώρος Παν.	
Ανθότοπος	Άγ. Γεώργιος	1999, Παπαδόπουλος Σάββας	2006-2008, Αποστολόπουλος Ιω.
Αργιλοχώρι	Άγ. Βασίλειος	Γκουτζής Στέργιος	
Αχιλλείο	Ανάληψη	Χασιώτης Ιωάννης 2010, Χρυσόπουλος Κων/νος	
Βρύναινα	Άγ. Κων/νου & Ελένης	1950-1975; Ακριβόπουλος Κων/νος 1975;-2000; Κρικελάς Αθανάσιος 2000; κ.εξ., Σκλαβούνος Κων/νος	-1975, Κρικελάς Αθανάσιος
Γλύφα		2008, Παππάς Απόστολος	
Δρυμώνα		1996-2009, Σπανός Δημήτριος	
Ζαρκαδοχώρι		1999, Παπαδόπουλος Σάββας	2006-2008, Αποστολόπουλος Ιω.
Κοκκωτοί	Άγ. Παρασκευή	Παπαθεοδώρου Θεόδωρος 1940;-1990; Παπαθεοδώρου Ιωάν. 1990;-1996, Σπανός Δημήτριος 1996-2000, Μπουκώρος Παναγιώτ. 2000 κ.εξ., Αρίδης Αθανάσιος	1996-2000, Ζήσης Θεόδωρος
Κρόκιο ¹⁶	Άγ. Νικόλαος	1958-1960, Μαυρατζάς Απόστολος 1960-1977, Τσαγγαρής Αθανάσιος 1993-1994, Παππάς Χαράλαμπος 1994, Γεωργοσόπουλος Νικόλαος	Ιωάννου Αθανάσιος 1993, Χρόνης Δημήτριος 1994, Ηλίας Πέτρος
Κωφοί	Δώδ. Απόστολοι	Καζής Χρήστος 1995, Παπαδόπουλος Σάββας	
Μαυρόλοφος	Άγ. Γεώργιος	1961 (ήδη), Χατζηκυριάκος Κων. 1971 (ήδη), Καρακώστας Στέργιος Γκουτζής Στέργιος	1961-1970, Σιαμούρης Γεώργιος 1971 (ήδη), Μπαίμπας Δημ.
Μικροθήβες	Άγ. Γεώργιος		1988, Γκουράρος Αναστάσιος 1988, Γκουράρος Στέργιος
Νεοχωράκι	Ζωοδόχος Πηγή	1999, Παπαδόπουλος Σάββας	2006-2008, Αποστολόπουλος Ιω.
Νεραΐδα	Άγ. Παρασκευή	1999, Παπαδόπουλος Σάββας	2006-2008, Αποστολόπουλος Ιω.
Πέρδικα	Παμ. Ταξιάρχαι	Γκουτζής Στέργιος	

¹⁶ Ως βοηθός Ψάλτης αναφέρεται εδώ ο Αθανάσιος Γαρδικλής και ο Απόστολος Ευαγγελόπουλος.

Πλάτανος Ν.	Αγ.Αθανάσιος	1943, Αργυρόπουλος Κυριάκος 1980, Σιαμούρης Γεώργιος	1980 (μετά), Μάμαλης Δημ. Τουρλιανίδης Χαρίλαος 2008, Γκουράρος Γεώργιος
Πτελεός ¹⁷	Κοίμ.Θεοτόκου	1933, Σπανός Σπυρίδων 1988, Σπανός Νικόλαος	1960-1989, Πριάγγελος Βασίλ. 1990-1992, Αγιάννης π.Σάββας 1992, Χατζηπλής Κων/νος
Σούρη ¹⁸	Αγ.Παρασκευή	Ζαρίφης Κωνσταντίνος	Ζαρίφης Κωνσταντίνος 1998, Γκουράρος Αναστάσιος 2008, Αποστολόπουλος Ιωάν.
Φυλάκη	Αγ.Νικόλαος	Γκουτζής Στέργιος, Στεργιόπουλος Μαργαρίτης	
Χοροστάσι	Μεταμόρφωση	Πρασσάς Βασίλειος	Σιαμούρης Γεώργιος

¹⁷ Ως βοηθοί Ψάλτες αναφέρονται εδώ οι Νικόλαος Ζαβός, Ευάγγελος Φούντας, Σωτήριος Λεϊμονής, Αθανάσιος Ζούγλος, Γεώργιος Παππάς, Χρήστος Σπανός και Γεώργιος Αθανασίου.

¹⁸ Ως βοηθός Ψάλτης αναφέρεται εδώ ο Απόστολος Ντόκος.

– Η Διδασκαλία της Ψαλτικής Τέχνης στον Αλμυρό.

Η διάδοση και παράδοση της Ψαλτικής Τέχνης επαφίεται, ανά τους αιώνες, στην άμεση και έμμεση διδασκαλία αυτής. Αν και αυτονόητο, ας οριστεί εδώ, ότι άμεση διδασκαλία είναι η κατ' ιδίαν ή ομαδική παρακολούθηση μαθημάτων σε ένα δάσκαλο Ψαλτικής ή σε μια Σχολή Εκκλησιαστικής Μουσικής, βάσει ενός προσωπικού σχεδίου ή ενός προ-καταρτισμένου προγράμματος διδασκαλίας. Η έμμεση διδασκαλία, πάλι, είναι συνήθως προσωπική υπόθεση, υπό την έννοια, ότι ο μαθητευόμενος Ψάλτης διδάσκεται μόνος του στο Αναλόγιο, ακούγοντας και “κλέβοντας” τον ψάλλοντα δάσκαλό του, μιμούμενος τις τεχνικές και τις δεξιότητές του. (Αυτή η περίπτωση δε θα μας απασχολήσει εδώ, καθώς είναι αντικείμενο άλλου επιστημονικού κλάδου.)

Η άμεση διδασκαλία της Εκκλησιαστικής Μουσικής στον Αλμυρό διακρίνεται σε δύο φάσεις: α) Στην ανεπίσημη και “α-συστηματοποιημένη” και β) στην επίσημη και ενταγμένη σε ένα Πρόγραμμα Σπουδών:

- Η πρώτη φάση αφορά πρώιμες χρονικά εποχές (από προπολεμικά ως τα μέσα της δεκαετίας του 1980), κατά τις οποίες δεν υπήρχε καμμία εκκλησιαστική ή κρατική μέριμνα για τη διδασκαλία της Ψαλτικής Τέχνης στην περιοχή, αλλά και καμμία επίσημη ιδιωτική πρωτοβουλία (Ωδείο, αναγνωρισμένη ή μη Σχολή Μουσικής κ.τ.ό.) δεν υπήρξε, που να αναλάβει, αποβλέποντας έστω και στο οικονομικό κέρδος, τη συγκρότηση ενός τμήματος διδασκαλίας της Βυζαντινής Μουσικής. Οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες ίσως δεν επέτρεπαν κάτι τέτοιο. Έτσι, το υφιστάμενο κενό έσπευδε να καλύψει η προσωπική πρωτοβουλία των Ιεροψαλτών και κάποιων -λιγότερων, πάντως- Κληρικών, οι

οποίοι, έχοντας οι ίδιοι εξαιρετική ή και στοιχειώδη μερικές φορές ψαλτική (θεωρητική και πρακτική) κατάρτιση, αναλάμβαναν να συγκεντρώσουν μαθητές και να τους διδάξουν σε κατ' ιδίαν ή μικρών ομάδων (δύο - τριών ατόμων) διδασκαλία. Πλεονεκτήματα αυτής της τακτικής:

– Πολλές φορές γινόταν αφιλοκερδώς (χωρίς να θεωρείται μεμπτό το αντίθετο), λόγω μουσικού, εθνικού και εκκλησιαστικού ζήλου των διδασκάλων.

– Αναπτύσσονταν στενές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ δασκάλων και μαθητών, οι οποίες συνήθως κρατούσαν ισοβίως, ο δε δάσκαλος αναγόταν σε «ιερό πρόσωπο» και ο λόγος του ήταν «θέσφατον».

– Υπήρχε στενότερη εποπτεία του μαθητή από τον δάσκαλο, δεδομένου ότι στις μικρές ομάδες ο δάσκαλος είχε τη δυνατότητα να ακούει το μαθητή να ψάλλει μόνος του και να διορθώνει λεπτομερώς τις ατέλειές του.

– Τέλος, ο δάσκαλος μπορούσε να ασκεί προσαρμοσμένη εξατομικευμένη διδασκαλία, δηλαδή να προσαρμόζει την ύλη και το επίπεδο των μαθημάτων του στις προσωπικές ικανότητες του κάθε μαθητή ξεχωριστά.

Περιπτώσεις που αποδεδειγμένα ασκήθηκε η διδασκαλία αυτής της μορφής έχουν σημειωθεί πολλές. Ως δάσκαλοι αναφέρονται οι Κωνσταντίνος Κιτριδής, Ιωάννης Αποστόλου, Σπυρίδων Ζούπης, Αντώνιος Μαγαλιός, Δημήτριος Μπαλλής, Απόστολος Σακελαρίου, Σπυρίδων Σπανός, Αθανάσιος Τσαγγαρής και Χρήστος Τακούδης. Δεσπόζουσα φυσιογνωμία μεταξύ αυτών είναι ο Κωνσταντίνος Κιτριδής, το πρόσωπο του οποίου έχει σήμερα σχεδόν «μυθοποιηθεί» στους ιεροψαλτικούς κύκλους του Αλμυρού. Οι μαθητές αυτών συγκεντρώθηκαν στον επόμενο πίνακα:

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΙΩΑΝ.	ΖΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔ.	ΚΙΤΡΙΔΗΣ ΚΩΝ.	ΜΑΓΑΛΙΟΣ ΑΝΤ.	
Χρυσόπουλος Κων.	Λαζάρου Γεώργιος	Αποστόλου Ιωάννης Ζούπης Σπυρίδων Μπαλλής Δημήτριος Τακούδης Χρήστος Χρυσόπουλος Κων/νος	Λαζάρου Γεώργιος Τακτικός Νικόλαος Χρυσόπουλος Κων/νος	
ΜΠΑΛΛΗΣ Δ.	ΣΑΚΕΛΑΡΙΟΥ ΑΠ.	ΣΠΑΝΟΣ ΣΠ.	ΤΑΚΟΥΔΗΣ ΧΡ.	ΤΑΚΟΥΔΗΣ ΧΡ.
Λαζάρου Γεώρ. Χρυσόπουλος Κ.	Χρυσόπουλος Κων.	Σπανός Νικόλαος Χατζηπλής Κων.	Κροτόπουλος Γεώρ.	Κροτόπουλος Γεώρ.

• Η δεύτερη φάση ξεκινά ουσιαστικά με την ίδρυση Σχολής Βυζαντινής Μουσικής στην πόλη του Αλμυρού. Η πρωτοβουλία ανήκει και πάλι στην προσωπική πρωτοβουλία συγκεκριμένων Ιεροψαλτών, τώρα, όμως, οι πρωτοβουλίες αυτές είχαν την τύχη να βρουν αρωγό τον τότε φιλόμουσο Μητροπολίτη Δημητριάδος Χριστόδουλο. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες (πληροφορία του Σάββα Παπαδόπουλου), ο Σπυρίδων Ζούπης ήταν ο πρώτος που είχε οργανώσει δική του Σχολή, διατηρούσε ένα υπόγειο (;) όπου δίδασκε την Ψαλτική Τέχνη. Η

δραστηριότητά του αυτή ατόνησε, όταν ιδρύθηκε στον Αλμυρό το Παράρτημα της Σχολής της Μητροπόλεως Δημητριάδος.

Το 1984 επέστρεψε στον Αλμυρό ο Βασίλειος Πρασσάς και επάνδρωσε το Γ' Δημοτικό Σχολείο (πληροφορίες του ίδιου). Αυτή τη χρονιά συνεργάστηκε με την κυρία Ελένη Λιμπερόπουλου και μαζί σχεδίασαν και υλοποίησαν την ίδρυση μιας Σχολής Βυζαντινής Μουσικής. Στον Αλμυρό την εποχή εκείνη δεν υπήρχε Ωδείο, παρά μόνο η Φιλαρμονική του Δήμου. Εκείνος ανέλαβε τη συγκέντρωση και εγγραφή μαθητών για τη Βυζαντινή Μουσική και η Λιμπερόπουλου για την Ευρωπαϊκή. Τότε προσελήφθη ως δάσκαλος ο Λαμπαδάριος του Μητροπολιτικού Ναού Βόλου Κυριάκος Αργυρόπουλος, ο οποίος έμεινε ένα χρόνο και για οικογενειακούς λόγους δε συνέχισε.

Το φθινόπωρο του 1985 ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Χριστόδουλος, πληροφορήθηκε αυτήν την κίνηση και ήλθε αρωγός, αναδεικνύοντας τη Σχολή σε επίσημο και αναγνωρισμένο Παράρτημα της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος. Τη διεύθυνση του Παραρτήματος συνέχισε να έχει ο Κυριάκος Αργυρόπουλος, στεγάστηκε στο Πνευματικό Κέντρο του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου Αλμυρού, το δε πρώτο έτος φοίτησαν σ' αυτό σαράντα δύο (42) μαθητές. Στην εφημερίδα «ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ» της τοπικής Μητροπόλεως (Μάιος - Ιούνιος 1985, αριθμός φύλλου 52 - 53) γράφηκαν τα εξής σχετικά: «ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΑΛΜΥΡΟ. Από εφέτος άρχισε να λειτουργή και στον Αλμυρό Σχολή Βυζ. Μουσικής υπό την Δ/ση του Λαμπαδαρίου μας κ. Κυρ. Αργυροπούλου. Οι πρώτοι 42 μαθητές της Σχολής έδειξαν ζήλο και διάθεση να σπουδάσουν τη μουσική της Εκκλησίας, κατά δε την τελετή της λήξεως των μαθημάτων πού έγινε στις 26 Μαΐου απέδειξαν τις ικανότητες των και απέσπασαν τα ενθουσιώδη σχόλια των παρισταμένων. Η τελετή έγινε στον Ι. Ναό του Αγ. Δημητρίου Αλμυρού, εποικίλθη από εκκλησιαστικούς ύμνους σε παραλλαγή και μέλος, και από δημοτικά τραγούδια, και έληξε με την απονομή ενδεικτικών στους μαθητές από τους αιδεσιμ. ιερείς της πόλεως. Το νέο φυτώριο ελπίζεται ότι θα εξελίχθη σύντομα σε κυψέλη νέων αξίων συνεχιστών της εκκλησιαστικής μουσικής μας παραδόσεως.»

Όταν αποχώρησε ο Κυριάκος Αργυρόπουλος, ήρθε στη Σχολή ο Πρωτοψάλτης Μιχάλης Μελέτης, ο οποίος, όμως, δεν έμεινε μεγάλο χρονικό διάστημα και κατόπιν καθηγητής του Παραρτήματος ορίστηκε ο Άρχων Μουσικοδιδάσκαλος Κυριαζής Νικολέρης. Αυτός έθεσε τα θεμέλια και προσέφερε τις υπηρεσίες του για δεκαπέντε (15) και πλέον έτη, έχοντας πολλούς μαθητές, οι οποίοι αναδείχθηκαν σε ικανοί Ιεροψάλτες. Η Σχολή αριθμούσε τότε συνολικά εικοσιπέντε (25) με τριάντα (30) μαθητές σε όλες τις τάξεις. Αργότερα, ο Αρχιερατικός Επίτροπος Αλμυρού αρχιμανδρίτης π. Κλήμης Ζώκαρης ανέθεσε την όλη ευθύνη λειτουργίας της Σχολής (κοσμητεία) στον Βασίλειο Πρασσά, ο οποίος το διάστημα αυτό παρακολουθούσε και μαθήματα με τον Κυριαζή Νικολέρη. Παράλληλα, μαζί με τον Κυριαζή

Νικολέρη εστάλησαν επικουρικά από την Ιερά Μητρόπολη ως δάσκαλοι οι Δημήτριος Μανώλης και Δημήτριος Μαργαρίτης, στους οποίους και, τελικά, έπεσε όλο το βάρος της διδασκαλίας μετά την αποχώρηση του προρρηθέντος Άρχοντος Μουσικοδιδασκάλου. Από το 2009, μετά την αποχώρηση του Δημήτριου Μαργαρίτη, τη θέση του κατέλαβε ο Πρωτοψάλτης Πέτρος Μπλάνας, ο οποίος υπηρετεί μέχρι σήμερα.

Το Παράρτημα Αλμυρού της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως απολαμβάνει όλα τα πλεονεκτήματα της κεντρικής Σχολής (Γενικός Διευθυντής αυτής και όλων των Παραρτημάτων ο Μιχάλης Μελέτης), δηλαδή, είναι πενταετούς φοιτήσεως, αναγνωρισμένη από το κράτος και δίνει αναγνωρισμένους τίτλους σπουδών (Πτυχίο Βυζαντινής Μουσικής, Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής), οι οποίοι στην ουσία είναι τίτλοι διδασκάλου και καθηγητού Βυζαντινής Μουσικής. Ο κάτοχος αυτών μπορεί να προσληφθεί και να εργαστεί σε Ωδεία και Σχολές Μουσικής και, ακόμη, στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ιδιαίτερα στα Μουσικά Σχολεία.

Τέλος, τα έτη 2000 - 2005 με πρωτοβουλία του τότε εφημερίου Πτελεού π. Σπυρίδωνος Παγωνάρη ιδρύθηκε Παράρτημα της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και στον Πτελεό, το οποίο οργάνωσε και διηύθυνε ο Πρωτοψάλτης Ευάγγελος Παυλίδης. Εκεί συγκεντρώθηκε μεγάλος αριθμός μαθητών, κάθε ηλικίας και φύλου, που σήμερα επανδρώνουν τα ιεροσαλτικά Αναλόγια της περιοχής. Τελικά, αυτό το Παράρτημα μεταφέρθηκε για ένα (1) έτος στη Σούρπη (με ενέργειες του τότε εφημερίου της π. Χρήστου Μανωλά) και έπειτα έπαψε να λειτουργεί.

Στους ακόλουθους πίνακες συγκεντρώθηκαν τα ονόματα των μαθητών των διδασκάλων της Σχολής Αλμυρού, όπως επισημάνθηκαν στην παρούσα έρευνα:

ΣΧΟΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΛΜΥΡΟΥ

ΜΕΛΕΤΗΣ ΜΙΧΑΛ.	ΝΙΚΟΛΕΡΗΣ ΚΥΡ.	ΜΑΝΩΛΗΣ ΔΗΜ.	ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΔΗΜ.
Γκουράρος Αναστάσιος	Γιαννακόπουλος Βασίλ.	Γαρδικλής Αθανάσιος	Αποστολόπουλος Ιωάν.
Γκουράρος Στέργιος	Γκουράρος Αναστάσιος	Γκουράρος Γεώργιος	Καζής Αθανάσιος
	Γκουράρος Γεώργιος	Καζής Αθανάσιος	Καρατάσιος Γεώργιος
	Γκουράρος Στέργιος	Καρατάσιος Γεώργιος	Κούργιας Λάμπρος
	Ηλίας Πέτρος	Κούργιας Λάμπρος	Μακανίκα Γερακίνα
	Μιχαλακόπουλος Κων.	Χασανδρινός Βασίλειος	Μαντζώρας Σταμούλης
	Τουρλιανίδης Χαρίλαος	Χατζής Κων/νος	Παπαδόπουλος Σάββας
	Τσίποτας Ιωάννης		Χαρτοφίλη Βίκυ
	Χασανδρινός Βασίλειος		Χασανδρινός Βασίλειος
	Χρόνης Δημήτριος		Χατζής Κωνσταντίνος
	Χρυσόπουλος Κων/νος		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΤΕΛΕΟΥ - ΣΟΥΡΠΗΣ

ΠΑΥΛΙΔΗΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ

Αγιάννης π. Σάββας, Ζούγλος Αθανάσιος, Λείμονης Σωτήριος, Παγωνάρης π. Σπυρίδων

– Στατιστικά Δεδομένα. Μουσικολογικά - Ανθρωπολογικά Συμπεράσματα

Αφέθηκε για το τέλος, αυτής της έρευνας η παρουσίαση ορισμένων στατιστικών δεδομένων, που αφορούν την ψαλτική παράδοση της περιοχής του Αλμυρού σε σχέση με τα πρόσωπα - φορείς αυτής της παράδοσης. Παράλληλα, επιχειρείται η διεξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων μουσικολογικού ή και ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος, στα οποία μας οδήγησαν ακριβώς αυτά τα στατιστικά δεδομένα.

Διαπιστώθηκαν τα εξής:

- Επισημάνθηκαν ενενήντα οκτώ (113) συνολικά πρόσωπα - Ιεροψάλτες. Σίγουρα, δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητος αριθμός, όμως, κατά τις εκτιμήσεις μας, ίσως δεν καλύπτει ούτε το μισό της πραγματικής αριθμητικής διάστασης του φαινομένου.

- Είκοσι δύο (22) από αυτούς δεν κατάγονται από την περιφέρεια Αλμυρού (ποσοστό 19,47 %), βρέθηκαν εκεί και εγκαταστάθηκαν μόνιμα ή πέρασαν για μικρό χρονικό διάστημα ως Ιεροψάλτες ή δάσκαλοι Ψαλτικής. Πάντως, τουλάχιστον επτά (7) από αυτούς έχουν ήδη πολιτογραφηθεί «Αλμυριώτες», Το μεγάλο αυτό ποσοστό μπορεί να οφείλεται σε ειδικές εκκλησιαστικές και κοινωνικές συνθήκες, που δεν είναι του παρόντος να αναλυθούν, και μαρτυρεί ότι η περιοχή ήταν οικονομικά εύρωστη ή τουλάχιστον ευρωστότερη από το αστικό κέντρο του Βόλου. Το γεγονός ότι μεγάλοι Πρωτοψάλτες (Χατζημάρκος, Αργυρόπουλος, Γερόπουλος) έψαλαν στους Ναούς του Αλμυρού, αποδεικνύει ότι η εν λόγω περιφέρεια ήταν ικανή να συντηρήσει Ιεροψάλτες τέτοιου διαμετρήματος.

- Δύο (2) μόνο από αυτόν τον αριθμό είναι γυναίκες Ψάλτριες, αν και πρέπει να ομολογήσουμε, ότι δεν έγινε ενδελεχής έρευνα επ' αυτού.

- Η αριθμητική διαστρωμάτωση των Ιεροψαλτών ανά περιοχή αναδεικνύει και άλλες κόμμες -εκτός του Αλμυρού- με μεγάλη συμβολή στη συντήρηση και διάδοση της Ψαλτικής Παράδοσης. Ο Πτελεός, οι Κοκκωτοί, το Κρόκιο, η Σούρπη, ο Πλάτανος και όλες οι άλλες κόμμες έχουν συμβάλει σημαντικά στην επάνδρωση των ιεροψαλτικών Αναλογίων. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί, εάν γίνει σχετική έρευνα για τον Ιερό Κλήρο της περιοχής. Θα φανεί τότε, ποιοι κληρικοί ήταν φιλόμουσοι και υποστήριζαν με ζήλο τους συνεργάτες τους Ιεροψάλτες στην προσπάθειά τους να συγκεντρώσουν «κόσμο» (βοηθούς, ισοκράτες, αναγνώστες κ.λπ.) στο Αναλόγιό τους, δημιουργώντας διάδοχες καταστάσεις. Μπορεί, πάντως, να αποδειχθεί και το αντίθετο, ότι φίλεργοι Ψάλτες, ξεπερνούσαν τις προσωπικές τους θεωρητικές και καλλιτεχνικές αδυναμίες, ακόμη και τις αντιξοότητες που πιθανόν οφείλονταν σε έναν άμουσο ή «δύστροπο» Ιερέα ή ένα αρνητικά διακείμενο Εκκλησιαστικό

Συμβούλιο (Επίτροποι) και αγωνίζονταν να διαδώσουν μα κάθε διαθέσιμο μέσο την τέχνη τους.

- Κάποιοι Ιεροψάλτες, για έναν εύκολα ερμηνευόμενο λόγο, διετέλεσαν είτε μόνο Πρωτοψάλτες είτε μόνο Λαμπαδάριοι. Προφανώς, η καλλιτεχνική αξία και η θεωρητική - πρακτική κατάρτιση αυτών καθόρισε την ιεροψαλτική τους σταδιοδρομία.

- Εικοσιπέντε (25) Ψάλτες με λίγες ή καθόλου μουσικές γνώσεις επανδρώνουν ως Βοηθοί τα Αναλόγια, συμβάλλοντας στη δημιουργία Χορών Ψαλτών σε κάποιους Ναούς. Δεν είναι μόνο πως άνθρωποι φιλόμουσοι ή φιλακόλουθοι προσεγγίζουν τους Ιεροψάλτες της ενορίας τους και κάνουν φιλότιμες προσπάθειες να βοηθήσουν, αναγινώσκοντας, ισοκρατώντας ή συμπάλλοντας. Είναι πως και πολλοί Πρωτοψάλτες ή Λαμπαδάριοι φροντίζουν για τη μουσική καλαισθησία των λατρευτικών Ακολουθιών και με ό,τι υλικό έχουν στα χέρια τους, πασχίζουν να οργανώσουν και να διατηρήσουν μικρούς μουσικούς πυρήνες, στους οποίους, πάντως, εκκολάπτονται και οι διάδοχες καταστάσεις για τα επόμενα χρόνια.

- Ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό 26,55 % των Ιεροψαλτών έχουν τίτλο σπουδών αναγνωρισμένο από το κράτος (Πτυχίο ή Δίπλωμα Βυζαντινής Μουσικής). Το γεγονός, σαφώς, οφείλεται στη λειτουργία των Παραρτημάτων της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Μητροπόλεως Δημητριάδος στον Αλμυρό, τον Πτελεό και τη Σούρπη.

- Το ανωτέρω ποσοστό ταυτίζεται ακριβώς με το ποσοστό των Ιεροψαλτών, οι οποίοι κατατάσσονται στην κατηγορία «Άριστες Μουσικές Γνώσεις». Προστιθέμενο, μάλιστα, με το ποσοστό των Ψαλτών με «Καλές ή Πολύ Καλές Μουσικές Γνώσεις», ανέρχεται στην τιμή 47,79 %. Αν συνυπολογιστεί και το ποσοστό όσων κατέχουν παλαιότερους τίτλους σπουδών (Απολυτήριο ή Πτυχίο Ιεροψάλτου), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υστερούν σε κατάρτιση και εμπειρία έναντι των πρώτων, τότε το ποσοστό φθάνει την εκπληκτική τιμή 60,18 %. Θεωρούμε πολύ υψηλό το ποσοστό των μουσικώς «εγγράμματων» Ιεροψαλτών (τα 3/5), δεδομένου ότι η περιφέρεια Αλμυρού έχει πολλά μικρά χωριά, πολλούς Ναούς και, ως εκ τούτου, πολλούς ντόπιους εμπειρικούς Ιεροψάλτες, οι οποίοι καλούνται να καλύψουν τις τεράστιες λατρευτικές ανάγκες της περιοχής.

- Εντυπωσιακό, επίσης, είναι το ποσοστό των Ιεροψαλτών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, όπως αυτό αποδεικνύεται από το βιοποριστικό τους επάγγελμα. Δάσκαλοι, εκπαιδευτικοί, αξιωματικοί και υπαξιωματικοί των Σωμάτων Στρατού και Ασφαλείας, υπάλληλοι Δημόσιων φορέων και άλλα συναφή επαγγέλματα συγκροτούν συνολικά ένα ποσοστό 39,82 %. Φυσικά, και όλοι οι υπόλοιποι Ιεροψάλτες, οι οποίοι δεν ανήκουν στις παραπάνω επαγγελματικές τάξεις, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι έχουν χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Η διά βίου ενασχόληση με τη Ψαλτική Τέχνη και η άμεση επαφή με την Ορθόδοξη

Υμνογραφία και Ευχογραφία, άρα και με την Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, προάγει μορφωτικά τους Ιεροψάλτες σε ένα άνω του μετρίου μορφωτικό επίπεδο, ανεξαρτήτως των εγκυκλίων σπουδών και γνώσεων τους. Επιπλέον, στις περισσότερες των περιπτώσεων τους καθίστανται εμπειρικοί και βιωματικοί «θεολόγοι», καθώς αποκτούν άριστη γνώση των Δογμάτων και της Ηθικής της Ορθόδοξης Εκκλησίας, στοιχεία τα οποία δε «διδάσκονται» σε πανεπιστημιακές σχολές.

• Αρκετοί είναι και οι Ψάλτες που έχουν κάποια γενικότερη μουσική κατάρτιση (Ευρωπαϊκής Μουσικής, Δυτικών Μουσικών Οργάνων, Ελληνικών Παραδοσιακών Οργάνων, Δημοτικού Τραγουδιού, Ανατολικής Μουσικής κ.τ.ό.). Το ποσοστό τους μετρήθηκε σε 8,85 %, αλλά θεωρούμε ότι είναι αρκετά μεγαλύτερο. Κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, δεδομένου ότι οι Ψάλτες εμφανίζουν γενικότερες πνευματικές και καλλιτεχνικές ανησυχίες, οι οποίες υποστηρίζονται άριστα από το μουσικοθεωρητικό υπόβαθρο της Βυζαντινής Μουσικής, σε πολλές δε περιπτώσεις είναι και οι κατ' εξοχήν φορείς και εκφραστές του Δημοτικού Τραγουδιού.

• Τέλος, οι ιερατικές οικογένειες τροφοδοτούσαν ανέκαθεν την ιεροψαλτική τάξη, αλλά και από τους κύκλους των Ιεροψαλτών επανδρώνεται συχνά ο Ιερός Κλήρος. Τα σχετικά ποσοστά δεν είναι διόλου ευκαταφρόνητα. Το φαινόμενο μπορεί να αιτιολογηθεί στην οικογενειακή παράδοση αφ' ενός και στη βαθιά αγάπη των Ιεροψαλτών και των λειτιτικών οικογενειών για την Εκκλησία.

Ακολουθούν οι σχετικοί πίνακες:

Σύνολο Ιεροψαλτών 113 (100 %)			
Με Καταγωγή εκτός Περιφέρειας Αλμυρού 22 (19,47 %)	Με Καταγωγή από Περιφέρεια Αλμυρού 91 (80,53 %)		
	Αγία Τριάδα	1	
	Άγιοι Θεόδωροι	1	
	Αϊδίνιο	3	
	Αλμυρός	17	15,04 %
	Αμαλιάπολη	3	
	Βρύναινα	3	
	Δρυμώνα	1	
	Ευξεινούπολη	3	
	Κοκκωτοί	10	8,85 %
	Κρόκιο	6	5,31 %
	Κωφοί	1	
	Πλάτανος	4	
	Πτελεός	12	10,62 %
	Σούρπη	5	4,42 %
	Φυλάκη	1	
	ΔΕΝ ΕΞΑΚΡΙΒΩΘΗΚΕ	20	17,70 %

• **Ιεροσαλτική Υπηρεσία**

Διατελέσαντες μόνο Πρωτοψάλτες	31	27,43 %
Διατελέσαντες μόνο Λαμπαδάριοι	20	17,70 %
Υπηρετήσαντες σε θέσεις τόσο Πρωτοψαλτών όσο και Λαμπαδαρίων	37	32,74 %
Βοηθοί Ψάλτες με ή χωρίς Μουσικές Γνώσεις	25	22,12 %

• **Μουσική Εκπαίδευση**

Δάσκαλοι Ψαλτικής Τέχνης (επίσημοι και <i>σνεπίσημοι</i>)	21	18,58 %
Λοιποί Διπλωματούχοι και Πτυχιούχοι Βυζ. Μουσ. (χωρίς διδακτική α-σχολία)	9	7,96 %
Κάτοχοι Απολυτηρίου ή Πτυχίου Ψάλτου (Μη Αναγνωρισμένων από το Κράτος)	14	12,39 %

• **Μουσικό Επίπεδο**

Άριστες Μουσικές Γνώσεις	30	26,55 %
Πολύ Καλές Μουσικές Γνώσεις	12	10,62 %
Καλές Μουσικές Γνώσεις	12	10,62 %
Λίγες Μουσικές Γνώσεις	14	12,39 %
Εμπειρικοί - Χωρίς Μουσικές Γνώσεις	29	25,66 %
ΔΕΝ ΕΞΑΚΡΙΒΩΘΗΚΕ	16	14,16 %

• **Μορφωτικό Επίπεδο**

Εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας (7) και Δευτεροβάθμιας (12) Εκπαίδευσης	22	19,47 %
Αξιωματικοί ή Υπαξιωματικοί Σωμάτων Στρατού (4) και Ασφαλείας (3)	7	6,19 %
Λοιποί Εγγράμματοι ή Υπάλληλοι του Δημοσίου	16	14,16 %
Ασχολούμενοι με άλλα Είδη Μουσικής (Παραδοσ. Όργανα, Δημοτ. Τραγ., Ευρ. Μουσ.)	10	8,85 %

• **Λοιπά Στοιχεία**

Ψάλτες που Ιερώθηκαν	3	2,65 %
Ψάλτες με Καταγωγή από Ιερατικό Γένος	11	9,73 %
Ψάλτες που επισημάνθηκαν σε Λειτουργικά Βιβλία και Χειρόγραφα	7	6,19 %
Κωδικογράφοι	1	0,88 %

Τέλος, θα προχωρήσουμε σε ορισμένες διαπιστώσεις για τη διαμόρφωση του Ψαλτικού Ύφους, σύμφωνα με όσα διευκρινίστηκαν και ορίστηκαν στην αρχή της παρούσης εργασίας. Διαπιστώθηκαν τα εξής:

- Η πατριαρχική ψαλτική παράδοση μαρτυρείται ήδη από τον 18ο αιώνα. Στο μουσικό κώδικα της Ιεράς Μονής Κάτω Παναγίας Ξενιάς ο γραφέας του Αναγνώστης εκ Τρίκερι, (ζει στον Πλάτανο του Αλμυρού στα 1777), δηλώνει μαθητής του μεταβυζαντινού μελουργού και διδασκάλου της Ψαλτικής Τέχνης Στέργιου Τυρναβίτου, ο οποίος με τη σειρά του ήταν μαθητής του έξοχου, επίσης μεταβυζαντινού, μελουργού Γερμανού αρχιεπισκόπου Νέων Πατρών, γνήσιου εκφραστή και διαμορφωτή της κωνσταντινουπολίτικης ψαλτικής παράδοσης της Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας.

- Η παρουσία της παλαιάς πατριαρχικής παράδοσης μαρτυρείται και από τη διάσωση στον Αλμυρό σημαντικών βυζαντινών και μεταβυζαντινών μουσικών χειρογράφων (θυμίζουμε τα ιδιόγραφα των Πρωτοψαλτών Παναγιώτη του νέου Χρυσάφη, 17ος αιώνας, και Πέτρου Βυζαντίου, αρχές 19ου αιώνα, που

φυλάσσονται στη Φιλάρχαιο Εταιρεία Αλμυρού).

- Η νεώτερη, πάλι, πατριαρχική ψαλτική παράδοση διαδόθηκε στον Αλμυρό α) από τους διδασκάλους των μέσων του 20ου αιώνα Κωνσταντίνο Κιτριδίδη, Τρύφωνα Γερόπουλο, Εμμανουήλ Χατζημάρκο, Κυριάκο Αργυρόπουλο, οι οποίοι και έψαλαν και δίδαξαν στον Αλμυρό, και άφησαν μαθητές τους στην περιοχή, αλλά και β) από τους Αλμυριώτες Ιεροψάλτες, οι οποίοι κατέφευγαν στο Βόλο για να διδαχθούν την Εκκλησιαστική Μουσική (π.χ. ο Σπυρίδων Σπανός μαθήτευσε στο Βόλο στο Χρήστο Πάντα).

- Σταδιακά, η περίφημη Σχολή Χατζημάρκου άρχισε να βάζει τη δική της σφραγίδα. Όταν ο μεγάλος Πρωτοψάλτης μεσουρανούσε, εύρισκε παντού θιασώτες και επίδοξους μιμητές του Ύφους του, ενώ ο ίδιος “παρήγαγε” μαζικά μαθητές, οι οποίοι κάλυπταν ιεροψαλτικές ανάγκες και στην περιφέρεια Αλμυρού.

- Εξάλλου, όλοι σχεδόν οι δάσκαλοι των Παραρτημάτων Αλμυρού, Πτελεού και Σούρπης της Σχολής Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος υπήρξαν μαθητές του Μανώλη Χατζημάρκου (Μιχάλης Μελέτης, Κυριαζής Νικολέρης, Δημήτριος Μανώλης, Δημήτριος Μαργαρίτης, Πέτρος Μπλάνας, Ευάγγελος Παυλίδης).

- Τελικά, όμως, επήλθε μια στροφή και αλλαγή του διδασκόμενου Ψαλτικού Ύφους. Η καθιέρωση του Κυριαζή Νικολέρη ως διευθυντού της Σχολής για μακρό χρονικό διάστημα (ο οποίος προ πολλού είχε συνειδητά στραφεί στην ψαλτική παράδοση της Θεσσαλονίκης) εισήγαγε το θεσσαλονικαίον Ύφος, που σαφώς διαφοροποιείται από το Χατζημάρκειον. Το φαινόμενο ενισχύθηκε και από το γεγονός, ότι οι συνεργάτες του δάσκαλοι στον Αλμυρό (Μανώλης, Μαργαρίτης, Μπλάνας) διετέλεσαν εντωμεταξύ και δικοί του μαθητές και έλαβαν το Δίπλωμά τους κοντά του.

- Η θεσσαλονικαία ψαλτική έκφραση, όμως, κατέφθασε στον Αλμυρό και με πιο άμεσο τρόπο. Δεν είναι λίγοι εκείνοι οι Ιεροψάλτες της περιοχής, οι οποίοι, με την ευκαιρία πανεπιστημιακών σπουδών ή επαγγελματικών και υπηρεσιακών μεταθέσεων, μαθήτευσαν στους σπουδαίους θεσσαλονικείς διδασκάλους Αθανάσιο Καραμάνη, Χρύσανθο Θεοδοσόπουλο και Χαρίλαο Ταλιαδώρο.

- Τέλος, το Παράρτημα Πτελεού και Σούρπης, για όσο διάστημα λειτούργησαν με δάσκαλο τον Ευάγγελο Παυλίδη, παρέμειναν πιστά στο Ύφος Χατζημάρκου.

Επίλογος.

Ήδη από τη μέση μεταβυζαντινή εποχή η περιοχή Αλμυρού έχει να επιδείξει πλούσια ψαλτική παράδοση, όπως μαρτυρείται τόσο σε έμμεσες ιστορικές πληροφορίες όσο και στις άμεσες μαρτυρίες των χειρογράφων μουσικών πηγών, οι οποίες σώζονται στην περιοχή και είναι ιδιαίτερα πολύτιμες. Αυτή η άνθιση της

Ψαλτικής Τέχνης τους περασμένους αιώνες άφησε σοβαρή παρακαταθήκη στις νεότερες γενεές αλμυριωτών Ιεροψαλτών, διά των οποίων διακονείται σήμερα η σύγχρονη ορθόδοξη λατρεία και συνεχίζεται ζωντανή η Εκκλησιαστική Μουσική Παράδοση στην περιφέρεια του Αλμυρού.